

REVISTA ROMÂNĂ DE STUDII DE INTELLIGENCE

Nr. 11/Iunie 2014
București

Michael ANDREGG

Etica armelor nucleare și intelligence pentru securitate națională

Daniel HOWARD,
Adrian BREZULIANU

Ideile de omologie, analogie și cibernetică pot contribui la eforturile de combatere a terorismului

Adelina ANDREI,
Marian SEBE
Mircea MOCANU

Doctrină și intelligence

Categoriile funcționale în sprijinul de intelligence

Maria Magdalena
GRIGORE

Analiza de informații și posibilele surse de erori. Cercetare calitativă realizată pe un caz concret: știrile privind prezența militară rusă în Marea Mediterană

Marian SEBE

Intelligence pentru competitivitate și securitate națională în societatea cunoașterii. O scurtă analiză comparativă asupra construirii unui sistem național de intelligence în România

Raluca LUTAI

Presă teroristă - Revista Inspire

Ioan Codruț
LUCINESCU

Din culisele spionajului rus pe teritoriul României, la începutul secolului XX

O publicație
a Institutului Național de Studii de Intelligence
al Academiei Naționale de Informații
„Mihai Viteazul”

ISSN 2067 - 3353

REVISTA ROMÂNĂ DE STUDII DE INTELLIGENCE

**Nr. 11
Iunie
2014**

Revistă cu prestigiu științific recunoscut
de *Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare* (CNADTCU),
indexată în bazele de date internaționale CEEOL și EBSCO

**București
- 2014 -**

Colegiul Editorial

George Cristian MAIOR, director al Serviciului Român de Informații, prof. univ. dr., Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul” și Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Christopher DONNELLY, senior fellow, Defence Academy din Regatul Unit și director al Institute for Statecraft and Governance, Oxford

Ioan Mircea PAȘCU, prof. univ. dr., Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Vasile DÂNCU, prof. univ. dr., Universitatea din București, Universitatea Babeș-Bolyai și Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Michael ANDREGG, professor, PhD, St. Thomas University, USA

Elaine PRESSMAN, senior fellow, Paterson School of International Affairs, Carleton University, Ottawa, Canada

Jan GOLDMAN, professor, PhD, Georgetown University, USA

Gheorghe TOMA, prof. univ. dr., Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Sergiu MEDAR, prof. univ. dr., Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

Niculae IANCU, conf. univ. dr., Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Cristiana MATEI, lecturer, Center for Civil-Military Relations din Monterey, SUA

Iulian CHIFU, conf. univ. dr., Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Iulian FOTA, conf. univ. dr., Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Marian SEBE, conf. univ. dr., Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Irena DUMITRU, conf. univ. dr., Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Valentin FILIP, dr., Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Colegiul Referenților Științifici

Marian SEBE, conf. univ. dr., Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Irena DUMITRU, conf. univ. dr., Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Cristian BARNA, conf. univ. dr., Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Ella CIUPERCĂ, conf. univ. dr., Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Veronica MIHALACHE, conf. univ. dr., Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Karin MEGHEȘAN, conf. univ. dr., Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Valentin FILIP, dr., Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Cristian CIOBANU, dr., Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Colectivul de redacție

Redactor-șef: *dr. Cristian NIȚĂ*

Redactori: *drd. Cristina IVAN*

drd. Aitana BOGDAN

drd. Mihai SOFONEA

drd. Mihaela STOICA

Tehnoredactor: *Alexandra-Mihaela VIZITIU*

Coperta: *Valentin Ionuț NICULA*

Cuprins

Michael ANDREGG	Etica armelor nucleare și intelligence pentru securitate națională	5
Daniel HOWARD, Adrian BREZULIANU	Ideile de omologie, analogie și cibernetică pot contribui la eforturile de combatere a terorismului	27
Adelina ANDREI, Marian SEBE	Doctrină și intelligence	37
Mircea MOCANU	Categorii funcționale în sprijinul de intelligence	53
Maria Magdalena GRIGORE	Analiza de informații și posibilele surse de erori. Cercetare calitativă realizată pe un caz concret: știrile privind prezența militară rusă în Marea Mediterană	73
Marian SEBE	Intelligence pentru competitivitate și securitate națională în societatea cunoașterii. O scurtă analiză comparativă asupra construirii unui sistem național de intelligence în România	87
Raluca LUȚAI	Presa teroristă – Revista Inspire	107
Ioan Codruț LUCINESCU	Din culisele spionajului rus pe teritoriul României, la începutul secolului XX	119

Etica armelor nucleare și intelligence pentru securitate națională

Michael ANDREGG

Universitatea St. Thomas din St. Paul, MN, SUA,
mmandregg@stthomas.edu

prezentare realizată în cadrul Secției Internaționale de Etică a ISA, San
Francisco, 6 aprilie, 2013

Introducere

De la începutul erei nucleare ne confruntăm cu teama că ceea ce am inventat ar putea să distrugă tot ceea ce suntem. J. Robert Oppenheimer, deși a contribuit decisiv la construcția primelor bombe cu fisiune a nutrit aceleași temeri (1). Albert Einstein, a cărui scrisoare către președintele Franklin Roosevelt l-a convins pe decident să finanțeze programul nuclear american, apropiindu-se de finalul vieții a stăruit asupra necesității de a căuta pacea și de a ne schimba optica asupra lucrurilor ce ne înconjoară (2). Bertrand Russell, Einstein și alți nouă oameni de știință au lansat un manifest în care avertizau asupra modalității în care armele nucleare vor schimba viitorul omenirii (3). Cu toate acestea, oameni inteligenți și cu putere de decizie, sub presiunea necesității terminării celui de-al Doilea Război Mondial, au ignorat aceste temeri, au impulsionat construcția bombelor nucleare, chiar mai mult au folosit armele nucleare împotriva unor alți oameni. Scopul scuza mijloacele și-au spus acești oameni înțelepți. Pentru a pune capăt conflictului mondial și pentru a arăta sovieticilor cine deține cu adevărat supremația militară au utilizat bombele nucleare.

Dar apoi ce a urmat?

O altă cursă a înarmării a început. ADM-uri din ce în ce mai puternice au fost construite.

Foarte curând nu a mai fost vorba de o singură națiune ce deținea arme nucleare. Pe măsură ce numărul statelor capabile de construcția și

utilizarea armelor nucleare creștea a fost necesară o strategie capabilă să justifice necesitatea sporirii numărului de arme nucleare și astfel a apărut Mutual Assured Destruction – MAD STRATEGY¹. În viziunea strategiei MAD siguranța, securitatea unei națiuni era asigurată prin deținerea armelor nucleare și voința de a distruge civilizația umană în cazul în care apărea amenințarea unui inamic.

Cei ce s-au simțit amenințați de noi (n.t. americani), au produs la rândul lor arme nucleare și au conceput strategii similare. Herman Kahn și colegii săi au scris cărți ca „Gândind negânditul” („Thinking the Unthinkable”) (4) pentru a explica această teorie și a face publicului cunoscută breasla „magicienilor” fizicii nucleare. Mulți oameni buni au fost angajați să construiască mii de ogive nucleare și sisteme de lansare. Alte mii au fost antrenați să le folosească pentru ca, la ordin, să poată arunca în aer jumătate din lume. Fidelitatea lor a fost testată neîntrerupt pentru a se asigura că oricând ar apăsa pe declanșatoare sau ar acționa butonul dacă li s-ar ordona. Birocrațiile noastre au învățat, de asemenea, cum să excludă pe oricine ar putea să ezite în fața misiunii. Adversarii noștri au făcut același lucru. Am împărțit tehnologiile letale cu unii aliați – la fel au făcut și adversarii noștri. Iar fizicienii din domeniul nuclear au publicat o revistă, numită „Bulletin of the Atomic Scientists”, pentru a avertiza oamenii să nu facă ceea ce practic au făcut ei.

Mai târziu am inventat în secret armele biologice moderne și o nouă comunitate de biologi și doctori au învățat să păcătuiască, exact ca fizicienii². La rândul lor, armele chimice au fost „îmbunătățite” prin dezvoltarea agenților binari, mult mai eficienți decât vechiul gaz „muștar”, Zyklon B și altele, în ciuda interdicțiilor stricte care au fost impuse. Oamenii de știință și intelectualii au reflectat asupra modului în care ne-am aventurat în desișul de probleme morale. Între timp, noi ne-am împleticit, conduși fiind de ceva. Un obiectiv al acestei lucrări este explicarea acestui „ceva”.

¹ Joc de cuvinte *mad strategy* – strategia nebună.

² „Într-un sens primar, fără vulgaritate sau umor, nicio justificare nu poate exclude faptul că fizicienii știau păcatul; și aceasta este o cunoștință pe care ei nu o pot pierde.” J. Robert Oppenheimer, în lectura oferită în memoria lui Arthur D. Little la MIT-ul din 25 noiembrie, 1947, “Physics in the Contemporary World” – „Fizica în lumea contemporană”. Biologii au învățat de atunci că, dacă guvernarea vrea să angajeze pe cineva pentru a lucra la arme biologice, va găsi întotdeauna doritori care, odată ajunși în coconii lor top-secreți și securizați, își vor face treaba.

Distrugerea Reciprocă Asigurată (DRA) și NPT-ul anului 1970

Această lucrare pleacă de la supoziția că cititorul dispune de o cunoaștere generală a istoriei armelor nucleare, a eforturilor de controlare a acestora, a motivelor și raționalizărilor asociate lor. Esența demersului științific încearcă să demonstreze de ce și în ce fel organizațiile de securitate națională, intelligence obișnuite de altfel să construiască zilnic „Worst Case Scenario”, evită orice abordare etică, morală, deontologică atunci când vine vorba de scenariu suicidal utilitariste, pragmatice. Acest aspect este tratat în secțiunea următoare.

Aici voi sublinia două elemente ale celor mai importante decizii strategice și tratate care par esențiale pentru ca cititorii cultivați să înțeleagă cum atât de mulți bărbați, și uneori femei, oameni inteligenți, chiar scriitori am putea spune, au ajuns să treacă de la angajamentele serioase de a-i proteja pe ceilalți, la angajamente la fel de ferme de a ucide milioane, în cazul în care ordinul potrivit ar fi dat. Încă fac acest lucru și astăzi. Înțelegerea chestiunii ajută la admiterea faptului că armele de distrugere în masă (WMD) nu au fost inventate, perfecționate, construite sau folosite de oameni esențialmente răi. WMD au fost inventate, construite și folosite de oameni care credeau că făceau un bine comunităților de care aparțineau. Un cuvânt-cheie în acest proces este „birocrăția” și un altul este „propaganda”, în special propaganda internă.

„Wikipedia” ne spune că „Strategia de Distrugere Reciprocă Asigurată și acronimul său DRA au fost produsul lui John von Neumann (1902-1957), care avea o înclinație spre acronimele pline de umor. ... El a fost, printre altele, inventatorul teoriei jocurilor, un strateg al Războiului Rece și președintele Comitetului ICBM, până la moartea sa în 1957. Teoria jocurilor este o ramură a matematicii aplicate care abordează problema comportamentului uman și care este foarte folosită în unele domenii. Are, de asemenea, două supoziții generalizate, echivalente cu călcâiele lui Ahile.

Prima este aceea că oamenii sunt „actori raționali” și vor lua, de cele mai multe ori, decizii „raționale” (raționale în sensul viziunii matematicianului, fizicianului sau economistului). Aceasta poartă numele de „supoziția actorului rațional”. Problema apare atunci când conceptul de „rațional” variază în mod dramatic, în funcție de cultură și epocă, și se degradează sub presiunea intensă a unei crize internaționale (5). În plus, indiferent de cât de amabili și raționali pot fi regii sau comandanții voștri astăzi, ei o pot lua razna odată cu trecerea timpului sau sub o anumită

presiune, situații care s-au înregistrat de multe ori în istoria omenirii. Statisticile ne asigură că existența până și a unei posibilități restrânse de izbucnire a unui război termonuclear, în condițiile menținerii actualei paradigme, în cele din urmă va avea loc. Care este partea rațională în a conecta lumea la autodistrugere în acea zi?

A doua mare supoziție în teoria DRA este că oamenii iau cele mai relevante decizii în acest sistem. Parțial adevărat, dar nu 100%. Multe calculatoare sunt implicate în „suportul decizional” din timpul unei crize nucleare, deoarece minutele disponibile pentru o decizie de-viață-sau-de-moarte sunt numărate. Calculatoarele fac greșeli, chiar dacă programatorii lor ar fi fost perfecți – ceea ce nu sunt niciodată. Apoi, în cazul multora dintre acele mașini atașate sistemelor nucleare, avertizarea timpurie și suportul decizional au fost făcute cu ani în urmă. Mai mult, birocrațiile decid cine stă în silozurile de rachete sau cine are în mâini declanșatoarele nucleare din submarine și alte locuri. Birocrațiile nu au norme morale, iar birocrațiile privind securitatea națională în mod particular, se tem de oameni cu obiecții vehemente la adresa războiului, inclusiv la adresa unui holocaust nuclear. Așa că ei scapă de astfel de oameni, interzicându-le accesul în cercul restrâns al autorizațiilor cu grad înalt de securitate (6). În consecință, izolați, devin orbi din punct de vedere moral și cred că ceea ce văd este nemaipomenit. În cele din urmă, corporațiile sunt implicate, iar ele răspund la un singur lucru.

Un răspuns rațional al unei lumi în care hegemonii au arme nucleare și poartă constant războaie împotriva cuiva (lumea de astăzi) este ca națiunile mici să obțină propriile arme nucleare pentru a evita să devină ținte. Cu toate acestea, astăzi majoritatea americanilor consideră Iranul și, în special, Coreea de Nord ca fiind literalmente alienate, întrucât caută obținerea de arme nucleare (cea de-a doua) și de capacități nucleare (prima). Deși amândouă au fost amenințate de multe ori de puterile nucleare ale lumii, sunt în continuare, condamnate, pentru că răspund în același mod, de către oameni care au arme nucleare și la care nu ar renunța pentru a ajunge în Rai.

Arhitectul politicii de „izolare”, esențială pentru ca Uniunea Sovietică să se despartă fără a sări în aer, a fost George Kennan, din cadrul Departamentului de Stat american. La pensionare, el a aprofundat aceste dileme și a scris prefața unei cărți aparținând unui alt scriitor, numită „Patologiile puterii” („The Pathologies of Power”) (7, 1987). Kennan a scris:

„Toți acești oameni [Albert Einstein, Bertrand Russell, generalul Douglas MacArthur și președintele Dwight Eisenhower] au perceput calitatea suicidală a armelor nucleare și pericolul survenit prin permisiunea ca acestea să devină baza pozițiilor de apărare și obiectul unei competiții internaționale. Cu toții au vorbit într-un sens de urgentare. Cu toții au murit sperând, cu siguranță, că avertizările lor nu au ajuns la urechi surde și că o nouă generație de lideri va recunoaște că trăim într-o lume a unor noi realități politico-strategice și va trage de aici concluziile necesare.

Din păcate, acest lucru nu s-a întâmplat. Timp de treizeci de ani, aceste semnale de avertizare au fost desconsiderate în fiecare aspect posibil. Nu a apărut nicio abordare nouă. Nu a existat nicio recunoaștere a unicității revoluționare a armelor de distrugere în masă, nicio recunoaștere a sterilității lor ca arme, nicio recunoaștere a pericolelor dezvoltării lor fără limite. Din contră, explozibilul nuclear a ajuns să fie tratat ca oricare altă armă, net superioară celorlalte, bineînțeles, prin capacitatea de a „distruge fără discriminare”, dar subiect al regulilor și convențiilor, care circumscriu armamentul convențional și utilizarea lui în epocile trecute. Calitatea suicidală a acestor dispozitive a fost ignorată”.

Ceea ce Kennan a știut, dar nu a scris aici, este că birocrațiile și companiile care construiau, depozitau și gestionau astfel de arme câștigau sume imense de bani. Birocrațiile și corporațiile se hrănesc cu bani, nu cu norme morale. Oamenii morali din interior sau din exterior pot spune orice își doresc, dar toată această vorbărie va avea un impact mult prea nesemnificativ în comparație cu deciziile de buget.

Luând în considerare aceste dileme, liderii internaționali au creat Tratatul de Neproliferație a Armamentului Nuclear sau Tratatul de Neproliferație Nucleară (NPT) în 1970 (8). Acest tratat a fost ratificat de un număr mai mare de țări (190) decât orice altă limitare a armamentului sau acord de dezarmare, ca dovadă a importanței sale. Pe de altă parte, unele dintre cele mai importante țări care dețin armament nuclear nu sunt membre NPT, iar cele mai mari puteri nucleare îi violează vădit clauzele. Acordul de bază a fost ca statele care nu dețineau arme nucleare să renunțe la construirea dispozitivelor de distrugere în masă în schimbul sprijinului de a-și dezvolta puterea nucleară și a promisiunii națiunilor înarmate nuclear de a proceda la crearea unei lumi în care să nu existe nici o armă nucleară. Această parte este inclusă în articolul 6, dar, la 46 de ani de la semnarea lui, suntem departe de „zero arme nucleare”, ceea ce constituie un motiv serios

pentru ca țări ca Iran și Coreea de Nord să spună că iartă niște pioși ipocriți și își construiesc și ei arme și capabilități.

Lentilele intelligence-ului pentru securitate națională și scenariile celor mai rele cazuri

Organizațiile de intelligence pentru securitate națională îndeplinesc multe sarcini, dar misiunea lor va fi mereu protejarea conducerii care le finanțează, împotriva inamicilor interni și externi, indiferent de cum este formulată această misiune. Acest lucru implică efectuarea de evaluări a celor mai rele lucruri care se pot întâmpla unei țări sau unei conduceri. Istoria oferă multe exemple de guvernări, care nu mai există astăzi (și chiar câteva popoare întregi), din cauză că sistemul de intelligence a eșuat în a-și îndeplini principala sarcină.

Concentrarea zilnică a atenției asupra lucrurilor fatale pe care oamenii și le pot face unii altora provoacă oboseală tuturor. Subiectele pot fi deprimante, responsabilitățile sunt imense, iar volumul de lucru este copleșitor. Nimeni nu vrea să fie surprins de o nouă armă sau de un nou dușman. Iar inamicii pot să fie maeștri ai dezinformării și un lucru de care poți să fii sigur este că vor încerca să-ți penetreze organizația. Așadar, secretul este regula și jumătate din ofițerii de informații vor căuta spionul din interior (9).

Armele de distrugere în masă și armele nucleare, în particular, creează posibilitatea ca statele mici, sau chiar un individ înverșunat și dedicat ideologiei, să poată da peste cap națiuni a căror protecție se află în sarcina ofițerilor de informații. Astfel, un mod obișnuit de a instrui și antrena ofițerii este prin studierea celor mai rele scenarii *ad nauseam* și prin presupunerea faptului că oricine, chiar oricine, ar putea să fie un spion cu capacități letale. Aceasta practică afectează însă liniștea psihică a oricărui om.

Un exemplu este categoria de dileme morale cu „bombă ticăitoare”, adesea folosită în antrenamentul ofițerilor de intelligence. O versiune obișnuită se desfășoară astfel: Presupune că ai prins un terorist care planta o bombă nucleară undeva în orașul tău. Este setată să se declanșeze în curând, dar ai timp să interoghezi teroristul. Îl torturezi ca să încerci să afli unde este plasată bomba pentru a putea să o dezamorsezi?

Cazurile extreme ca acesta deseori îi fac pe oameni să renunțe la reguli, bazându-se pe ideea că nevinovații, care altfel ar putea să moară, merită să fie protejați „prin orice mijloace”. Acest lucru este independent de

utilitatea sau inutilitatea torturii ca tehnică de interogare (ceea ce nu este foarte bine). Când scoți din vedere regulile, renunți la etica deontologică și, parțial sau în întregime, la legislația internațională (10). Chiar și sensul „virtuții” poate fi transformat, ca atunci când virtutea moderației și a prudenței printre luptători sunt depășite de virtutea „curajului” de a face față unor „alegeri grele”, adică atunci când sacrificarea unor nevinovați este permisă cu scopul de a servi unui bine superior. De fapt, tot ceea ce îți rămâne este legea junglei sau acționarea conform eticii utilitariste, care sunt suficiente pentru a justifica orice dacă scenariul este suficient de dur.

Alte lucruri care complică situația sunt dovadă verificabilă că sistemele de securitate țin departe oamenii care nu ar fi de acord să păstreze orice secret, indiferent de cât de neplăcut este acesta. Când serviciile de informații îți cer să păstrezi secrete, ei nu se referă doar la câteva. Oamenii slabi care refuză să promită păstrarea tuturor secretelor, chiar și cei puternici însă, nu vor fi niciodată în nicio echipă de analiză căutând inamici și în niciun detașament operativ așteptând capturarea sau uciderea țintelor. Compartimentarea încurajează răul foarte bine.

Oamenii care rămân „curați” se vor concentra pe sarcinile lor pozitive de a asigura protecție (colegilor și finanțatorilor, mamelor și copiilor, prietenilor și țării). Cu toții sunt însă supuși riscului atunci când vine vorba de arme de distrugere în masă. Și „teroriștii” cu astfel de arme se spune că sunt, în mod deosebit, mai înfricoșători, întrucât nu poartă uniformă și sunt fixați pe ideea de a te ucide înainte de a te gândi să-i ucizi tu.

Astfel de medii conduc extrem de ușor la paranoia organizațională și la o listă lungă de alte eșecuri. Una dintre cele mai dese îngrijorări pe care le-am auzit în activitatea care depășește 25 de ani de studiere a spionilor este aceea ca nu trebuie uitat faptul că foarte mulți oameni buni intră în astfel de sisteme și lucrează onest, cu zel, și cât de etic li se permite pentru a servi binele – cum ar fi siguranța țării și a popoarelor lor; astfel de surse sunt întotdeauna frustrate de disfuncționalitățile din sisteme, dar rămân loiali cauzelor care i-a determinat să intre în lumea spionajului. Așadar, voi insista puțin asupra revizuirii unor mostre din amintirilor lor, deopotrivă critice și nostalgice.

Pentru că sunt sute de servicii de informații pe planetă, o trecere în revistă comparativă nu este practică în acest spațiu limitat, deși amintesc că am realizat câteva pentru numerele speciale din ”Intelligence and National Security” și alte publicații (11). Așa că ne vom concentra pe CIA aici. Începem cu amintiri ale unor oameni din interior, amintiri critice am spune; apoi continuăm cu memorii, în mare parte, de susținere, urmate de câteva

critici tăioase ale unor oameni din exterior, care și-au dedicat timp înțelegerii chestiunii.

„Ishmael Jones” (un nume fals) a scris ”Factorul Uman: în interiorul disfuncționalei culturi de intelligence a CIA” (“The Human Factor: Inside the CIA’s Dysfunctional Intelligence Culture”) în anul 2008, revizuită în 2010, pentru a explica modul în care evitarea birocrăției a fost esențială pentru ca el să poată deveni unul dintre cei mai eficienți ofițeri de caz (12). „Anonymus” (acum cunoscut ca fiind Michael Scheuer de la biroul bin Laden din cadrul CIA) a scris „Mândria imperială: De ce pierde Vestul războiul cu terorismul?” (“Imperial Hubris: Why the West is Losing the War on Terror”) în 2004 (13) pentru a explica cum birocrăția a îngreunat procesul de capturare a lui Osama bin Laden, ținta lor principală. Am fost asigurați că Bin Laden a fost cu adevărat omorât în 2011 (trebuie să notez, fără rezultatele unei expertize medico-legale prezentate criticilor externi), dar Scheuer a menținut faptul că el ar fi putut fi omorât sau capturat mulți ani mai devreme. Criticii externi punctează că, fiecare an în care Bin Laden era în viață și în libertate, a costat instituțiile care se ocupau de prinderea sa multe miliarde. Anul 2004 de asemenea a adus cartea “Denial and Deception: An Insider’s View of the CIA from Iran-Contra to 9/11” (14) scrisă de Melissa Mahle (ofițer de caz de carieră specializată pe națiunile din Orientul Mijlociu), pentru a ”sublinia ceea ce este pentru unii cel mai mare scandal politic al generației: eșecul comunității de informații SUA de a combate amenințarea reprezentată de extremiștii islamici și de a preveni atacurile de la 11 septembrie”. Cartea ei a fost redactată de CIA Publications Review Board, după ce fusese revizuită și aprobată, dar Mahle a fost oprită din a ține un discurs la o conferință despre etica spionilor, unde am întâlnit-o în 2006. Unui alt ofițer de carieră care a devenit șeful stației Moscova, Burton Gerber, i s-a permis să vorbească și să coediteze o recenzie mai academică a disfuncționalităților și a posibilelor soluții în 2005, cu Jennifer Sims din Georgetown, ”Transformând Intelligence-ul American” (“Transforming U.S. Intelligence”) (15). Robert Baer, ofițer de carieră CIA al cărui film „Syriana” a fost pliat pe modelul cărții, a scris ”Dormind cu Diavolul: Cum Washingtonul ne-a vândut sufletul pentru petrolul saudit” (“Sleeping With the Devil: How Washington Sold Our Soul for Saudi Crude”) în 2003 (16). După cum s-a notat anterior, niciunul dintre acești oameni nu este dușman al SUA, al CIA sau al spionajului ca profesie. Ei vor să îmbunătățească profesia prin injectarea eticii în ea și prin reducerea

profundelor disfuncționalități ale organizației, pe care ei o știu chiar bine. Tot după cum s-a mai spus (5), se dovedește că birocrațiile sunt cel puțin alergice la etica adevărată, dacă nu chiar ostile în ceea ce o privește (17).

Cu mult înaintea acestor autori, fostul șef al departamentului CIA Angola Task Force a scris „În căutarea dușmanilor: O poveste CIA” („In Search of Enemies: A CIA Story”) în 1978, carte în care a descris cum CIA a fost însărcinată să destabilizeze Angola pentru a pregăti viitorul război (18). Prima „carte pentru care Guvernul SUA a mers în instanță cu scopul de a o cenzura înainte de apariție” („CIA și cultul de intelligence” „The CIA and the Cult of Intelligence”) ar putea fi cea mai pătrunzătoare. A fost scrisă în 1974 de Vincent Marchetti (care a ajuns să fie asistent executiv al directorului adjunct al CIA) și John Marks de la biroul de intelligence al Departamentului de Stat (19). Punctul lor de vedere a fost simplu, dar puternic: ceva în lumea intelligence-ului avea calități de cult și a indus oamenilor care erau acolo comportamente de cult. O să simplific această chestiune aici, prin afirmația conform căreia obsesia secretului și teama profundă de normele etice din cadrul birocrațiilor sunt nucleul disfuncționalităților care le declanșează și pe restul.

Acum este rândul memoriilor pozitive. După cum este de așteptat, directorii de servicii au o perspectivă pozitivă asupra deciziilor lor luate în circumstanțe dificile și asupra compromisurilor pe care „trebuie” să le facă în raport cu decidenții politici, care, dincolo de toate, sunt șefii lor și le controlează bugetul. George Tenet oferă un bun exemplu de acest gen în „În mijlocul furtunii: Anii petrecuți la CIA” (“At the Center of the Storm: My Years at the CIA”), publicată în 2007 (20). El a văzut câteva chestiuni minore care trebuie corectate: poate o reglare într-un loc și în altul, în ciuda eșecurilor notorii ca 11.09 și nereușita armelor de distrugere în masă din Irak. William Odom, fost general de armată și apoi director al National Security Agency, a observat multe lucruri de îmbunătățit, dar a rămas, în fond, un susținător al comunității de informații americane în „Corectarea intelligence-ului pentru o Americă mai sigură” (“Fixing Intelligence for a More Secure America”), apărută în 1997 (21). Două cărți din 2004 prezintă alte două perspective asupra modului de îmbunătățire a situației în viziunea a doi ofițeri CIA, William Daugherty, care a fost ținut ostatic în Iran pentru mai bine de un an între 1978-1979 („Secretele Executivului: Acțiunea acoperită și Președinția” – “Executive Secrets: Covert Action and the Presidency”) (22) și Arthur Hulnick, care a lucrat în CIA atât ca analist, cât și ca ofițer operativ timp de 40 de ani, înainte fiind un ofițer de informații la Forțele Armate („ținându-ne în siguranță:

Intelligence-ul secret și Securitatea Internă” – “Keeping us Safe: Secret Intelligence and Homeland Security”) (23). În 2012 au apărut „Arta Intelligence-ului: Lecții învățate din viața de agent în serviciul clandestin al CIA” (“The Art of Intelligence: Lessons Learned from a Life in the CIA’s Clandestine Service”), scrisă de Henry A. Crumpton (24), care a organizat fantastic lovitura de succes din Afganistan, pusă la cale de CIA și Forțele Speciale Americane, și „Măsuri puternice: Cum a salvat vieților oamenilor agresivitatea acțiunilor CIA după 11.09” (“Hard Measures: How Aggressive CIA Actions After 9/11 Saved American Lives”), de Jose A. Rodriguez Jr. (care a dus la coborârea Agenției în depravare prin folosirea torturii în locul unor metode mai bune de interogare și prin seducerea a altor 54 de națiuni de a ajuta în moduri variate, 25).

„Politizarea” intelligence-ului este o problemă curentă sesizată de toți acești autori și împotriva căreia s-au răzvrătit mulți dintre ei. Aceasta practic înseamnă că decidenții politici provoacă alterarea produsului informativ, astfel încât acesta să corespundă propriilor lor dorințe sau prejudecăți. Acest lucru poate duce la consecințe oribile (ca atunci când decidenții din vârful ierarhiei vor să atace pe cineva, indiferent de fapte, sau înnebunesc și își duc țările pe drumul dezastrului și al distrugerii în alte moduri). Așadar, toate școlile care pregătesc ofițeri de informații îi învață pe analiști să evite o astfel de politicizare...dacă pot! Problema principală este aceea că liderii sau personalul lor îi pot adesea concedia pe analiști sau îi pot ignora pe cei pe care nu îi plac, în favoarea celor care le spun ceea ce vor ei să audă (problema linguşitorului). Voi menționa aici două cărți excepționale care abordează problema politicizării, „Corectarea faptelor: Securitatea națională și politica intelligence-ului” (“Fixing the Facts: National Security and the Politics of Intelligence”), scrisă de Joshua Rovner în 2011 (26) și lucrarea lui Robert David Steele din anul 2000: „Despre Intelligence: Spionii și secretul într-o lume deschisă” (“On Intelligence: Spies and Secrecy in an Open World”) (27). Steele este un partizan consecvent al unei mai bune folosiri a surselor deschise și un critic al idioțeniei birocratice, poziție care i-a adus mulți dușmani din rândul foștilor colegi din Marină și CIA. După cum puteți să deduceți, politicizarea și protecția bugetelor este o problemă majoră pretutindeni. Decanul informal al răspunsurilor pozitive la aceste oribile și complicate probleme este, cel mai probabil, Loch Johnson, a cărui carte apărută în 2012 „Intelligence pentru securitate națională” (“National Security Intelligence”) ar trebui să fie o lectură obligatorie pentru toți tinerii viitori ofițeri de informații (28). Johnson este un adevărat expert

mondial în supraveghere și crede că funcționează mai bine de atât.

Amintiți-vă că toate cărțile citate de la 11 la 26 au fost scrise de oameni cu acces la informații de înaltă securitate, care au petrecut ani întregi, de multe ori decenii, lucrând pentru serviciile de informații americane, sau în cazul lui Johnson în Comisia de Supraveghere a Serviciilor de Informații din cadrul Senatului american (acum este un profesor respectat la Universitatea din Georgia și editor senior pentru "Intelligence and National Security"). Acum, urmează câteva cuvinte ale criticilor mai puțin constrânși.

„CIA: O istorie uitată” (“The CIA: A Forgotten History”), scrisă de William Blum în 1986, listează intervențiile SUA începând cu al Doilea Război Mondial, cu accent pe războaiele acoperite și loviturile de stat sponsorizate în secret de CIA. NU este recomandată tinerilor ofițeri aflați în perioada de antrenament (29). „Industria terorismului” (“The ‘Terrorism’ Industry”), scrisă de Edward Herman și Gerry O’Sullivan (1989, 30), relevă cum mass-media occidentală a fost cooptată în susținerea unor astfel de aventuri străine și cooperarea în acțiuni acoperite cu privire la adevărații responsabili. „Cuibul de Secrete: Anatomia unei agenții de securitate națională ultrasecretă” (“Body of Secrets: Anatomy of the Ultra-Secret National Security Agency”), scrisă de James Bamford (2001, 31) a arătat cum un alt gigant din cele 17 servicii de informații ale Americii a fost implicat în astfel de acțiuni. Dar această carte nu a putut arăta cum s-a metamorfozat NSA după episodul 11 septembrie 2001, într-un serviciu care zilnic interceptează și inspectează mare parte a comunicațiilor venind dinspre și înspre SUA și o parte semnificativă a traficului intern de asemenea. Acestea sunt interceptate din ruterele companiilor de telecomunicații și procesate prin supercalculatoare care caută oameni spunând lucruri rele. Dar dezvăluirea modului de operare a trebuit să aștepte o investigație de doi ani a Washington Post numită "Top Secret America", condusă de autorul ei principal, Dana Priest (32). Expunerea lui Frank Rich din 2006, „Cea mai bună poveste vândută vreodată: Declinul și căderea adevărului Americii lui Bush” (“The Greatest Story Ever SOLD: The Decline and Fall of Truth in Bush’s America”) (33), dovedește fără nicio urmă de îndoială că al doilea război împotriva Irakului, început în 19 martie 2003, a fost promovat pe baza unui „produs informativ” fals și fraudulos (făcând din această acțiune o crimă internațională de război) și în cele din urmă, un alt reporter de carieră al New York Times și câștigător al premiului Pulitzer, Tim Weiner, a scris

„Moștenirea Cenușii: Istoria CIA” (“Legacy of Ashes: the History of the CIA”), apărută în 2007 (34). Luate împreună, aceste expuneri incinerează tabloul relațiilor publice al serviciilor de informații americane, ceea ce explică de ce zidul „secretului securității naționale” este esențial pentru continuarea alocării bugetelor, cel puțin pentru CIA, dacă nu și pentru întreaga comunitate informativă americană, care devine complice în asasinarea nevinovaților, atunci când lucrurile merg prost. Dar ce se întâmplă cu toți acei oameni buni care intră în aceste sisteme disfuncționale, încercând să-și protejeze vecinii de răul din afară?

Ei bine, este foarte dificil pentru ei să fie direcți. Nu atât de dificil pentru ei, cât pentru oamenii pe care îi ajută să omoare, dar dificil cu toate acestea. Dacă își suprimă conștiința, ceea ce este foarte greu dacă stai în sistem prea mult timp și ai o „profesie” care are multe alte consecințe nesănătoase, ei suferă de rate astronomice de alcoolism și divorțuri, de exemplu. Dar acesta este un eseu despre etica armelor de distrugere în masă, așa că ne vom întoarce atenția înspre stabilirea unor constrângeri critice ale instituțiilor care spun președintelui SUA pe cine să țintească cu arme nucleare sau „speciale”.

Iran, Israel, Coreea de Nord și SUA în 2013 în calitate de cazuri ilustrative

Zilele acestea cele mai de actualitate teme pe agenda de securitate nucleară a SUA sunt ce ar trebui să facă în privința Coreii de Nord (care are câteva arme nucleare primitive, dar mijloace limitate de a le utiliza) și Iranului (care aproape sigur nu are nicio armă nucleară concretă, și nu poate avea de câțiva ani, dar care are proiectile mai bune decât Coreea de Nord și conexiuni cu oameni înverșunați care știu cum să subtilizeze lucruri). Lăsând la o parte disfuncționalitățile, lipsa de etică și orice altă problemă, va depinde de comunitatea informativă americană să informeze comanda responsabilă de securitatea națională cu privire la orice intenție a Coreii de Nord și a Iranului și să recomande opțiuni de acțiune, dacă li se va cere acest lucru.

Complicând și mai mult situația, aliatul nostru apropiat, Israelul, are mult mai multe și mult mai bune arme nucleare și sisteme de lansare decât Iranul și Coreea de Nord, parțial din cauza faptului că au furat materialul necesar din America, în anul 1968 (o altă poveste, mai bine lăsată nespusă aici). Israelul este de asemenea una dintre țările înarmate nuclear care nu a semnat Tratatul de Neproliferație, așa că este dificil de stabilit exact

capabilitățile de care dispune. Intențiile lor sunt destul de clare – se simt înconjuțați de dușmani și vânați de Holocaust (Shoah), așa că sunt determinați să evite încă un genocid și au mereu în vedere cele mai rele scenarii posibile. Israelul dispune de resursă umană de cea mai bună calitate din lume în cadrul structurilor de informații din MOSSAD, care se concentrează bineînțeles pe inamicii declarați, ca Iranul. Noi depindem de ei pentru informațiile provenite de la surse umane și obținute în zonă, ceea ce face America vulnerabilă la manipulare, o problemă comună în ceea ce privește relațiile de tip liaison din intelligence. Iranul știe că Israelul ar putea să-l transforme într-un bol de sticlă dacă se simte suficient de amenințat, ceea ce probabil are ceva de-a face cu interesul unor „politicieni” din Iran pentru arme similare. Este zona DRA acolo.

Conducătorul Iranului (și liderul suprem) ayatollahul Ali Khamenei, a declarat deseori că armele nucleare sunt imorale și prin urmare nu sunt permise de legea islamică. Dar fostul președinte Mahmoud Ahmedinejad face spume la gură în privința Israelului, suficient de des încât să sperie pe oricine îl ascultă. Cei care trăiesc în lumea „celor mai rele scenarii” ar putea presupune că Iran ar putea avea arme nucleare în curând, chiar dacă nu le are acum, deoarece deși liderul spiritual le consideră păcătoase, unii generali ar putea avea alte planuri. În plus, cine poate prezice viitorul? Analiza celui mai rău caz presupune cel mai rău caz, iar armele de distrugere în masă aduc la suprafață ce e mai rău pentru toată lumea. Vom presupune aici că sunteți familiari cu reputația șarmantă a Coreei de Nord printre vecinii ei și cu moștenirea lăsată de dictatori, care ajunge până astăzi la actualul lider, Kim Jung-Un. Acesta ar putea fi considerat o gură de aer proaspăt în comparație cu bunicul și tatăl său; vom vedea. Dar trebuie notat că a treia generație de dictatori are tendința de a fi instabilă și imprevizibilă în comparație cu cei care au creat națiunea înfometată și probabil cea mai brutală poliție de stat de pe pământ, din zilele noastre. La fel ca în fiecare dintre celelalte trei țări, dragul lider Kim trebuie să se confrunte cu puteri ascunse în spatele tronului, care pot fi la fel de diabolice ca oricare alta vizibilă public.

Ce legătură are președintele american cu această chestiune dificilă?

Un adevărat și recunoscut lider moral, câștigătorul Premiului Nobel pentru Pace, reverendul Desmond Tutu din Africa de Sud, spune clar: „Nu-i putem determina pe ceilalți să se poarte bine când noi înșine nu ne purtăm bine. Cu toate acestea, exact asta sperăm să facă națiunile înarmate nuclear prin criticarea Coreii de Nord pentru testele ei nucleare și prin tragerea unor semnale de alarmă în privința încercării de a obține uraniu îmbunătățit.

Potrivit logicii lor, o serie de națiuni selectate pot asigura securitatea tuturor prin capacitatea de a-i distruge pe toți. Până nu depășim acest standard dublu – până nu acceptăm că armele nucleare sunt indezirabile și un serios pericol indiferent de cine le deține – este puțin probabil să facem vreun progres sesizabil în stoparea extinderii acestor monstruoase dispozitive și, nicidecum, să le scoatem din arsenalele militare naționale.” (35)

Din păcate, profesioniștii în intelligence pentru securitatea națională rămân, după cum bine se știe, indiferenți la ceea ce spun preoții, oricare ar fi medaliile pe care aceștia le au. Ei nu „au acces”, așa că probabil nu știu multe. Am putea, de altfel, să ne întoarcem la cazul fostului ofițer de caz în domeniul contraproliferării, Valerie Plame Wilson, care în aceeași zi, a scris: „În urmă cu 25 de ani, președintele Reagan a proiectat o viziune a unei lumi fără arme nucleare, iar în timpul primului mandat, președintele Obama a ridicat cu îndrăzneală acea mantie – moment rămas faimos, în special în urma discursului, din 2009, din Praga, atunci când a anunțat angajamentul Americii de a elimina toate armele nucleare de pe plan global. A apărut acum, în timpul celui de-al doilea mandat, o oportunitate unică pentru președintele Obama de a-și continua angajamentul și de a seta cursul lumii spre punctul zero global. El poate face acest lucru prin urmărirea reducerii arsenalelor masive ale SUA și ale Rusiei din timpul Războiului Rece și prin aducerea altor state-cheie la masa de tratative în vederea desfășurării primei negocieri multilaterale privind armamentul nuclear din istorie”. Campania „Global Zero” (Punctul zero global), pe care doamna Wilson o sprijină, „include o scrisoare adresată președintelui de către aproximativ 75 de foști prim-miniștrii, miniștrii de externe și de apărare și comandanți militari; o declarație oficială recent adoptată de Parlamentul European în susținerea planului „Global Zero” de a elimina pas cu pas armele nucleare; și o petiție populară adresată direct președintelui” (36).

Așadar, viziunea lor este foarte clară – debarasarea de lucrurile rele. Dar ar putea vreodată o națiune atât de terifiantă ca cea a Israelului să fie determinată să „se debaraseze” de cele mai puternice arme ale sale? Dar SUA – care le-au inventat? Nu putem să punem o lesă pistolului, și cu atât mai puțin armelor de distrugere în masă. Oamenii le iubesc (mare parte din ei oricum). Se pare că există un adevărat paradox la mijloc, unde cei mai puternici sunt cei mai reticenți în a se desparte de arme, chiar dacă insistă ca ceilalți din jurul lor să o facă. De fapt, cei mai puternici deseori apar ca fiind cei mai paranoici, dacă citești și ascuți ceea ce au de spus. Sunt câteva consensuri în arenă, dar majoritatea observatorilor ar fi de acord că dacă

cineva urmează să „renunțe” la arme nucleare, vor trebui să fie toți, printr-un proces lent, cu cea mai extensivă supraveghere pe care oamenii o pot crea. The Comprehensive Test Ban Treaty ar putea fi un caz bun de avut în vedere pentru îndrumare în această chestiune.

Merită reamintit faptul că unele țări, care chiar au posedat arme nucleare, s-au debarasat deja de ele de îndată ce înțelepciunea a apărut în zare. Africa de Sud a avut șase sau pe acolo, iar Kazakhstan, Belarus și Ucraina au avut sute fiecare, dar au fost determinate să le predea Federației Ruse pe fondul dezintegrării Uniunii Sovietice. Nici una dintre aceste națiuni nu a fost ulterior distrusă.

Ceea ce este adevărat pentru armele nucleare are echivalente în planul armelor chimice și biologice. Fiecare este atractivă pentru gândurile celor mai rele cazuri și pentru aceia care au nevoie de „inamici” din motive variate. Dar constrângeri substanțiale au fost puse asupra tuturor acestor arme de distrugere în masă atunci când oamenii care le-au sponsorizat au realizat consecințele catastrofice care ar putea exista în cazul utilizării lor. Era și timpul să se trezească și să penetreze barierele de secrete care le-au permis celor care aveau nevoie de inamici să le creeze și să le depoziteze. Apoi au fost nevoiți să retragă finanțarea, deoarece un lucru de care au nevoie toate proiectele sunt banii. Amintiți-vă că birocrățiile și corporațiile răspund mult mai mult banilor decât oricărui altor norme morale sau cuvinte.

Concluzii

Organizațiile monolitice, birocratizate excesiv sunt esențialmente imorale și caută în mod deosebit bani și putere, iar existența unui astfel de model organizațional în intelligence este categoric imoral, prin credința unor astfel de organizații că sunt vitale supraviețuirii statelor și guvernelor. Acest sentiment al utilității vitale, această mândrie sunt doar uneori reale. Birocrațiile de asemenea fac propagandă pentru a-și justifica bugetele și misiunile. Propaganda internă este cel puțin la fel de importantă ca și cea externă, scopul ei fiind ca angajații să lucreze din greu fără a reflecta prea mult. Un paradox ușor de observat din exterior, dar invizibil celor din interior, orbiți de regulile de securitate și de propaganda internă, este acela că sistemele de intelligence ar lucra mai bine dacă ar adopta coduri morale reale, potrivite profesioniștilor și dacă ar învăța cum să gestioneze prudent astfel de constrângeri. Birocrațiile vor obediență și atât. Armele de distrugere în masă subliniază intens aceste caracteristici pentru că sunt

grotesc de nediscriminatorii, imorale, neeconomice, iar unii ar spune chiar diabolice. Teama de arme de distrugere în masă este folosită pentru a justifica posibilele încălcări etice și deontologice ale unui serviciu de informații.

Toate acestea reprezintă un preludiv al întrebărilor despre arme nucleare și nu ne dorim să neglijăm complet armele biologice și chimice. După aprofundare, se pare că întrebările-cheie sunt: Ar trebui oricine să le dețină și, dacă da, când ar putea, din punct de vedere moral, să le folosească? Cum ieșim din actuala situație a proliferării armelor și fricii? și cum facem comparația între problemele armelor chimice și biologice și dilemele armelor nucleare?

După cum a observat George Kennan (alături de alții), un război real, general, termonuclear ar ucide miliarde de oameni și ar însemna sfârșitul civilizației așa cum o cunoaștem noi astăzi. Mai mult, distrugerea provocată de ele în cazul oricărei amenințări este atât de nediscriminatorie și neproporțională cu amenințările, încât folosirea lor este probabil să ucidă mii de nevinovați, alături de cei cu adevărat vinovați. Așa că ele NU reprezintă decât arme mari, convenționale. Folosirea lor în vederea descurajării are o plauzibilitate superficială, dar continuarea proliferării lor de către entități noi și instabile, cum este Coreea de Nord, subliniază o realitate statistică: dacă păstrezi un astfel de sistem pentru totdeauna, cineva va trece peste tabu și îl va folosi împotriva altora.

Comportamentul paranoic va persista în mod obsesiv și unii actori internaționali ar putea avea o replică tăioasă. De ce nu ar apela și ei la apărare prin armele nucleare, când toate marile puteri o fac?

Există doar o singură posibilă întrebare morală a armelor nucleare și aceasta este de a proteja întreaga planetă de asteroizi sau de alte amenințări provenind din afara planetei. În acest caz, o detonare nu ar risca viețile unor nevinovați sau o escaladare rapidă către un război general. Cele mai multe simulări (jocuri de război) ale Pentagonului ajung la escaladarea rapidă către război general și distrugere totală chiar și atunci când utilizează scenarii nucleare „limitate” de război. Este posibil pentru cineva să mențină un arsenal modest pentru protecția planetei fără a risca supraviețuirea planetei în lupte partizane?

Aceasta este o provocare dificilă, date fiind realitățile geopolitice și tendința dovedită a guvernelor de a deveni corupte și de a-și abandona idealurile și obiectivele asumate (37). Mai mult, după cum lord Acton nota elocvent, puterea secretă că este predispusă la degenerarea rapidă în forme³

³ Majoritatea este familiară cu observația lordului Acton conform căreia puterea corupe, iar puterea absolută corupe în mod absolut. Cel puțin la fel de relevant pentru sistemele secrete de putere cum sunt serviciile de informații și birourile nucleare este faptul că: „Orice secret degenerază, chiar și administrarea dreptății; nimic nu este în siguranță atât timp cât nu arată cum poate suporta dezbateri și publicitate”. Găsită într-o scrisoare datând din 23

malefice. Birocrațiile armelor nucleare sunt de departe cunoscute ca fiind secrete, din cauza temerii că arme nucleare ar putea ajunge în „mâini greșite”, expresie care devine un cod pentru „mâinile oricui altcuiva în afară de generalii noștri, care sunt acum conducătorii universului”.

Din cauza acestor probleme conflictuale, o mișcare modestă a luat naștere cu scopul de a convinge guvernele să se întoarcă la promisiunile Tratatului de Neoproliferare și să reducă realmente arsenalele de arme nucleare la ZERO, cu excepția câtorva, care să fie plasate în mâinile unor entități noi, internaționale, dedicate și însărcinate doar cu protecția planetei. Acest lucru ar necesita, în mod obligatoriu, o reală acțiune de nonproliferare a puterii nucleare în țări ca Iran, Coreea de Nord sau oricare altele. Ar include aderarea Israelului la consensul planetar al armelor de distrugere în masă, ceea ce implică o soluționare mai bună a conflictului cu palestinienii și nu expulzarea lor din teritoriile ocupate sau genocidul, cum sunt actualele traiectorii. Acesta este cel mai bun proiect pe termen lung, și cum alternativa este sinuciderea civilizației, sugerez ca părțile relevante să-și înceapă numaidecât activitatea. A fost nevoie de decenii pentru a se ajunge aici, așa că așteptăm decenii de muncă pentru a ne retrage cu atenție de pe pământul minat pe care am ajuns.

Ce se întâmplă însă cu armele chimice și biologice, alte arme de distrugere în masă moderne sau cu noile arme „exotice” de genul armelor cibernetice? Aici istoria eforturilor controlului asupra armelor este mai încurajatoare. În ciuda deceselor numeroase și a consecventelor arsenale de arme chimice, sistemul internațional de control al armelor pare să funcționeze pe termen lung. Arsenalele se diminuează (cu peste 70% pe întreg mapamondul). De departe cele mai mari rămase sunt cele ruse și americane, dar ambele sunt distruse sub atentă supraveghere internațională. Dictatori ca Saddam Hussein, care le-a folosit împotriva vecinilor cu care era în război (Iran) și care a omorât aproximativ 5000 de cetățeni în Halabja, Irak, în data de 16 martie 1988, sunt acum istorie iar arsenalele lor sunt distruse (38).

Convenția Armelor Chimice din 1997 a creat o Organizație pentru Interzicerea Armelor Chimice, cu sediul la Haga, Olanda. Organizația a dovedit eficiență în limitarea intervenției statelor în problematica utilizării armelor chimice și biologice. Așadar, scopul lor utopic de a „elimina

ianuarie 1861 și publicată în *lord Acton și cercul său*, Scrisoarea 74, editată de Abbot Gasquet, 1906. Aspectul, în contextul acestei discuții, sugerează că, indiferent ce instituții pot fi create pentru gestionarea armelor nucleare în vederea protejării planetei, acestea ar trebui să fie mult mai transparente decât ar vrea birocrațiile vreodată să fie.

întreaga categorie de arme de distrugere în masă” prin folosirea unor mijloace ca „inspecțiile de verificare” obligatorii ale locurilor suspecte, merită luat în considerare în detaliu <http://www.opcw.org/chemical-weapons-convention/>. Cu toate acestea, doar pentru că acest grup are dreptul, sub aspectul legii internaționale de a inspecta, nu înseamnă că țări ca Siria, Coreea de Nord sau Israel vor oferi acces inspectorilor chiar de azi, deși, pe termen lung, șansele sunt favorabile. Între timp, marile puteri deținătoare de arme chimice își distrug cu adevărat arsenalele după cum s-a notat anterior, cu o supraveghere riguroasă a părților internaționale care, de data aceasta, chiar pot să se uite în ce buncăre vor. Un consens internațional născut după Primul Război Mondial în Europa a dus la apariția Convențiilor de la Geneva, apoi la crearea Convenției pentru Armele Chimice, iar ulterior, la organizațiile formate din experți, care își îndeplinesc încet, încet obiectivul de a eradica această clasă de arme de distrugere în masă.

Armele biologice au omorât cu mult mai puțini oameni decât oricare altă categorie de arme, dar sunt mai înfricoșătoare decât armele chimice pentru că, în teorie, pot ucide aproape pe oricine. Există „ceva” anume în ideea creării unor microbi capabili să omoare o lume întreagă „ceva” ce pare a rezona mai mult cu nucleul moral al unor oameni de știință și soldați, determinându-i chiar și pe cei care ar putea ordona moartea a milioane de indivizi folosind armele nucleare (sau bombe sau gloanțe) să fie deranjați din punct de vedere moral de ideea utilizării armelor biologice. Poate ajuta și faptul că oamenii de știință necesari dezvoltării unor astfel de arme biologice sunt oameni de știință dedicați „vieții”, care, în general, își obțin doctoratul după o muncă asiduă de protejare a vieții și sănătății.

Un lucru bizar merită reflecție. Cinci americani au fost omorâți de antraxul folosit ca armă biologică în 2001, știre care a apărut la o săptămână după faimoasele evenimente din 11 septembrie. Mulți alții au fost răniți, dar nu omorâți. Cine mai exact a făcut asta rămâne de discutat, dar nu mai încapă îndoială asupra faptului că antraxul provenea din laboratoarele americane de arme biologice (US Army Medical Research Institute of Infectious Diseases), din Fort Detrick, Maryland. Cercetarea armelor ofensive în cadrul predecesorului său – US Army Biological Warfare Laboratories (USBWL) a fost oficial oprită în 1969, anticipând ratificarea Convenției Armelor Biologice. Dar are aceeași bază, aceleași clădiri, același echipament de bază, iar mare parte din personal a fost implicat în ambele programe. În cele din urmă, „cercetarea defensivă” care este permisă de Convenție, necesită unii agenți biologici „ofensivi”. Prin urmare, suspiciunea potrivit căreia alte acțiuni au loc în aceste laboratoare secrete, nu a dispărut niciodată, exact cum s-a întâmplat, în urmă cu

30 de ani, atunci când sovieticii au creat arme cu tone de antrax/”cocktail” de variolă. Sunt genetician; credeți-mă, recombinația ADN-ului alături de alte metode inovative din domeniul geneticii și biochimiei au fost dezvoltate în ultimele decenii. Să nu uităm niciodată că toate aceste arme sunt de cele mai multe ori „opera” unor birocratii ergo-imorale, care la rândul lor sunt formate din oameni care au conștiințe. Adresați-vă acestor oameni, astfel încât copiii să supraviețuiască.

Bibliografie

1. Oppenheimer, J. Robert. „Bomba atomică a făcut perspectiva unui război de neîndurat. Ne-a condus acei ultimi pași la trecătoarea din munți; iar dincolo de ea se află o țară diferită.” Aceasta a fost pentru prima dată citată în cartea lui Richard Rhodes “The Making of the Atomic Bomb” (Simon and Schuster, 1986) care spune că Oppenheimer a scris-o pentru un discurs de deschidere pe care a ținut-o în 1946.

2. Einstein, Albert. Scrisoare președintelui american Franklin Roosevelt datând din 2 august, 1939, accesibilă la: <http://www.dannen.com/ae-fdr.html>

3. Russell, Bertrand și Albert Einstein. Manifestul Russell-Einstein, publicat în Londra în 9 iulie 1955. În realitate, a fost semnat de 11 oameni de știință și gânditori extrem de distinși și se termină cu propoziția: „Având în vedere faptul că, în orice lume viitoare armele nucleare de război vor fi folosite cu siguranță și că aceste arme amenință continuitatea speciei umane, recomandăm cu tărie guvernelor lumii să realizeze și să recunoască public că scopul lor nu poate fi atins printr-un război mondial și le recomandăm, în consecință, să găsească mijloace pașnice pentru a reglementa toate chestiunile de dispută dintre ele.” Accesibil la <http://www.pugwash.org/about/manifesto.htm>

4. Kahn, Herman. On Thermonuclear War, Princeton University Press 1960, și Thinking About the Unthinkable, Horizon Press, 1968.

5. Rovner, Joshua. “After Proliferation: Deterrence Theory and Emerging Nuclear Powers” Cap. 2 în Strategy in the Second Nuclear Age: Power, Ambition and the Ultimate Weapon, Washington, DC: Georgetown University Press, 2012.

6. Goldman, Jan. “Ethics Phobia and the U.S. Intelligence Community: Just Say No,” în Intelligence Ethics: the definitive work of 2007*, publicată de Center for the Study of Intelligence and Wisdom at Ground Zero Minnesota, St. Paul, USA, 2007.

7. Cousins, Norman. The Pathology of Power, New York, NY: W.W. Norton Co, 1987.

8. Textul Tratatului de Neproliferare nucleară poate fi găsit pe website-ul ONU la: <http://www.un.org/en/conf/npt/2005/npttreaty.html>

9. West, Nigel. Historical Dictionary of Cold War Counterintelligence. Lanham, MD: Scarecrow Press, 2007.

10. John, Yoo și Delahunty Robert au scris mai multe memorii adresate Administrației Bush în timp ce lucrau în Oficiul de Consiliere Legală, care au pus într-o lumină radical diferită importanța legislației internaționale (și a altor legi interne ale SUA, precum interzicerea torturii, și mare parte a Constituției SUA). Unul datând din 23 octombrie 2001, a fost un memorandum pentru Alberto Gonzales, președintele Consiliului și William Haynes II, consilierul general al Departamentului de Apărare, intitulat “Authority for Use of Military Force to Combat Terrorist Activities Within the United States” și celălalt datând din 9 ianuarie 2002, intitulat “Application of Treaties and Laws to al Qaeda and Taliban Detainees”; acestea au fost, în mod deosebit, controversate, deoarece menționau că un președinte american, la război împotriva unor inamici neconvenționali, nu mai era constrâns de niciun tratat sau lege, internațională sau internă. Aceasta susținea utilizarea torturii, răpirii și morții mai multor oameni aflați în custodie, incluzându-i pe câțiva care, în retrospectivă, s-au dovedit a fi complet nevinovați. Aceste memorii pot fi accesate la: <http://www.justice.gov/opa/documents/memomilitaryforcecombatus10232001.pdf> și http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/9/91/20020109_Yoo_Delahunty_Geneva_Convention_memo.pdf. Majoritatea acestor memorii au fost repudiate de Oficiile ulterioare de Consiliere Legală sau chiar de Curtea Supremă Americană în cazul Hamdan vs. Rumsfeld în 2006, dar o atingere majoră a reputației noastre pe plan internațional și a relațiilor din intelligence de tip liaison a fost deja adusă.

11. Gill Peter, și Michael Andregg, editori. Număr special pe tema “Democratizing Intelligence” pentru Intelligence and National Security, sub tipar 2013.

12. Ishmael Jones, (alias). The Human Factor: Inside the CIA’s Dysfunctional Intelligence Culture, New York, NY: Encounter Books, 2008, revizuită în 2010.

13. Anonymous (alias, a.k.a. Michael Scheuer). Imperial Hubris: Why the West is Losing the War on Terror, Dulles, VA: Brassey’s Inc., 2004.

14. Melissa Boyle Mahle, Denial and Deception: An Insider’s View of the CIA from Iran-Contra to 9/11. New York, NY: Nation Books, 2004.

15. Jennifer, Sims și Burton Gerber, editors. Transforming U.S. Intelligence, Washington D.C.: Georgetown University Press, 2005.

16. Robert, Baer, Sleeping With the Devil: How Washington Sold Our Soul for Saudi Crude, New York, NY: Crown Publishers, 2003.

17. Michael, Andregg, “Do Intelligence Bureaucracies Fear Ethics, and If So, Why?” În International Journal of Intelligence Ethics, Vol. 3, Nr. 2, Toamnă/Iarnă, 2012.

18. John, Stockwell, *In Search of Enemies: A CIA story*, New York, NY: W.W. Norton Co. 1978.
19. Vincent, Marchetti și John Marks. *The CIA and the Cult of Intelligence*, New York, NY: Dell Publishing, 1974.
20. George, Tenet și Bill Harlow. *At the Center of the Storm: My Years at the CIA*, New York, NY: Harper Collins Books, 2007.
21. William E. Odom, *Fixing Intelligence for a More Secure America*, New Haven CT: Yale University Press, 1997.
22. William J. Daugherty, *Executive Secrets: Covert Action and the Presidency*, Lexington, KY: University Press of Kentucky, 2004.
23. Arthur S. Hulnick, *Keeping us Safe: Secret Intelligence and Homeland Security*, Westport CT: Praeger Publishers, 2004.
24. Henry A. Crumpton, *The Art of Intelligence: Lessons Learned from a Life in the CIA's Clandestine Service*, New York, NY: Penguin Press, 2012.
25. Jose A. Rodriguez, Jr. și Bill Harlow. *Hard Measures: How Aggressive CIA Actions After 9/11 Saved American Lives*. New York, NY: Threshold Editions, 2012.
26. Joshua Rovner, *Fixing the Facts: National Security and the Politics of Intelligence*, Ithaca, NY: Cornell University Press, 2011.
27. Robert David Steele, *On Intelligence: Spies and Secrecy in an Open World*, Fairfax, VA: AFCEA International Press, 2000.
28. Loch K. Johnson, *National Security Intelligence*, Cambridge, UK: Polity Press, 2012.
29. William Blum, *The CIA: A Forgotten History*. London, UK: Zed Books, 1986.
30. Edward Herman și Gerry O'Sullivan. *The "Terrorism" Industry*. New York, NY: Random House, 1989.
31. James Bamford, *Body of Secrets: Anatomy of the Ultra-Secret National Security Agency*. New York, NY: Random House, 2001.
32. Dana Priest și William M. Arkin "Top Secret America," un efort investigativ în patru părți a Washington Post, a cărui primă parte a fost publicată în 19 iulie, 2010 cu titlul "A Hidden World, growing out of control", urmată de părțile a 2-a (20 iulie), a 3-a (21 iulie) și a 4-a intitulată "Monitoring America" publicată în 20 dec., 2010. Întregul document poate fi găsit la: <http://projects.washingtonpost.com/top-secret-america/>
33. Frank Rich, *The Greatest Story Ever SOLD: The Decline and Fall of Truth in Bush's America*. Londra, UK: Penguin Books, 2006
34. Tim Weiner, *Legacy of Ashes: The History of the CIA*. New York, NY: Doubleday, 2007.

35. Desmond Tutu, “Nuclear Weapons Must Be Eradicated,” în The Guardian, UK, 4 martie, 2013.

36. Valerie Plame Wilson, “An Idea Whose Time Has Come,” în Huffington Post, 4 martie, 2013, http://www.huffingtonpost.com/valerie-plame-wilson/global-zero-nuclear-weapons_b_2805744.html

37. Carroll Quigley, The Evolution of Civilizations: An Introduction to Historical Analysis, New York, NY: Macmillan, 1961.

38. John Simpson, (World Affairs Editor, BBC News). “Halabja Chemical Weapons: A chance to find the men who armed Saddam,” în BBC news magazine, 2 dec., 2012, la: <http://www.bbc.co.uk/news/magazine-20553826>

Michael Murphy Andregg este un expert în teme privind determinismul războaielor, războiul global și etică în intelligence. De asemenea el este un activist pentru pace. Este directorul și fondatorul organizației non-profit Ground Zero Minnesota dedicată educației de calitate non-partizană pentru o democrație informată și supraviețuirea rasei umane. Michael Andregg a publicat numeroase articole, studii, documentare și lucrări în domeniul biologiei, geneticii, tehnologiei și problemelor sociale contemporane derivate din conflicte armate.

Ideile de omologie, analogie și cibernetică pot contribui la eforturile de combatere a terorismului

Honorary Chair Prof. (Dr.) Daniel HOWARD

Universitatea Națională de Tehnologie din Taipei
Taipei, China (Taiwan)

Director, Howard Science Limited, UK

Fellow UK MOD's Defence Evaluation and Research Agency
(DERA/QinetiQ), 2002-

dr.daniel.howard@gmail.com

dr. Adrian BREZULIANU

Greensoft SRL, Romania

Facultatea de Electronică, Telecomunicații și Tehnologia Informației,
Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași
adi.brezulianu@greensoft.com.ro

Abstract

Much of the success in law enforcement can be attributed to data gathering and its analysis. While many a plot has been foiled by detective work using clues gathered from observations, some of the elements of this detective work can be formalized from concepts that are commonplace in Biology and in Darwin's theory of evolution. We establish these connections to Biology and introduce the reader to another principle that arose in the old Cybernetics movement, arguing their applicability to criminology, and clarifying the ideas so as to guide research in this fruitful area that might benefit crime prevention theory and practice.

Keywords: terrorism, counter-terrorism, intelligence analysis, interdisciplinary study.

Natura terorismului și contraterorismului

Confruntarea atac terorist versus efort de combatere a terorismului ne amintește de un exemplu din natură. Este cel al evoluției simultane a ciocului lung al scoicarului și a ligamentului flexibil care unește valva stângă de valva dreaptă a moluștei bivalve (a se vedea figura 1). Ca să-și câștige prânzul, scoicarul trebuie doar să-și ajusteze puțin ciocul pentru a depăși cu succes o îmbunătățire evolutivă mult mai semnificativă din ligamentul moluștei.

Figura 1 – Scoicarul deschizând o moluscă bivalvă

Un atac terorist este ca ciocul unui scoicar, iar oamenii care se ocupă de contracararea sa sunt ca ligamentul unei moluște bivalve! În timp ce un terorist poate fabrica un dispozitiv exploziv improvizat folosind tehnologia disponibilă, este necesar un volum imens de efort, concentrare și tehnologie avansată pentru a crea un transportator capabil să garanteze siguranța personalului în fața exploziei unui astfel de dispozitiv. Insurgenții pot folosi tehnologia existentă sau comună: telefonul mobil, internetul, explozibili improvizati, dar tehnologia defensivă a contra-terorismului implică o altă magnitudine și deseori conduce la tehnologie periferică. Defensiva, în orice caz, rareori oprește un atac și apoi de cele mai multe ori eșuează în a atenua suficient efectele acestuia. Rămâne extrem de dificilă și costisitoare apărarea în fața unor campanii cu bombă, lovituri orchestrate și activități ale trupelor paramilitare, campanii de dezinformare și atacuri cibernetice. În cel mai bun caz, putem încerca să izolăm aceste atacuri și să le diminuăm frecvența.

Importanța analizei de intelligence

Confruntată cu situații mai puțin favorabile, activitatea de contra-terorism s-a bazat în istorie pe șansa, indusă, a trădării constrânse a organizației criminale, fie de către membrii ei, fie de indivizi aflați în cercul imediat de socializare al adversarului. Pe lângă instrumente ca propagarea unor dezinformări, eforturile s-au concentrat pe intoxicarea elementului criminal cu spioni și personal sub acoperire. Prin supraveghere și sprijinire pe rapoartele informatorilor și ale publicului larg, contra-terorismul a putut să perturbe o organizație criminală oprind sau întârziind operațiilor sale. Importanța infiltrării constă în observare și raportare, dar și în capacitatea de a face recomandări și chiar de a influența comportamentul adversarului din interior.

Infiltrarea nu este doar dificilă, lentă și riscantă, uneori nu este nici practică. Din această cauză, monitorizarea în timp a activității unui adversar și determinarea unor modele în urma acestei operațiuni, ca și contribuție la tabloul mare al intelligence-ului, sunt după cum se poate demonstra, instrumente extrem de importante ale procesului de implementare a legii. Astfel de activități de investigare creează modele cu un rol dublu. Modelele stimulează construcția unor teorii noi, dar ajută și la eliminarea unor teorii concurente. Procesul de analiză de intelligence constă într-o construcție activă, un exercițiu intelectual care se fundamentează pe dovezi, iar dovezile au deopotrivă un caracter linear și non-linear. Într-o prezentare lineară, frecvența unui model și contribuția sa la volumul dovezilor rezultă într-un progres incremental. Într-o prezentare non-lineară, o singură „întâmplare” a unui model ar putea să primească o semnificație definitivă.

Pentru completare, și pentru a evita ca această lucrare să transmită un mesaj exagerat de simplist, merită menționat că întotdeauna se va ajunge la cazurile în care accesibilitatea facilă a informațiilor este considerată dăunătoare. Spre exemplu, luați în considerare cursul războiului japonezo-american din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. În opinia unora, procesul de culegere și interpretare a datelor a avut un efect dăunător, iar Războiul din Pacific ar fi putut fi întârziat sau chiar evitat (1). Nu putem lua în considerare în această scurtă lucrare importanțele realității psihologice ale gestionării informației de către analiza de intelligence, spre exemplu: amestecul de personalitate dintre „soldat vs. neliniștit”¹; nivelurile de dopamină; rivalitățile de personalitate; și *modus operandi* precum „mușchi vs. creier”², toate pot influența dezvoltarea și calitatea unui cadru de intelligence.

Aplicabilitatea principiilor și a legilor rezultate din studiul interdisciplinar

Din punctul nostru de vedere analiza de intelligence va beneficia de o serie de idei din alte domenii. În această secțiune, punctăm câteva dintre ele pentru a motiva cititorii interesați să exploreze conexiunea lor cu domeniul contra-terorismului.

Luați în considerare „vechea mișcare cibernetică”, dezvoltată în perioada 1950-1970. În anii '60, ciberneticianul britanic W. Ross Ashby

¹ N.t.: joc de cuvinte în original – *warrior versus worrior*

² N.t.: joc de cuvinte în original – *brawn versus brain*.

a promovat conceptual numit „principiul varietății necesare” (pagina 206 din [3]). Mottoul lui este: „doar varietatea poate distruge varietatea”. Ce înseamnă aceasta? În termeni laici, și pentru înlesnirea discuției noastre, se referă la atacuri și răspunsurile aferente. Fiecare ființă are în esența sa o serie de răspunsuri intrinseci la posibile atacuri. Într-adevăr, creativitatea și capacitatea de soluționare a problemelor, specifice creierului uman (și creierului altor ființe cu inteligență superioară), au evoluat astfel încât să poată fi găsite răspunsuri noi pentru atacuri noi. Cu toate acestea, va fi întotdeauna un anumit tip de atac pentru care nu există un posibil răspuns: aceste atacuri duc ființa dincolo de limitele dezvoltării sale. De exemplu, dacă oxigenul ar fi scos dintr-o cutie ermetică și nimeni nu ar fi în jur pentru a reacționa la strigăte, atunci creatura prinsă în interiorul cutiei ar pieri. Întrucât nu ar exista un răspuns potrivit pentru acest atac, capacitatea sa de autoconservare ar fi compromisă. Acest principiu este întâlnit în multe activități de rutină, inclusiv în sport. Dacă s-ar întâlni doi jucători de fotbal talentați pe teren, publicul ar vedea o categorie restrânsă de comportamente din arsenalul lor de „atacuri și răspunsuri”. Deseori vedem anumite mișcări originale, implicând picioarele și mingea, dar acestea, prin definiție, nu sunt „atacuri” ce pot provoca un răspuns învățat, așadar competent, din partea adversarului.

De ce sugerăm Principiul Varietății Necesare ca fiind util teoriei și practicii contra-terorismului? Este util pentru că ar trebui să participe atât la procesul de prezentare, cât și la cel de simulare. Un exemplu ipotetic ar putea să ilustreze această perspectivă. Imaginați-vă un dezastru nuclear de dimensiunea celui de la Cernobâl, cu o radiație de fond scăzută care persistă în zonă pentru următoarele decenii. Ar fi surprinzător să putem măsura incidența cancerului întâlnit la creaturile sălbatice din zonă, începând cu momentul accidentului, și să constatăm că este mai mică decât rata normală! Totuși, această situație contrară așteptărilor nu este deloc surprinzătoare dacă se ia în considerare Principiul Varietății Necesare; dar de ce? Principiul ne duce la ideea conform căreia la un moment dat, cu milioane de ani în urmă, pe acest pământ trebuie să fi predominat un nivel de radiație diferit, ușor mai ridicat. Într-un astfel de moment, viața ar fi putut dezvolta un mecanism împotriva unui nivel scăzut, dar persistent de radiație. Această apărare sub formă chimică ar fi putut oferi o imunitate crescută împotriva cancerului. O astfel de teorie este plauzibilă din perspectiva principiului mai

sus enunțat. În acest exemplu ipotetic, investigatorul ar putea folosi principiul pentru a argumenta că ființa sălbatică încă are în natura sa un astfel de răspuns și că factorii de mediu au stimulat o expresie genetică.

Pe de altă parte, este util pentru că sugerează o tehnică. În prezentarea dinamicii unui atac terorist și a răspunsului contra-terorist, este necesară colaborarea de grup și explorarea posibilelor atacuri perturbatoare precum și a măsurilor luate împotriva elementului infracțional. Pentru unele dintre aceste atacuri se poate presupune că elementul infracțional deține și un răspuns. Așadar, câteodată *Gedankenexperiments* sunt suficiente și preferabile validării riscante și costisitoare, prin observare și experimentare, sau validării prin exploatarea obositoare a informațiilor. Se poate presupune chiar că există multe perechi de atacuri și răspunsuri în această formulă datorită Principiului Varietății Necesare. Această abordare poate atrage critica, în special a reducăniștilor, dar este plauzibilă deoarece, chiar dacă este important să culegem informații, este fără îndoială la fel de important să facem supoziții rezonabile ghidați de acest principiu.

Un alt principiu care ar putea fi folositor analizei de intelligence poate fi găsit deopotrivă în Natură și în Literatură: „*Natura umană este, mai presus de orice altceva – leneșă. Toți recunoaștem teoretic că osteneala fizică, cea care ne solicită toată energia corpului și a minții, este cea mai bună; dar practic cei mai mulți dintre oameni fac tot ce le stă în putință pentru a i se sustrage, și ca regulă generală, nimeni nu face mai mult decât îl determină circumstanțele să facă.*” [4]. Luați în considerare eforturile recente de prezentare a combaterii traficului de droguri din Amsterdam [5]. Deși poliția a construit o rețea de socializare care sugera cum să se pună capăt crimei organizate, sugestia poliției a dus la consolidarea unei rețele de droguri mult mai durabile! Acest rezultat uimitor, iar după cum ar spune unii, paradoxal, s-a datorat faptului că organizarea rețelei de droguri inițiale se supunea mai sus amintitului principiu al „lenei”. Era practic organizată într-o manieră mult mai puțin eficientă, iar ulterior atacului, s-a adaptat astfel încât să învingă intervențiile și încercările poliției de a o elimina [6].

În același timp, în mod cert, științele exacte nu sunt singurele capabile să stabilească principii universale sau cvasi-universale. Științele sociale au elaborat recent un principiu cvasi-universal care merită să fie notat: „Teoria populației tinere” [7], care explică factorii determinanți pentru război, terorism, instabilitate generalizată și guvernare instabilă. Pentru

înlesnirea discuției, am putea lua din studiul unui astfel de principiu? Cu siguranță este important de înțeles atât cauzele care fac un principiu relevant și totodată de studiat excepțiile universalității unui principiu. Luați precedentul „populației tinere”: originea sa se află în lipsa de educație a femeilor, întrucât dacă femeile ating un anumit nivel de educație, atunci numărul de copii per mamă scade considerabil, evitându-se așadar o expansiune a fenomenului populației tinere. Cum rămâne însă cu excepțiile universalității? Devine productivă studierea cazurilor rare care reprezintă excepția de la regulă, ca termen de comparație. De exemplu: de ce situația din țara x a escaladat într-un război civil, iar cea din țara y nu? Sugerăm prin urmare că exercițiile de comparație sunt cele mai relevante pentru aplicabilitatea principiilor.

Un principiu important din Natură: Homologie vs. Analogie

În continuare propunem comunității de intelligence să acorde o atenție sporită încă unui principiu important din Natură. Se subînțelege că este util de învățat să recunoaștem diferența dintre o asemănare și o analogie în informația de intelligence.

Konrad Loren a fost cel care în prelegerea sa cu ocazia decernării premiilor Nobel din 1973 [8], la spitalul Karolinska din Stockholm, a promovat ideea că noțiunea de homologie cu sensul de asemănare se aplică deopotrivă culturii și tehnologiei. El a ilustrat acest lucru printr-o serie de figuri. Noi am reprodus figura lui numărul 5 în Figura 2 pentru a ilustra ideea care descrie evoluția vagoanelor de tren. Chiar și după ce a fost dezvoltat, un concept al unui culoar central, mai eficient din punct de vedere tehnologic, multe trenuri au continuat să fie proiectate astfel încât să semene cu vechea trăsură trasă de cai.

Similar, obiceiurile unui terorist sau infractor sunt moștenite de ucenicul sau ucenica sa. Ca un exemplu banal, luați în considerare modelul unui instrument al terorii (dispozitiv explozibil improvizat, pachetul exploziv, campania de dezinformare, virusul informatic etc.). Dacă ar fi posibil de analizat modelul, s-ar observa în interiorul lui soluții care sunt moștenite (homologie) și altele care sunt redescoperite (analogie). Pentru a le diferenția este necesar să învățăm cum putem folosi homologia pentru a identifica organizația criminală și caracterul ei.

Homologiile/asemănările sunt ușor de identificat. De exemplu, un

anumit model are ceva inutil sau care nu poate fi justificat, sau face obiectul unei alegeri arbitrare, fără a-i fi afectată funcționalitatea. În astfel de cazuri, detaliile insignifiante reprezintă adevărata cheie spre indivizii infractori și spre natura asocierii lor. Analistul de intelligence trebuie să fie antrenat să acorde atenție unor astfel de detalii.

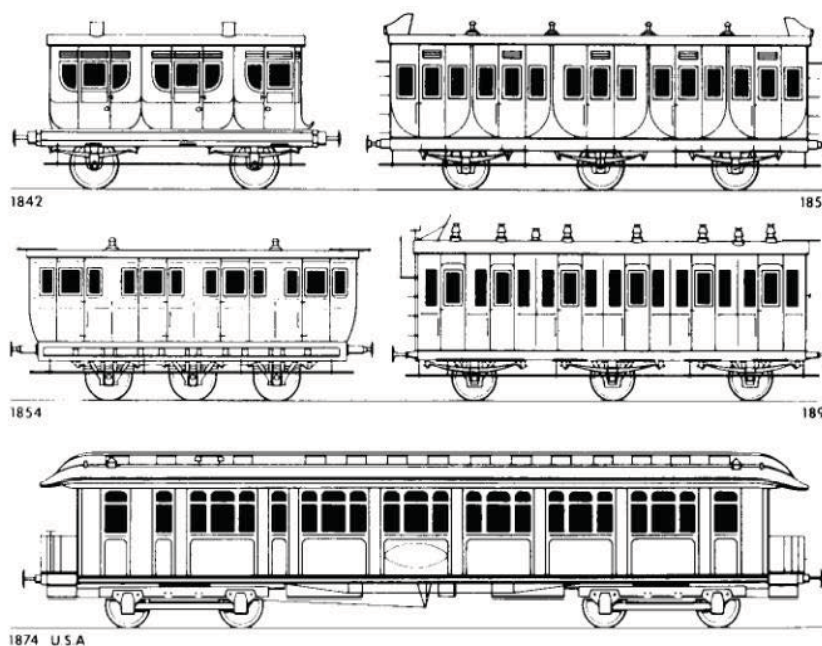

Figura 2 – Reproducere din prelegerea susținută la decernarea Premiului Nobel de către Konrad Lorenz, 1973. Este un exemplu de asemănare în tehnologie conform căreia trăsăturile se trag de la strămoși, iar trăsura trasă de cai ar trebui să persiste în ciuda interesului progresului tehnologic pentru locomotivele de tren.

Pe de altă parte, asemănările sunt greu de distins. În contrast cu o asemănare, o analogie reprezintă un principiu care este independent redescoperit. De exemplu, considerați re-descoperirea unui zbor în Natură a păsărilor, liliecilor, insectelor. Este câteodată greu de învățat să diferențiezi între o asemănare și o analogie. Uitați așadar ceva care ar necesita un alt tip de antrenament.

Aplicarea în științele naturii a teoriei asemănărilor este la fel de întâlnită și astăzi ca și în trecut. În chimie, se aplică cu succes problemei plierii proteinelor și evoluției familiilor de proteine [9]. Homologia își găsește aplicare în sferile științifice dincolo de sub-domeniile cladisticii și filogeneticii, rămânând un concept popular în astrofizică pentru explicarea unora dintre originile structurilor Universului, pe care le cunoaștem astăzi.

Concluzii

Propunerea noastră pentru comunitatea de analiză de intelligence este să cerceteze cum oamenii de știință au reușit să diferențieze o analogie de o asemănare din Natură. Învățarea acestei aptitudini îi va permite analistului de intelligence să lupte mai eficient cu complexitatea inerentă a muncii de detectiv, cu obiectivul final de a lua o decizie oportună și cât mai puțin ambiguă.

Am propus totodată familiarizarea și utilizarea câtorva concepte care au apărut într-o perioadă prolifică a cercetării, respectiv între anii 1950-1970, în cadrul „vechii mișcări cibernetice”. Aici câștigul constă în a folosi principiile și a lucra cu încredere pentru a ajunge la modele cât mai complete. Asemenea concepte pot ajuta la furnizarea mai multor modele sigure de simulare ale rețelelor de crimă organizată.

Au fost folosite modele de la cele mai generale la cele mai particulare pentru a gestiona subtilitățile ce caracterizează munca detectivului și a analistului de intelligence; prin urmare au fost adoptate, cel mai probabil informal, câteva dintre aceste concepte. Cu toate acestea, o conexiune formală cu ideile din cibernetică și biologie nu a fost, după câte știm noi, realizată, acestea nu au fost explorate în contextul combaterii terorismului.

Studiul interdisciplinar este o metodă eficientă de a obține inovație și inventivitate. Din această perspectivă susținem că analiza de intelligence ar trebui să exploreze toate conexiunile posibile cu concepte concrete din multe alte domenii. Asemenea eforturi ar putea aduce contribuții prețioase în teoria și practica sa.

Bibliografie

- [1] Battle Over Intelligence: the Path of the Japan-US War, NHK Documentary, 1 martie 2014, NHK World, NHK Broadcasting Corporation, Japonia.
- [2] Brain Games, Sezonul 2, Episodul 7. Distribuitor: National Geographic Channel (2011-), USA.
- [3] W. Ross Ashby. An Introduction to Cybernetics. Chapman and Hall Ltd and University Paperbacks, Methusen and Co., 1964, (Reprintat 1970, SBN 412 05670 4 4.3).
- [4] Harriet Beecher Stowe. În capitolul 6 din "Household Papers and Stories", Boston and New York. Houghton, Mifflin and Company. The Riverside Press, Cambridge 1896. (prima ediție 1864).
- [5] Paul A. C. Duijn, Victor Kashirin, Peter M. A. Sloot. "The Relative Ineffectiveness of Criminal Network Disruption", Nature Scientific Reports 4, Numărul articolului: 4238, 28 februarie 2014. doi:10.1038/srep04238
- [6] Concluzie adusă în discuția dintre Daniel Howard și Peter Sloot la simpozionul SimCity din cadrul Saint Petersburg National Research University of Information Technologies, Mechanics and Optics (ITMO), Saint Petersburg, septembrie 2013.
- [7] Gunnar Heinsohn: Finis Germaniae?. Die Zeit, KURSBUCH 162. Abgerufen am 8. Juni 2009.
- [8] Konrad Lorenz, "Analogy as a Source of Knowledge", Nobel Prize Lecture, Physiology and Medicine, Karolinska Hospital, Sweden, 12 decembrie 1973.
- [9] In-Geol Choi and Sung-Hou Kim, "Evolution of protein structural classes and protein sequence families", PNAS, vol 103, nr. 38, 14056-14061, 19 septembrie 2006.
- [10] C Baber, N A Stanton, D Howard și R J Houghton. "Predicting the structure of covert networks using genetic programming, cognitive work analysis and social network analysis" În: NATO Modelling and Simulation Group (NMSG) Annual Conference, Brussels, Belgium, 2009.

Adrian Brezulianu este doctor în inteligență artificială/electronică medicală al Universității Tehnice din Iași, România. În ultimii zece ani a ocupat poziția de director al companiei Greensoft SRL și profesor în cadrul Facultății de Electronică și Telecomunicații din Iași în ultimii 20 de ani. A acumulat experiență în implementarea proiectului de software la scară largă pentru entități private în domeniul serviciilor publice (Electrică România, CEZ România, CEZ Albania, companii de gestionare a resurselor de apă, companii petroliere etc.), aplicațiilor ESRI GIS (telecomunicații, electricitate, cadastru etc.) și de asemenea în dezvoltarea soluțiilor de inteligență artificială pentru optimizarea sectorului industrial, a ciclului operațional a unei firme, angajați, planificare și profiling. Este autorul a 8 cărți, 15 articole și a peste 30 de lucrări susținute în cadrul unor manifestări științifice. De asemenea, a câștigat 4 proiecte de cercetare în calitate de director în domeniul procesării semnalelor, optimizării și planificării.

Daniel Howard și-a obținut diploma de licență, maser și doctorat în inginerie chimică și mecanică computațională. A fost cercetător Rolls-Royce în cadrul grupului de analiză numerică al Universității din Oxford. În perioada 1996-2009 a lucrat în cadrul Agenției de cercetare în domeniul apărării din Marea Britanie unde a fost promovată ca membru QinetiQ în 2002 când organizația a devenit QinetiQ. Unul dintre articolele sale a fost răsplătit cu un premiu din partea UK Journal of Defense. Din 2006 a pus bazele companiei Howard Science Limited care a obținut contracte de cercetare în domeniul modelării matematice și a datelor și care, în parteneriat cu profesori din cadrul UK Human Factors au participat la proiecte de cercetare neclasificate pentru UK Counter Terrorism Theory Centre. Înainte de acest moment, echipa a câștigat și Competiția de idei organizată de către Ministerul britanic al apărării. Dl. Howards este în prezent profesor onorific în cadrul Universității Naționale de Tehnologie din Taipei.

Doctrină și intelligence

Adelina ANDREI

Marian SEBE

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

ms.oscsint@gmail.com

Abstract

The development, implementation and conformation to a clear and concise doctrine in the intelligence community and national security is a sine qua non necessity of existence, functioning and achievement of strategic and tactical objectives in any organization or nation state.

Power and performance can be achieved at the level of public and private institutions, both at the organizational and state plan, through strategic and doctrinal linkage. Specialized management of intelligence and security can effectively operate only through the existence of a flexible and coherent doctrinal fundamentals, providing a real advantage to decision makers, on which are built the geopolitical strategies of national security.

International doctrinal schools such as from Canada, United States of America, United Kingdom or Australia, and the one of NATO have included a number of fundamental elements in building a doctrine of intelligence, required for each state to embrace this amount of principles, including at an organizational level.

Keywords: doctrine, intelligence, organization, strategy, transformation

Introducere

A compara argumentele, și a o face cu tonul liniștit al buneicredințe reciproce, constituie esența oricărei discuții serioase¹.

(Mihai Eminescu)

Dezvoltarea accelerată a societății în care trăim se bazează pe circulația rapidă a informațiilor, care au devenit o resursă puternică în epoca vitezei. Pe lângă aceasta, prin trecerea de la era informațională la era

¹ Mihai Eminescu, Opere, vol. XII, PUBLICISTICĂ, 1 ianuarie 1881 – 31 decembrie 1881, în Timpu, VI, nr. 20 din 27 ianuarie 1881, în cu 28 de reproduceri după manuscrise și publicații, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1985, p. 46.

cunoașterii, raportul dintre activele tangibile și cele intangibile s-a modificat dramatic în favoarea celor intangibile, atingând un scor de 10 la 90. Activele intangibile sunt construite prin cea mai importantă resursă a momentului, cunoașterea, ce se fundamentează întotdeauna prin intermediul conceptelor.

În cadrul oricărei organizații care își desfășoară activitatea în era și societatea cunoașterii, totul pleacă și se formează de la nivelul conceptelor. Organizațiile nu se pot dezvolta fără o bază conceptuală clară, bine definită și ancorată în condițiile specifice fiecărui domeniu, iar în cazul organizațiilor de intelligence și securitate în cadrul național, regional și global de securitate. Competiția cunoașterii este câștigată astăzi de cei ce dețin supremația în proiectarea și elaborarea conceptuală a organizațiilor. Cine proiectează și elaborează noi concepte viabile configurează viitorul. În acest context, construcția doctrinară este fundamentală în existența, supraviețuirea și câștigarea avantajului competitiv al oricărei entități sociale.

De asemenea, doctrina din domeniul intelligence se raportează la cadrul conceptual creat pentru înțelegerea și realizarea eficientă a activităților din aria respectivă (înainte, în timpul și după efectuarea unei acțiuni) pentru a oferi militarilor o conduită și un vocabular de idei comune². Aceasta trebuie să reprezinte acel arsenal de cunoaștere care potențează acțiunile întreprinse împreună, de la individ la echipă, facilitate de un limbaj comun între părți, înțeles și tratat în aceeași manieră de către acestea.

Scopul acestui demers nu este de a demara o asemenea construcție, ci numai de a scoate în evidență importanța existenței unei doctrine în cadrul unei entități organizaționale, enunțarea unor elemente de interes în elaborarea unei doctrine de intelligence naționale și organizaționale, precum și sublinierea unor aspecte specifice cadrului și mediului național.

Ce este doctrina?

DOCTRINA, *doctrine*, s. f. Totalitatea principiilor unui sistem politic, științific, religios etc. – Din fr. *doctrine*, lat. *doctrina*.

(Dicționarul explicativ al limbii române³)

Orice doctrină presupune conectarea elementelor fundamentale de teorie, istorie, experiență și practică a domeniului în cauză. În acest sens, mai multe organizații și publicații au propus definiții referitoare la doctrina

² Coast Guard Publication 2-0, *Intelligence*, Washington, D. C. 20593-0001, mai 2010 și Till, Geoffrey, "The Evolution of Strategy and the New World Order" în Craig Snyder (ed), *Contemporary Security and Strategy*, Palgrave Macmillan, New York (2008), p. 97.

³ Ediția a II-a, Autor: Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editură: Editura Univers Enciclopedic, Anul apariției: 1998, Tipul: Oficial, DEX '98.

din domeniul intelligence, care fac referire la faptul că aceasta este creată pentru a oferi o îndrumare amplă către folosirea rațiunii în activitatea derulată, precum și de a stabili un limbaj comun al persoanelor care își desfășoară activitatea în acest domeniu.

Astfel, în accepția Armatei Canadiene, doctrina reprezintă „principiile fundamentale pe baza cărora forțele militare își orientează acțiunile, în vederea îndeplinirii obiectivelor stabilite”. În plus, aceasta completează faptul că intelligence-ul este produsul unui proces care implică o analiză de informații, pentru a fi inclus în procesul de luare a deciziilor. Are caracter de comandă și necesită raționament în aplicare. Cuprinde cunoștințe specifice planificării, luării deciziilor și rezolvării problemelor, uneori fiind definită pur și simplu ca „ceea ce se predă”⁴.

Totodată, Centrul de Doctrină din cadrul *Australian Defence Force Warfare Centre*, definește doctrina ca „o descriere a aplicării forței pentru a servi intereselor naționale, pe plan național și internațional”. Potrivit Centrului, doctrina presupune o abordare militară filozofică a mediului operațional și oferă un mecanism de analiză a provocărilor operaționale cheie, ajutând la furnizarea de educație și pregătire militară profesională⁵. Elaborarea acesteia se înscrie unui proces dinamic, bazat pe argument și experiență profesională, iar aplicarea sa trebuie adaptată fiecărei situații, în funcție de particularitățile specifice.

Pe de altă parte, în opinia lui Geoffrey Till, doctrina nu este altceva decât aplicarea strategiei într-un anumit context de spațiu și timp. Pentru a evidenția relația dintre strategie și doctrină – considerate esențiale în asigurarea securității –, acesta realizează o analogie plastică cu domeniul culinar, unde strategia reprezintă arta culinară, iar doctrina este meniul⁶.

Nu în ultimul rând, teoreticienii din domeniul militar avertizează asupra pericolului transformării doctrinei în dogmă. Spre exemplu, Sir Julian Corbett opinează că „nimic nu este mai periculos în studiul războiului decât a permite maximelor să se substituie judecății”. Astfel că, principiile doctrinei trebuie să fie mereu puse sub semnul întrebării, iar procedurile adaptate circumstanțelor⁷.

⁴ Canadian Military Doctrine CFJP 01, 2009.

⁵ Foundations of Australian Military Doctrine, Australian Defence Doctrine Publication–D (ADDP–D), ediția a treia, Defence Publishing Service, 2012.

⁶ Till, Geoffrey, “The Evolution of Strategy and the New World Order” în Craig Snyder (ed), *Contemporary Security and Strategy*, Palgrave Macmillan, New York (2008), p. 97.

⁷ *Idem.*

De ce avem nevoie de o doctrină?

„Doctrina prevede o organizație militară cu o filozofie comună, o limbă comună, un scop comun, și o unitate de efort.”

General George H. Decker, US Army Chief of Staff (1960-1962)

Necesitatea gândirii și elaborării unei doctrine în domeniul securității și intelligence-ului la nivel național este evidentă, având în vedere faptul că, pentru a fi completă, o organizație de intelligence trebuie să dețină un suport teoretic și tehnologic solid, o strategie puternică și nu în ultimul rând o doctrină clară și concisă⁸. Toate aceste elemente sunt esențiale pentru buna desfășurare a activității și obținerea performanței unei organizații.

Pot fi aduse în discuție mai multe argumente pentru a explica nevoia de o doctrină de intelligence românească, enumerate și dezvoltate în continuare:

- În primul rând pentru că nu există una, iar fără o strategie, doctrină și tehnologie aferentă, o organizație de intelligence nu este completă și prin urmare nu funcționează eficient și performant.
- De asemenea, prin intermediul unei doctrine se pun bazele unui limbaj comun care facilitează comunicarea și cooperarea atât intra-instituțională, cât și cea interinstituțională.
- Totodată, în baza unei doctrine de intelligence putem îndeplini în mod eficient și eficace obiectivele și misiunile asumate.
- Nu în ultimul rând, este necesară pentru a putea aplica principiile managementului schimbării în cadrul organizației, astfel încât aceasta să-și păstreze competitivitatea într-o societate a cunoașterii aflată într-o continuă evoluție în secolul vitezei.

Încă din timpul Războiului Rece, conceptul de doctrină a fost utilizat în mod preponderent în domeniul militar, dar activitatea de intelligence, în special cea la nivel național nu a dispus de una specifică adresată tuturor actorilor implicați în acest domeniu. Doctrina militară poate fi definită ca ansamblul principiilor prescriptive pentru orientarea uzului de forțe armate de către un stat, în urmărirea intereselor sale pe timp de pace și război⁹.

⁸ Barger, D. G., *Toward a Revolution in Intelligence Affairs*, RAND Corporation, National Security Research Division, 2005.

⁹ Russel, F. Wiegly, *The American Way of War: A History of United States Military Strategy and Policy*, New York, Macmillan, 1973, p. 512.

Organizațiile militare au furnizat în mod tradițional informații pentru forțele proprii în trei moduri: ordine, intelligence și doctrină. Ordinele folosesc la definirea unei sarcini specifice apropiate. Intelligence-ul oferă informații despre mediul în care sarcina va fi îndeplinită. Doctrina stabilește „regulile jocului” sau procedurile standard de operare. Spre deosebire de ordine și intelligence, doctrina nu este furnizată în timp real, dar servește la formarea culturii și a mentalității indivizilor implicați. Astfel, informația a fost, până de curând, inseparabilă de comandanți, structuri de comandă și sisteme de comandă¹⁰.

În ceea ce privește România, la nivelul Serviciului Român de Informații a existat în anul 2004 o inițiativă de elaborare a unui asemenea document, aprobat în cadrul Consiliului Suprem de Apărare a țării, ca „Doctrina națională a informațiilor de securitate”. Specialiști ai domeniului precizează următoarele aspecte cu privire la documentul respectiv:

„Dacă se dorește o abordare chiar academică a problemei Comunității de informații, atunci, tot aceleași persoane trebuie să accepte că necesitatea ei rezultă din Doctrina de informații. Această doctrină există și, probabil, persoanele menționate mai sus au coordonat și participat la elaborarea și avizarea ei în Consiliul Suprem de Apărare a țării, în perioada 2001-2004. Ea poate fi accesată pe site-ul președinției, cu denumirea completă Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate.

Într-adevăr, această doctrină încearcă o abordare academică, numai că, așa cum este ea concepută, nu are puterea și claritatea de a genera cadrul concret de organizare și desfășurare a unei noi activități de informații, de care are nevoie țara noastră în procesul de formare și consolidare a democrației și a statului de drept.”

„Doctrina de informații și comunitatea de informații rămân simple divagații academice, pretexte de tensiuni politice dâmbovițene sau sunt reclamate ca o necesitate a reformei spre democrație?”

Mihaiu Mărgărit, General de brigadă (r), fostul șef al Direcției Informații Militare, Director de proiect în Fundația EURISC – Institutul European pentru Managementul Riscului, Securității și Comunicării.

¹⁰ Alberts, D. S. *The Unintended Consequences of Information Age Technologies*. NDU Press Book, 1996.

Specialistul în domeniul informațiilor militare citat mai sus semnaleză caracterul lipsit de conținut și neadaptat din punct de vedere istoric la condițiile și necesitățile actuale în care se află România și serviciile sale de informații. În vederea argumentării acestui aspect, menționează nevoia de schimbare a doctrinei, privită ca unica modalitate de evoluție a culturii organizaționale, în special la nivelul conducerii organizației. Cultura organizațională poate fi schimbată prin înlocuirea cu o altă formă de comportament, iar pentru a pune în aplicare strategia formulată, fiecare membru al unei organizații de intelligence trebuie să cunoască modul în care trebuie să-și modifice maniera de îndeplinire a sarcinilor.

Alberts Davis opinează că procesul elaborării doctrinei tinde să fie lent și dificil din cauza numărului mare de persoane și organizații implicate. Chiar și așa, rămâne necesară pentru a asigura consecvența unui comportament adecvat în întreaga organizație¹¹. La aceasta se adaugă și reticența membrilor la schimbările survenite în cadrul organizației, odată cu implementarea unei noi doctrine și măsurile ce le precede.

Pentru ca o organizație de intelligence să-și mențină caracterul flexibil și adaptativ, atribute fundamentale pentru orice grup social sau formă de organizare în epoca contemporană, ea are nevoie de o construcție doctrinară. Odată ce aceasta este formulată, implementată și asumată de către toți membrii grupului, indivizii aflați pe palierele inferioare câștigă o flexibilitate de creație și adaptare, atât timp cât acțiunile lor sunt subsumate cadrului general formulat de către conducere, ceea ce le permite să opereze mai rapid și mai eficient.

În acest context, intervine legătura interdependentă dintre *strategie, doctrină și intelligence* și se remarcă raportarea viziunii strategului american John Boyd privind adaptabilitatea și capacitatea de reacție a indivizilor în cadrul organizației – „*Acela care gestionează schimbările cel mai bine supraviețuiește*” –, la scala capabilităților dinamice enunțată de Sun Tzu – cunoscută prin sintagma „*viteza bate forța, surpriza bate viteza, strategia bate surpriza*”¹².

Absența unei doctrine în domeniul intelligence ori existența uneia neclare, cu concepte și termeni slab definiți, fără o construcție logico-conceptuală, împiedică totodată dezvoltarea de reforme și

¹¹ Alberts, David S. *The Unintended Consequences of Information Age Technologies*, NDU Press Book, 1996.

¹² Osinga, Frans P. B. *Science, Strategy and War: The Strategic Theory of John Boyd*. London: Routledge, 2007.

transformări la nivelul organizațiilor de profil. Aici se impun două mențiuni importante: pe de o parte, diferența dintre reformă și transformare, neînțeleasă de multe ori de către clasa politică și nici de unii lideri ai serviciilor de informații din timpul ultimului sfert de secol, iar pe de altă parte modul de elaborare a legislației, normelor și instrucțiunilor în domeniul intelligence. Aceasta este o etapă a trinomului ce conexează teoria, educația și practica. Așadar, elaborarea de legi, norme și instrucțiuni presupune mai întâi stabilirea clară a teoriei, strategiei și doctrinei domeniului respectiv. Acest lucru explică de ce modificările cadrului legislativ sau schimbările făcute la nivelul conducerii serviciilor de informații nu au avut întotdeauna efectul scontat, prin aceea că în absența unei doctrine, fiecare structură de intelligence a oferit propria interpretare, lipsind astfel viziunea integrată.

În acest sens, specialiștii subliniază faptul că, într-o lume haotică, liderii trebuie să regândească organizațiile pe care le conduc prin intermediul conceptelor, principiilor și valorilor care stau la bază, și nu prin elaborarea unor reguli¹³. Iar în România acest lucru este posibil. Să le parcurgem pe rând.

Conform dicționarului Webster, a reforma înseamnă „a reveni la o stare bună”. Astfel, majoritatea indivizilor percep reforma drept un efort de îmbunătățire sau de înlăturare a deficiențelor unei situații, proces, produs etc. O a doua definiție atribuită reformei este aceea de „acțiune de îmbunătățire a condițiilor socio-economice, fără o schimbare radicală sau revoluționară”. Pornind de la această definiție, putem concluziona că implementarea unei reforme presupune menținerea formei existente, urmărindu-se doar rearanjarea componentelor în vederea înlăturării deficiențelor.

Pe de altă parte însă, a transforma presupune a schimba forma, nu doar a o rearanja. În natură, transformarea implică nu doar o schimbare a aspectului, dar și a caracterului și a modului de viață a unui organism (spre exemplu transformarea omizii în fluture). Transformările, spre deosebire de reforme pot implica și schimbări cu impact negativ: la nivel individual se pot observa transformări ale modului de gândire, care odată ce se produc, modifică complet modul de configurare al procesului cognitiv, înlăturând orice cale de întoarcere.

¹³ Pinchot, G. and E. Pinchot. *The End of Bureaucracy & the Rise of the Intelligent Organization*. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, 1993.

De asemenea, când vorbim despre transformare, trebuie să conștientizăm sensul termenului. Astfel, potrivit lui Ackoff (2004), reformele și transformările nu sunt același lucru. Reformele vizează schimbarea mijloacelor prin care se urmărește îndeplinirea obiectivelor, iar transformările implică modificări în obiectivele stabilite. Aceste modificări intervin în relația cu evoluția intelligence-ului: activitățile membrilor serviciilor/comunităților de informații vin ca răspuns la factorii interni și externi, prin modificarea obiectivelor și schimbările care au loc în afara domeniului intelligence. Respectivul schimbări și trenduri uneori nu sunt abordate în timp util de către practicieni și mediul academic, ori sunt abordate doar de o parte dintre aceștia. Diferența majoră dintre reforme și transformări este similară cu investiția în active tangibile versus active intangibile. Organizațiile ce reușesc să investească în special pe termen lung în active intangibile vor fi capabile să obțină avantajul competitiv în domeniul/piața/sectorul unde acționează. În acest sens, în ultimele două decenii domeniul și disciplina intelligence a ajuns la maturitate, iar în cadrul acesteia se formează o piață a intelligence-ului economic, competitiv, de afaceri, tehnologic, academic, etc în care este necesară o strategie bine conturată dar, mai ales dinamică, unde performează numai acele entități organizaționale, statale ori private, ce proiectează și implementează concepte și modele de acțiune cu care își surclasează competitorii.

În acest context, o organizație ori stat fără o construcție doctrinară ori cu o construcție doctrinară slabă de intelligence nu poate funcționa și opera eficient, deci prin urmare nu putem vorbi de o transformare viabilă.

Ce trebuie să conțină o doctrină de intelligence?

Un prim demers de identificare a elementelor ce stau la baza construcției unei doctrine în sfera intelligence îl constituie o analiză de tip benchmarking asupra documentelor de profil din diverse state ale lumii. În acest sens, o primă incursiune o putem realiza asupra elementelor de doctrină din Marea Britanie, Franța, Canada, Australia și Statele Unite ale Americii.

În orice activitate, atingerea performanței și obținerea succesului constau în primul rând în înțelegerea corectă a naturii acelei activități și a principiilor în baza căreia se derulează. Întocmai același raționament se aplică și domeniului intelligence. Specialiștii subliniază importanța clarificării scopului urmărit și a relațiilor stabilite cu factorul decizional

și cu zona operațională¹⁴. În contextul situației specifice nouă, un prim pas ar fi să luăm în calcul calitatea de membru NATO pe care România a dobândit-o în anul 2004. În acest sens, provocarea misiunii noastre ar trebui să se atenueze, având deja un reper fundamental de ancorare doctrinară la alianța nord-atlantică. Din păcate însă, situația reală este diferită de realitate, subiect pe care îl vom relua ulterior.

Prin analogie, doctrina de intelligence canadiană – Joint Intelligence Doctrine – reprezintă „un ghid pentru toți cei implicați în procesul de intelligence”. Materialul respectiv abordează subiecte precum: natura intelligence-ului, procesul de intelligence, practica intelligence, sprijinul intelligence pentru planificare, intelligence-ul operațional și liniile directoare pentru practica intelligence-ului întrunit¹⁵. Pentru a fi utilă și eficientă, doctrina trebuie să specifice relațiile de comandă și autoritatea de care comandanții pot beneficia, să sublinieze principiile fundamentale ale acestora și să îi ghideze în exercitarea autorității pentru comandă și control, să prescrie îndrumarea pentru organizarea și desfășurarea forțelor reunite și să descrie politicile pentru anumite activități comune¹⁶.

Documentul Armatei SUA – „Intelligence Field Manual No. 2-0”, constituie materialul fundamental pentru doctrina intelligence-ului militar. Acesta descrie fundamentele operațiilor de intelligence, funcția de luptă a intelligence-ului, procesul de intelligence, rolurile și funcțiile intelligence-ului militar în contextul operațiilor armatei, intelligence-ul în acțiuni unitare, considerente de intelligence în pregătirea strategică și disciplinele subsumate intelligence.

De asemenea, potrivit Centrului de Intelligence și Studii de Securitate Brunel (Brunel Centre for Intelligence and Security Studies/BCIIS), o doctrină trebuie să ofere militarilor următoarele elemente menite să îi îndrume și să îi ajute în activitatea pe care o întreprind: un ghid de bune practici în domeniu, o platformă de învățare, un document ce stabilește responsabilitățile în îndeplinirea sarcinilor acestora, o bază de date din care pot fi extrase norme și regulamente și un „aide-memoire” pentru ofițeri pe durata operațiilor¹⁷.

¹⁴ Marine Corps Doctrinal Publication 2, 1997.

¹⁵ Joint Intelligence Doctrine, Canadian Forces, Publication B-GJ-005-200FP-000, 2 October 2002.

¹⁶ Doctrine for the Armed Forces of the United States, Joint Publication 1, 2013.

¹⁷ BCISS, “BCISS Comments on JWP 2-00 Re-Write Arising from DCDC Intelligence Seminar”, 3 decembrie 2009.

Un alt document de talie națională pe linia doctrinei de intelligence îl constituie Joint Doctrine Publication 2-00, din Marea Britanie. Acesta cuprinde teoria, practica și procedurile de intelligence, descrise în șase teme principale: centralitatea de înțelegere și influență, importanța exploatării de intelligence, cooperarea interinstituțională și proceduri de cooperare comune, relația dintre comandant și restul personalului, intelligence în mediul de cooperare contemporan.

În perspectiva franceză¹⁸, o doctrină de intelligence trebuie să trateze următoarele domenii: tipul de intelligence și beneficiarii săi (incluzând aici obiectul și definiția intelligence-ului, nivelele de luare a deciziilor, tipurile de intelligence utilizate de către decidenți), originile intelligence-ului cu „banca de informații” din care se extrage intelligence-ul și producerea intelligence-ului (ce include principiile fundamentale ale intelligence-ului și ciclul de intelligence).

Dacă încercăm o sumarizare a conținutului documentelor școlilor doctrinare de mai sus, respectiv americană, britanică, franceză și canadiană, am putea scoate în evidență câteva repere doctrinare fundamentale, necesare în construcția unei doctrine de intelligence. Acestea constau în înțelegerea mediului intelligence, natura domeniului intelligence, fundamentele/teoria intelligence-ului, ce include crearea și dezvoltarea unui intelligence eficient, ciclul de intelligence, precum și rolul și funcțiile intelligence-ului.

Și în cazul proiectării bazei conceptuale doctrinare românești, o primă etapă ar putea fi respectarea algoritmului de mai sus. Nu este cazul să-l elaborăm acum, însă câteva precizări sunt importante în această etapă.

O primă precizare se referă la modelul pe care îl abordăm în demersul de proiectare și elaborare a unei doctrine de intelligence. În acest caz, modelul se raportează la arhitectura echipei de proiectare și elaborare a doctrinei. Această arhitectură trebuie să respecte înlănțuirea logică a trinomului cercetare - educație - profesie (sau teorie - învățare - practică), astfel încât echipa de proiectare și elaborare a doctrinei să fie eterogenă, în sensul includerii specialiștilor din cele trei elemente ale trinomului, iar etapele de proiectare/elaborare să fie formalizate într-un flux informațional pe compartimentele asociate acestei formule. Astfel, un prim draft al

¹⁸ La stratégie mondiale en matière d'information et de renseignement, 2005.

doctrinei trebuie susținut de specialiștii din zona academică și de cercetare, ulterior să poată fi configurat conținutul acesteia, cu sprijinul celor din zona operațională. Nu elaborăm acum și în acest scurt format modul de colaborare și instrumentele folosite pentru activitatea propriu-zisă.

O a doua precizare privește identificarea și înțelegerea mediului de intelligence. În acest context, înainte de proiecția și elaborarea doctrinei, este necesară o etapă de analiză a mediului intelligence, mediu ce este inclus într-un anumit context și are mai multe componente. Un mediu de intelligence ar putea fi alcătuit din: contextul strategic – format din mediul de securitate internațional și mediul de intelligence național și contextul specific – reprezentat de mediul de intelligence specific entității organizaționale. Pentru fiecare din cele două componente este necesară proiecția elementelor componente.

În cadrul înțelegerii mediului intelligence, lucrurile par extrem de clare în ceea ce privește cazul țării noastre: nu există o reală Comunitate de Intelligence în România. Acest fapt poate fi explicat prin înțelegerea etapei în care ne aflăm în acest moment cu pregătirea resursei umane în domeniul informații. Construcția de capital uman nu a preocupat pe nimeni în România, dovada o constatăm în sistemul de educație. Serviciile de informații și comunitatea de altfel, trebuie să-și reconsidere poziția față de cercetarea științifică în domeniul securității naționale, prin proiectarea și construcția unui intelligence systemic la nivel național. De ce afirmăm aceasta? Pentru că încercarea de a stabili o Comunitate de Informații în România a eșuat din mai multe motive. Unul dintre acestea îl constituie și neînțelegerea rolului intelligence-ului de către factorul politic în societatea cunoașterii, referindu-ne aici la cele două entități cu atribuții executive – Președinția și Guvernul – care și-ar fi dorit ca sediul de comandă al acestei entități să i se subordoneze, ori politizarea unei astfel de comunități trebuie ținută cât mai departe. Cu toate acestea, nu este cel mai important aspect al acestui eșec. Motivul principal îl reprezintă neînțelegerea algoritmului de formare a unei asemenea entități organizaționale: comunitatea de intelligence național. Pentru a reuși acest demers, factorii responsabili trebuie să înțeleagă că drumul spre tăierea panglicii înființării comunității nu trebuie să înceapă cu legislația, normele și prevederile legale, ci, în mod fundamental cu proiectarea, definirea și elaborarea conceptelor domeniului informații, respectiv intelligence, dacă vom menține acest cuvânt și în limba română.

Într-o altă notă, trebuie să înțelegem relația dintre activele tangibile și intangibile, deoarece în România se confundă ori nu se cunoaște importanța activelor intangibile în cadrul existenței și dezvoltării unei organizații.

O a treia precizare se referă la natura domeniului intelligence și la teoria disciplinei intelligence. În această ipostază, numim domeniu activitatea desfășurată de specialiștii serviciilor și agențiilor de intelligence și securitate – practicienii domeniului intelligence. În planul teoretic însă, discutăm despre disciplina intelligence ca ramură a științelor sociale sau ceea ce numim în ultimii ani *intelligence academic*. Această disciplină este operată de specialiști ce provin din trei zone, și anume: cei din zona academică, practicienii domeniului ce au dobândit statut de instructori și cei care prin practicarea profesiei au dobândit ulterior, prin competențe acumulate de cercetare ori învățământ, statutul universitar/academic.

În acest context, un aspect deloc de neglijat în această fază îl reprezintă înțelegerea naturii domeniului și disciplinei intelligence în era contemporană. Natura intelligence-ului de acum un secol nu mai corespunde cu natura intelligence-ului de astăzi și nici cu natura intelligence-ului de acum zece ani. Evoluția și dezvoltarea rapidă a societății umane, trecerea de la era informațională la era și societatea cunoașterii, deja cu valențe de trecere spre era intelligence (așa cum a anticipat-o cu o viziune impresionantă Dediđer în 2002 și ulterior alți specialiști), produce mutații semnificative și în activitatea intelligence.

Acest lucru duce către reconsiderarea taxonomiei specifice acestei discipline, prin proiectarea de noi valențe conceptuale definitorii epocii în care modelele organizaționale sociale actuale se reconfigurează. Un prim exemplu ar fi apariția conceptului de intelligence academic, inițiat de noi în urmă cu câțiva ani, ce conectează „triburile” academic, educativ și operațional, dar și potențiază dezvoltarea cunoașterii intelligence (intelligence knowledge).

Dacă ar fi să urmărim evoluția conceptului intelligence, ce a pornit de la acțiuni și operațiuni umbrite de atributul secretului și acțiunii acoperite, dar analizând latura biologică (Fedanzo, 1993), organizațională (Lippmann, 1922, Wilensky, 1967) și de afaceri specifică ultimelor decenii, sesizăm translația acesteia către un palier extins la nivelul fiecărui individ din societate, devenind din ce în ce mai evident o entitate sistemică de producție a cunoașterii, prin modele de învățare și adaptare continuă la dinamica cerințelor pieței, de această dată sub imperiul atributului de „deschis”.

Extrem de simplu spus, intelligence este de fapt un proces de cunoaștere. Dacă inițial intelligence-ul era, și s-a dezvoltat ca o componentă esențială a capacităților militare, astăzi intelligence-ul devine o componentă esențială și pentru capacitățile oricărei entități organizaționale, în orice plan al acesteia: politic, economic, social, etc.

Dacă prin înțelegerea acestei noi proporții a naturii intelligence-ului elaborarea doctrinei unei entități organizaționale pare simplă, ceea ce nu este cazul, extensia capacităților doctrinare la nivelul instituțional al statului, cu cele două elemente, public și privat, necesită o abordare de nivel strategic ce transcende frontierele cunoașterii din zona operațională.

După clarificarea naturii intelligence-ului se poate trece la edificarea teoriei acestei discipline. Dar, despre acest subiect extrem de complex vom reveni într-o abordare ulterioară.

Concluzii

La momentul actual nu putem vorbi despre o lucrare științifică consacrată referitoare la teoria domeniului informațiilor, specifică cadrului istoric și ideologic românesc, având în vedere că subiectele abordate în cadrul literaturii de informații din România ultimului secol sunt cele din palierul istoriei domeniului și studiilor de caz aferente. Absența unei doctrine specifice intelligence-ului românesc a condus la adoptarea unui sistem de informații ale cărui practici corespund doar parțial cu dezvoltarea altor sisteme de intelligence contemporane, ceea ce s-a tradus într-un decalaj evident și semnificativ. În consecință, această stare de fapt se poate solda cu emergența unui *intelligence agnatologic*¹⁹, în defavoarea unui *epistemologic*, util majorității. Principalele efecte se vor resimți la nivelul experților din palierul operațional, care pot ajunge să aservească atribuțiile cercetării și educației exclusiv din perspectiva operaționalului. În acest sens, o posibilă direcție de intervenție în construcția unei doctrine românești de intelligence poate fi dată de aplicarea principiilor și practicilor intelligence-ului colaborativ pentru echipele mixte de specialiști din operațional cu cercetătorii din zona academică.

¹⁹ Agnotologia descrie și studiază crearea culturală a ignoranței, în special publicarea datelor științifice inexacte sau care induc în eroare. Termenul a fost introdus în lucrarea „*Agnotology: The making and unmaking of ignorance*” (2008) de către profesorul de istorie a științei Robert N. Proctor, inițiatorul acestei direcții de cercetare.

Bibliografie

Volume

1. Alberts, D. S. 1996. *The Unintended Consequences of Information Age Technologies*. NDU Press Book.
2. Barger, D. G. 2005. *Toward a Revolution in Intelligence Affairs*, RAND Corporation, National Security Research Division, disponibil la http://www.rand.org/pubs/technical_reports/2005/RAND_TR242.pdf, accesat la 31.03.2014.
3. Baud, J. 1997. *Encyclopedie du Renseignement et des Services Secrets*, Editura Lauvazelle.
4. Eminescu, M. Opere, vol. XII, PUBLICISTICĂ, 1 ianuarie 1881 – 31 decembrie 1881, în *Timpul*, VI, nr. 20 din 27 ianuarie 1881, Ediție critică întemeiată (1985) de Perpessicius, București: Editura Academiei.
5. Fedanzo, A. 1993. *A Genetic View of National Intelligence. Second International Symposium: National Security & National Competitiveness: Open Source Solutions Proceedings*, Volume I, disponibil la http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/040320/445214476d2a9a34cda719d17ded8fa7/OSS1993-01-04.pdf
6. Kent, S. 1955. *The Need for an Intelligence Literature*, în *Studies in intelligence*, No.1, September 1955.
7. Kent, S. 1964. *Words of Estimative Probability*, *Studies in Intelligence*, Fall 1964.
8. Lippmann, W. 1922. *Public Opinion*. New York: Harcourt Brace Print.
9. Osinga, Frans P. B. 2007. *Science, Strategy and War: The Strategic Theory of John Boyd*. London: Routledge.
10. Pinchot, G., Pinchot, E. 1993. *The End of Bureaucracy & the Rise of the Intelligent Organization*. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.
11. Ransom, H. 1970. *Intelligence Establishment*, Harvard University Press, apud Alain Dewerpe. 1998. *Spionul – antropologia secretului de stat contemporan*, București: Editura Nemira.
12. Russel, F. Wieigly. 1973. *The American Way of War: A History of United States Military Strategy and Policy*, New York: Macmillan.
13. Wilensky, H. L. 1967. *Organizational intelligence; knowledge and policy in government and industry*. New York: Basic Books.

Articole

14. Dedijer, Stevan. 2002. *Development & Intelligence 2003-2053, National Security and The Future* 3(3-4).

15. Sebe, Marius. 2011. *Why Intelligence*, Analele Universității București, Seria Științe Politice, Anul XIII (2011), nr. 2.

16. Till, Geoffrey. 2008. *The Evolution of Strategy and the New World Order*, în Craig Snyder (ed), *Contemporary Security and Strategy*, New York: Palgrave Macmillan.

Publicații electronice

17. BCISS, "BCISS Comments on JWP 2-00 Re-Write Arising from DCDC Intelligence Seminar", 3 decembrie 2009, disponibil la <http://people.brunel.ac.uk/~isstpd/BCISS%20Comments%20on%20Joint%20Intelligence%20Doctrine%20December%202009.pdf>, accesat în 20.11.2013.

18. Doctrine for the Armed Forces of the United States, Joint Publication 1, 2013, disponibil la http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1.pdf, accesat la 29.03.2014.

19. Canadian Military Doctrine CFJP 01, 2009, disponibil la http://publications.gc.ca/collections/collection_2010/forces/D2-252-2009-eng.pdf, accesat la 29.03.2014.

20. Coast Guard Publication 2-0, *Intelligence*, Washington, D.C. 20593-0001, mai 2010, disponibil la http://www.uscg.mil/doctrine/CGPub/CG_Pub_2_0.pdf, accesat la 29.03.2014.

21. Foundations of Australian Military Doctrine, Australian Defence Doctrine Publication-D (ADDP-D), ediția a treia, Defence Publishing Service, 2012, disponibil la <http://www.defence.gov.au/adfwd/Documents/DoctrineLibrary/ADDP/ADDP-D-FoundationsofAustralianMilitaryDoctrine.pdf>, accesat la 29.03.2014.

22. Joint Intelligence Doctrine, Canadian Forces, Publication B-GJ-005-200FP-000, 2 October 2002, pp. 1-3.

23. Joint Doctrine Publication 2-00 (JDP 2-00), Understanding and Intelligence support to joint operations, ediția a treia, august 2011, disponibil la https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/33704/20110830JDP2003rdEDweb.pdf, accesat la 29.03.2014.

24. La stratégie mondiale en matière d'information et de renseignement, 2005, disponibil la <http://tinyurl.com/klaynsl>, accesat la 29.03.2014.

25. Marine Corps Doctrinal Publication 2, Department of the Navy, Headquarters United States Marine Corps, Washington, D. C. 20380-1775, 7 iunie 1997.

26. <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/sherman-kent-and-the-board-of-national-estimates-collected-essays/6words.html>

27. [http://www.csis.gc.ca/bts/ntllgnc-eng.asp/Canadian Security Intelligence Service](http://www.csis.gc.ca/bts/ntllgnc-eng.asp/Canadian_Security_Intelligence_Service).

28. http://www.cisc.gc.ca/aciiis/aciiis_e.html/ Criminal Intelligence Service Canada, Automated Criminal Intelligence Information System.

Elena-Adelina Andrei este doctorand la Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul” din București. A absolvit Facultatea de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Universității din București. De asemenea, a urmat programele de master „Analiza informațiilor” și „Managementul Resurselor Umane” în cadrul aceleiași instituții.

Interesele sale științifice se îndreaptă către următoarele domenii: comportamentul organizațional, analiza rețelelor sociale, rețelele sociale online și comunitățile virtuale.

Marian Sebe este profesor asociat în cadrul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”. A fost, de asemenea, profesor asociat în cadrul Facultății de Științe Politice a Universității București, Departamentul Relații Internaționale. Activitatea sa de predare și cercetare este centrată pe teme precum intelligence-ul strategic, surse deschise și intelligence competitiv. Marian Sebe a ocupat funcția de director executiv al uneia dintre primele firme de consultanță din România în domeniul intelligence-ului competitiv/intelligence pentru afaceri și managementului cunoașterii. Începând cu 2009 este coordonatorul mai multor proiecte în domeniul surselor deschise, intelligence competitiv și programe de pregătire în domeniul intelligence-ului și surselor deschise, îndeplinind rolul de facilitator pentru formatori, precum și cel de coordonator al programelor de tip formare de formatori în scopul îndeplinirii obiectivelor acestor programe. Marian Sebe este membru al Comitetului științific al Revistei Române de Studii de Intelligence. El este membru SCIP – *Strategic and Competitive Intelligence Professionals* – din 2002 (<http://www.scip.org>).

Categoriile funcționale în sprijinul de intelligence *

col. ing. (r) dr. Mircea MOCANU **
mirceamocanu@yahoo.com

Abstract

Intelligence support is a communication process and the communication models, communication functions and other psychological concepts are relevant for understanding the role of both intelligence operators and decision-makers, as well as specific functions of intelligence support. Differences in these functions are supported by the amount of actionable intelligence and by the level of clausewitzian friction involved in the security/operational situation.

Consequently, three functions of intelligence support are suggested: construction of intelligence superiority, warning, and integration into action.

Keywords: intelligence support, communication process, actionable intelligence, clausewitzian friction, intelligence superiority, warning, decision-making, risk management.

Sprijinul informativ ca proces de comunicare

După cum se știe, menirea activității de intelligence este aceea de a sprijini cu produse informative decizii ce urmează a fi luate la diferite niveluri în planificarea militară sau în domeniul mai larg al securității naționale. Deci, în esență, o structură specializată într-un anumit domeniu transferă un conținut informațional unei structuri care folosește acest conținut pentru a decide și declanșa anumite acțiuni. Acest proces este, în mod evident, un proces de comunicare.

Conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române, verbul «a comunica», derivat prin limba franceză din latinescul «*communicare*»,

* Lucrarea preia secțiuni din Mircea Mocanu: *O viziune inovativă asupra ciclului informativ în condițiile Războiului bazat pe rețea*, teză de doctorat, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 6 iulie 2013, pp. 109-135.

** Col. ing. (r) dr. Mircea Mocanu a fost șeful analizei în Direcția de Informații Militare/MApN.

definește acțiunea de „*a face cunoscut, a da de știre, a informa, a înștiința, a spune*”.¹ Definiția românească identifică strict substanța informațională ca obiect al comunicării, însă alte definiții conferă un domeniu mai larg conținutului transferat părții care recepționează, anume: „comunicarea este un proces în care persoane își împărtășesc informații, idei și sentimente”² sau „comunicarea este un proces de transmitere a unui sens de la cineva către altcineva”³. Iată, deci, că nu numai informații sunt transferate în cursul unei comunicări, ci și *sentimente, idei și sens*, ceea ce este valabil și în cazul sprijinului informativ.

Pentru toate aceste categorii de conținut transferat, structura de intelligence are competența de a depozita/procesa/genera conținuturi de specialitate, deci constituie *autoritatea epistemică* pentru domeniul intelligence. Receptorul conținuturilor transferate, anume beneficiarul sprijinului informativ, urmează a folosi aceste conținuturi pentru a lua decizii în privința unor acțiuni concrete, ceea ce reflectă calitatea de *autoritate deontică* pentru beneficiarul produselor de intelligence.

Poziționarea prezentată este relevantă pentru studierea raportului de funcționalitate între aceste două părți participante la procesul de comunicare pentru că definește limita dintre întreaga structură de intelligence – domeniul epistemic – și factorul de decizie, care aparține domeniului deontic, responsabil pentru comenzile pe o anumită treaptă din sistem (în acest caz, sistemul militar sau, mai larg, sistemul de securitate națională).

Examinând comunicarea ca *proces tranzacțional* între două părți, constatăm semnificația unui principiu de bază al analizei tranzacționale, anume faptul că *rolul* fiecăreia dintre părți determină caracterul comunicării prin adaptarea comunicării pentru a servi relația definită de *rolul părților*⁴. Din nou, acest lucru subliniază clar limita unde structura de intelligence trebuie să se oprească pentru a nu periclita rolul său epistemic. Este «linia roșie» unde produsul de intelligence, fie acesta și informarea verbală, riscă să treacă în domeniul deontic, adică propune soluții, recomandă o anumită decizie sau alta, asumându-și, în acest fel, un alt rol, rolul deontic.

¹ ***, *Dicționarul Explicativ al Limbii Române* – DEX, Editura Academiei, București, 1984, p. 179.

² Sandra Hybels, Richard Weaver II, *Communicating Effectively*, Random House, New York, 1986, p. 6.

³ Dorina Sălăvăstru, *Psihologia educației*, seria Collegium. Psihologie, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 174.

⁴ Sandra Hybels, Richard Weaver II, *op. cit.*, p. 14.

Relevanța acestui raport funcțional constă în faptul că transferul nu se efectuează în scopul depozitării conținutului comunicării sau cu alte scopuri inerte, ci cu scopul deliberat de luare a unor decizii ce vizează acțiuni, chiar acțiuni foarte importante, prin impactul social pe care îl pot avea. De fapt, „comunicarea are întotdeauna o finalitate, un obiectiv, o intenționalitate, care pot fi explicite sau implicite”, ceea ce constituie un reper important pentru analiza comunicării⁵. Destinația comunicării, anume decizia în vederea acțiunii, este binecunoscută ambelor părți, iar transmițătorul nu poate ignora finalitatea transferului și formulează conținutul de o manieră coerentă cu utilitatea preconizată. Altfel spus, un aspect important al conținutului transferat este substanța ce sprijină concret obiectivul activității receptorului, adică acțiunea, deci comunicarea trebuie să includă «*substanță acționabilă*». În limbajul domeniului intelligence, această cerință se exprimă prin necesitatea de a transmite «informații acționabile».

Modele ale procesului de comunicare

Comunicarea este un proces bidirecțional și, pentru a studia transferul dinspre structura de intelligence către beneficiarul produselor informative, deci unul dintre senzori, trebuie examinate atât rolul structurii informative, cât și rolul decidentului. În acest sens, se observă faptul că definiția din DEX reflectă viziunea uneia dintre cele *două clase de modele ale procesului de comunicare – modelul matematic*, informațional, de natură liniară, respectiv *modelul psiho-sociologic*, de natură *interacționistă*⁶. Mai precis, referirea exclusiv la informații ca obiect al transferului corespunde, în principal, teoriei clasice a informației, al cărei părinte este Claude Shannon și care descrie comunicarea într-o manieră matematică/cibernetică, numai din punctul de vedere al mecanismului, volumului/cantității de informație transmisă și fidelității procesului de transmitere, dar fără referire la conținutul/calitatea conținutului transmis.

John Fiske⁷ numește acest model «școala proces», care „vede comunicarea ca transmitere a mesajelor... și este interesată în special de probleme ca eficiența și acuratețea transmiterii mesajului”. Această

⁵ Jean-Claude Abric, *Psihologia comunicării: teorii și metode*, Editura Polirom, Iași, 2002, pp. 15-32.

⁶ *Apud* Dorina Sălăvăstru, *op. cit.*, p. 176.

⁷ John Fiske – filosof și istoric american, profesor la Universitatea Harvard, SUA, în a doua jumătate a sec. XIX.

caracteristică de natură tehnică determină utilizarea largă a modelului în informatică, potrivit binecunoscutei reprezentări grafice⁸ din Fig. 1. Totodată, acest model vede comunicarea ca „un proces prin care [comunicatorul] afectează comportamentul sau starea de spirit a unei alte persoane”⁹.

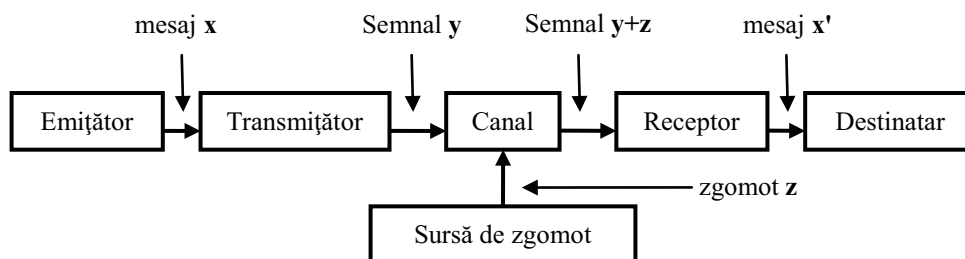

Fig 1. Modelul Shannon și Weaver pentru procesul de comunicare

Celălalt model al comunicării, modelul psihosociologic, teoretizat, în principal, de Școala de la Palo Alto¹⁰, adaugă modelului matematic contextul social, interacțiunea dintre transmițător și receptor, ceea ce presupune acțiune și reacție, deci este un model circular și nu liniar¹¹. În cazul diseminării produselor de intelligence, acest model presupune o interacțiune dinamică între structura de intelligence și beneficiar, o tranzacție complexă și nu un simplu transfer cibernetic. Această interacțiune presupune conștientizarea faptului că obiectivul sprijinului informativ este acela de a determina modificarea comportamentului receptorului, după o logică asumată de ambele părți, în baza unui interes comun. De fapt, după cum afirmă chiar Shannon și Weaver, „cuvântul comunicare are un sens mai larg, el cuprinde toate procedeele prin care un spirit poate afecta alt spirit”¹².

⁸ www.veghes.ro

⁹ Acest paragraf include citate din John Fiske, *Introduction to communication Studies*, Methuen, New York, 1982, în Vasile Tran, Irina Stănciugelu, *Teoria comunicării*, Editura comunicare.ro a Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative (SNSPA), Facultatea de Comunicare și Relații Publice „David Ogilvy”, București, 2003, p. 39.

¹⁰ Grup de cercetători de diferite specialități (sociologi, lingviști, psihiatri, antropologi) reuniți în jurul lui Gregory Bateson. Din Școala de la Palo Alto fac parte Donald Jackson, Paul Watzlawick, Janet Beavin, Edward Hall, Ray Birdwhistell, Erving Goffman, Margaret Mead, Virginia Satir, Jay Haley, John Weakland, Richard Fish ș. a.

¹¹ Dorina Sălăvăstru, *op. cit.* pp. 176-177.

¹² Vasile Tran, Irina Stănciugelu, *op. cit.*, p. 12.

Astfel, producția de intelligence este influențată de determinanții proprii, anume condiționări ale analistului, cum ar fi experiența, percepția asupra realității, concepțiile și convingerile, cât și erorile analitice și prejudecățile, intențiile și orientarea către un interes comun cu beneficiarul, precum și propria creativitate și calitățile profesionale. Tot așa, factorul de decizie este influențat, în consumul produsului informativ, de condiționări interne, între care percepțiile, așteptările, propriile concepții și credințe, personalitatea, experiența, calitățile de lider, prejudecățile și creativitatea. În plus, intențiile decidenților îmbracă un plan mai amplu decât al structurii de intelligence, interesul comun fiind exprimat prin intenția comandantului sau proiectul politic urmărit de factorii de decizie.

Depășind limitele modelului matematic al lui Shannon prin absorbția elementelor introduse de contextul social în cadrul modelelor generate de abordările interacționiste examinate mai sus și prin aproximarea canalului real de transmisie a mesajului cu un canal ideal, fără zgomot, se pot pune în evidență condiționările operante la comunicator și la receptor conform schemei din Figura 2, pentru procesul de comunicare adaptat cazului sprijinului informativ.

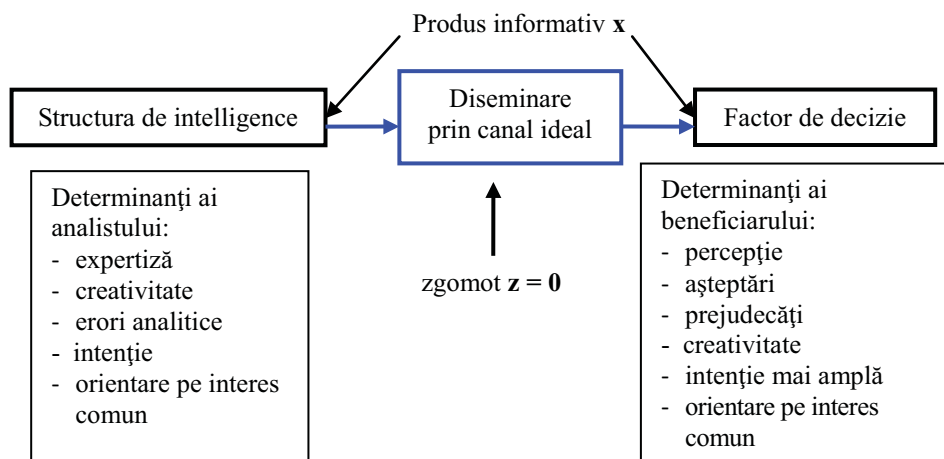

Fig 2. Condiționările operante în sprijinul informativ ca proces de comunicare

Bineînțeles, acest model funcționează și în sens invers, prin reacția din partea factorului de decizie, care devine comunicator către structura de intelligence.

John Fiske numește acest model «școala semiotică», pentru care „desfășurarea comunicării reprezintă o producere și un *schimb de sensuri (semnificații)*”. Pentru acest model, „obiectul de interes este studierea modului în care mesajele interacționează cu oamenii pentru a produce *înțelesuri (sau semnificații)*”¹³.

Rolurile participanților la sprijinul de intelligence

De altfel, Dicționarul enciclopedic definește acțiunea de comunicare ca „mod fundamental de interacțiune psiho-socială a persoanelor, realizată în limbaj articulat sau prin alte coduri, în vederea transmiterii unei informații, a obținerii stabilității sau a unor modificări de comportament individual sau de grup”¹⁴. Într-o altă definiție, comunicarea este „un proces prin care un emițător transmite informații receptorului... cu scopul de a produce asupra receptorului anumite efecte”¹⁵, iar „*actul comunicării se încheie cu implicații pragmatice pentru receptor*, etapa finală a transferului de informație”¹⁶, ceea ce subliniază apartenența firească a receptorului la modelul funcțional al proceselor care operează cu informații, deci și în intelligence.

Aceeași idee este exprimată ca reprezentând o *relație de putere*: „o persoană are putere asupra alteia dacă poate îndeplini o acțiune care va produce o schimbare în cealaltă persoană”¹⁷. Factorii care determină această abilitate de influențare sunt proprietățile agentului, numite de cei doi autori și «resurse de putere». La celălalt capăt, valorile vizate ale persoanei țintă – în cazul sprijinului informativ, beneficiarul de produse de intelligence – sunt numite «baze motivaționale ale puterii». Psihologii Cartwright și Zender susțin că „un act de influență stabilește o relație între resursele unui agent și *baza motivațională* a persoanei influențate”¹⁸. Deci, sprijinul de intelligence stabilește o relație între resursele structurii de intelligence și baza

¹³ Acest paragraf include citate din John Fiske, *Introduction to Communication Studies*, în Vasile Tran, Irina Stănciugelu, *Teoria comunicării*, citată, p. 39.

¹⁴ Vasile Tran, Irina Stănciugelu, *op. cit.*, p. 11.

¹⁵ J. J. Cuilenburg, O. Scholten, G. W. Noomen, *Știința comunicării*, apud V. Tran și I. Stănciugelu, *op. cit.*, p. 16.

¹⁶ Vasile Tran, Irina Stănciugelu, *op. cit.*, p. 15.

¹⁷ Dorwin *Cartwright*, Alvin *Zander*, *Group Dynamics*, apud Vasile Tran, Irina Stănciugelu, *op. cit.*, p. 110.

¹⁸ *Ibidem*.

motivațională a deciden-tului exprimată în concepția managerială și politici de management al riscului.

Aceste relații de putere sunt catalogate în cinci categorii de putere: *recompensatoare, coercitivă, legitimă, referențială* și puterea *expertului*.¹⁹ Între acestea, psihologii French și Raven definesc puterea expertului ca fiind „influența care se bazează pe atribuirea unor cunoștințe superioare comunicatorului, care au efect asupra structurii cognitive a receptorului”²⁰. Aplicând aceste concepte în cazul sprijinului informativ ca proces de comunicare, se constată exact situația autorității epistemice a structurii de intelligence față de beneficiarul de produse informative. Astfel, producerea efectului de natură cognitivă se bazează pe acceptarea statutului de expert al structurii de intelligence de către beneficiarul sprijinului informativ pentru domeniul în care se desfășoară comunicarea, anume domeniul intelligence.

Diferența de rol între decident și structura de intelligence marchează și poziționarea celor două părți potrivit uneia dintre axiomele comunicării, anume faptul că „orice proces de comunicare este simetric sau complementar, după cum se întemeiază pe egalitate sau diferență”²¹. În cazul sprijinului informativ, procesul este complementar, pentru că beneficiarul deține o poziție superioară, conform explicației lui Paul Watzlawick (Școala de la Palo Alto): „Într-o relație complementară sunt posibile două poziții diferite. Unul dintre parteneri ocupă o poziție... superioară, primă sau «înaltă» (*one-up*), iar celălalt poziția corespunzătoare, numită inferioară, secundă sau «joasă» (*one-down*)”²². Această diferență de rol are consecințe clare asupra sprijinului informativ pentru că „interacțiunea complementară se bazează pe maximizarea diferenței, ceea ce poate conduce la un blocaj comunicațional”²³. În domeniul intelligence, denaturarea descrisă se poate manifesta fie prin alterarea conținutului produselor informative pentru a corespunde viziunilor beneficiarului, fie prin abuzul structurii de intelligence, prin ingerința în domeniul deontic –

¹⁹ John P. French, Jr., Bertram H. Raven, *The Bases of Social Power*, 1960, *apud* Vasile Tran, Irina Stănciugelu, *op. cit.*, p. 111.

²⁰ *Idem*, p. 112.

²¹ Dorina Sălăvăstru, *op. cit.*, p. 180, cu detalieri a axiomelor în pp. 178-181.

²² Paul Watzlawick, Janet Beavin, Donald Jackson, *Pragmatics of Human Communication. A Study of Interactional Patterns, Pathologies and Paradoxes*, *apud* Dorina Sălăvăstru, *op. cit.*, p. 180.

²³ Dorina Sălăvăstru, *op. cit.*, p. 180.

tărâmul deciziilor politice sau militare – fie, într-un caz extrem, prin abuzul în sensul manipulării deciziei.

Astfel, studierea sprijinului de intelligence ca proces de comunicare scoate în evidență modul de manifestare și rolul informațiilor după efectuarea transferului, apartenența beneficiarului de produse informative la procesul de comunicare și utilitatea practică a produselor informative prin integrarea lor în decizie și acțiune.

Funcțiile comunicării și conținutul acționabil în produsele informative

Studierea sprijinului informativ ca proces de comunicare are relevanță sub raportul funcționalității, întrucât succesul și insuccesul activității de intelligence pot avea consecințe importante în domeniul apărării sau cel al securității. De aceea, cel mai bun mod de investigare este prin prisma funcțiilor comunicării. Pentru cazul particular al comunicării lingvistice, au fost identificate²⁴ șase funcții care pot fi extrapolate pentru procesul de comunicare în general:

- Funcția «*conativă*», care exprimă „capacitatea comunicării de a produce efecte asupra receptorului”, de exemplu comenzi, rugăminți, manipularea, sfaturile, comunicări de marketing, propaganda, recomandările. Această funcție a comunicării lingvistice nu este relevantă pentru sprijinul informativ, întrucât structura de intelligence trebuie să se rezume la rolul epistemic și să se abțină de la formularea de recomandări. Evident, sunt inutile referiri la oricare dintre celelalte exemple menționate, străine domeniului intelligence.

- Funcția «*referențială*» este centrată tot pe conținutul transferat și „reprezintă capacitatea comunicării de a trimite la o anumită *stare de lucruri*”, exprimând „orientarea mesajului către realitate” și adresându-se intelectului receptorului, laturii cantitative, matematice a percepției acestuia.

- Funcția «*poetică*» este centrată pe conținutul transferat și „exprimă capacitatea comunicării de a trece dincolo de sensul cuvintelor și de a determina anumite *stări emotive*”. Această funcție nu se rezumă la domeniul literar și include mesaje care nu emană direct din substanța obiectivă

²⁴ Roman Osipovici Jakobson, *Lingvistica și poetica*, Moscova, 1896, *apud* Christian Baylon, Xavier Mignot, *Comunicarea*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2000, pp 83-85, ca și citatele din enumerarea funcțiilor referite.

transmisă, ci vizează elemente de natură calitativă, necuantificabilă, care se adresează «*laturii afective*» a mecanismului decizional al receptorului.

- Funcția «*emotivă*» sau «*expresivă*» „pune în evidență stările emotive ale emițătorului”, fiind centrată pe acesta și nu are relevanță pentru domeniul intelli-gence, unde stările afective de moment ale analistului nu au nicio importanță.

- Funcția «*metalingvistică*» se referă la comunicări privind însuși mesajul transmis, structura acestuia și codul folosit pentru transferul către receptor.

- În fine, funcția «*fatică*» este o funcție de natură tehnică și se referă la capacitatea canalului de transmitere de a asigura transferul conținutului.

Între funcțiile enumerate, cea *poetică* și cea *referențială* merită examinate pentru domeniul intelligence, întrucât sunt centrate nu pe emițător, pe mecanica transferului sau pe canalul de transmitere, ci pe conținutul transmis receptorului și pe efectul transferului acestui conținut către factorul de decizie. Astfel, prezintă interes analiza substanței incluse în produsul structurii de intelligence care are relevanță pentru înțelegerea efectului sprijinului informativ și care își continuă existența și produce efecte după diseminarea produselor de intelligence.

În mod logic, sprijinul informativ urmărește aducerea beneficiarului într-o situație favorabilă luării unei decizii judicioase, fiind astfel „o comunicare instrumentală sau *aloplastică* (modificarea altuia)”²⁵. Astfel, sprijinul de intelligence reflectă obiectivul comunicării de „modificare a stării destinatarului, fie că aceasta este starea cognitivă, starea afectivă, predispoziția la acțiune sau acțiunea însăși”²⁶.

Rolul asumat de sprijinul informativ corespunde procesului de *influențare socială* ca „acțiune exercitată de o entitate socială (persoană, grup), orientată spre modificarea acțiunilor și manifestărilor alteia”²⁷. Această influențare se bazează pe una dintre relațiile de putere amintite anterior, anume pe *puterea expertului*, asociată autorității epistemice a structurii de intelligence. Sociologul francez Raymond Boudon afirmă

²⁵ Dorina Sălăvăstru, *op. cit.*, p. 189.

²⁶ *Idem*, p. 188.

²⁷ Vasile Tran, Irina Stănciugelu, *op. cit.*, p. 103.

că mecanismul acestei influențări ca relație de putere este persuasiunea, care are nevoie de două condiții²⁸ pentru a se realiza:

- comunicatorul să dețină un grad acceptabil de *competență și informație*, ceea ce trimite la autoritatea epistemică a structurii de intelligence;
- relația de influențare trebuie să se bazeze pe *consensul* părților implicate în procesul de comunicare asupra valorilor împărtășite și asupra obiectivului și efectelor preconizate. În sprijinul informativ, această coeziune reflectă servirea interesului național de securitate, respectiv a intenției comandantului, în cazul operațiilor militare, în aceeași concepție de management al riscului/operatională.

Pentru conservarea rolului epistemic al structurii de intelligence, apare clar faptul că influențarea socială, ca proces asociat sprijinului informativ, trebuie să se rezume la convingerea asupra unor realități și perspective de evoluție probabilă a evenimentelor, nu asupra opțiunii concrete pe care trebuie să o decidă beneficiarul produselor de intelligence.

Considerentele enunțate mai sus trimit la *aspectul «acționabil»* al conținutului mesajului transmis factorilor de decizie de către structurile de intelligence, fie că acesta se referă la date simple necesare luării deciziei (de exemplu, valori matematice, date calendaristice sau coordonate geografice), fie că se referă la elemente «acționabile» care vizează declanșarea unor motivații, a unor stări afective generatoare de decizie. De altfel, psihologii contemporani specializați în domeniul comunicării propun²⁹ și o altă clasificare a funcțiilor comunicării, care face abstracție de elementele de inginerie a mecanismului comunicării. Această clasificare identifică funcția cognitivă, cea afectivă, cea acțională și funcția de socializare, toate având relevanță pentru sprijinul informativ.

Aceste funcții definite pentru procesul comunicării generează efecte care au corespondență în domeniul intelligence după cum urmează:

- *funcția cognitivă*, corespunzătoare funcției referențiale a lui Jakobson, reflectă informarea generală de intelligence, care contribuie la dezvoltarea cunoașterii, pentru realizarea superiorității informaționale;
- *funcția afectivă* declanșează motivații legate de interesul comun servit de cele două părți, pentru a asigura răspunsul oportun la provocările

²⁸ Vasile Tran, Irina Stănciugelu, *op. cit.*, p. 104.

²⁹ Dorina Sălăvăstru, *op. cit.*, pp. 189-190.

de securitate, necesar mai ales în condiții de presiune, deci condiționat de un interval de timp limitat;

- *funcția acțională* fundamentează în mod concret deciziile prin utilitatea concretă a informațiilor «acționabile» și transferă conținuturile direct în acțiune;

- *funcția de socializare* realizează o comunitate între structura de intelligence și beneficiarii produselor informative, în sensul servirii interesului comun (intenției comandantului) și construirii unei relații profesionale eficiente.

Pentru a completa încadrarea conceptuală a sprijinului informativ ca proces de comunicare, este utilă precizarea formei de comunicare pe care o poate lua sprijinul informativ după trei criterii³⁰: modalitatea sau tehnica de transmitere a mesajului, modul în care actorii participă la procesul de comunicare, respectiv modul de realizare a procesului de comunicare.

Din punct de vedere al modalității de transmitere a produselor de intelligence, sprijinul informativ poate fi atât o comunicare *directă* (de exemplu, rapoarte verbale), cât și o comunicare *indirectă*, în cazul folosirii unor tehnici secundare: texte scrise, comunicări electronice.

După modul de participare, sprijinul informativ constituie o comunicare *interpersonală* sau comunicare *de grup*, realizată între persoane din cadrul unei anume organizații – cazul rapoartelor de intelligence diseminate în cadrul unei structuri militare sau în cadrul sistemului național de securitate.

În sfârșit, după modul de realizare a comunicării, sprijinul informativ poate fi un act de comunicare *ascendentă* (când beneficiarul este un decident superior ierarhic), o comunicare *orizontală* (către colaboratori de același rang, în cadrul relațiilor de cooperare) sau o comunicare *descendentă* (de la o structură de intelligence ierarhic superioară către formațiuni cu rol de execuție).

Dat fiind că, uneori, sprijinul informativ este destinat unor colective de planificatori (în operațiile militare) sau de politicieni (de exemplu, în cazul produselor de intelligence puse la dispoziția comisiilor pentru apărare din parlament), prezintă interes îndeosebi comunicarea de grup, sau de tip social, destinată unor grupuri de receptori. În această situație, care se poate exemplifica prin briefinguri, psihologii identifică alte șase roluri ale comunicării³¹, cu următoarele conotații pentru domeniul intelligence:

³⁰ Vasile Tran, Irina Stănciugelu, *op. cit.*, p. 18.

³¹ Dorina Sălăvăstru, *op. cit.*, p. 189.

- *Contribuie la realizarea sarcinii grupului*, rol exprimat în intelligence prin însăși menirea produselor, de sprijin pentru decizia operațională sau politică.

- *Sprijină coeziunea grupului* prin clarificarea contextului și uniformizarea opiniilor, ceea ce se exprimă prin realizarea imaginii operaționale comune pentru domeniul militar, respectiv obținerea unei percepții similare, a unei *cunoașteri colective* a riscurilor și amenințărilor, în domeniul securității (*shared awareness*).

- *Pune în valoare grupul* receptor al comunicării, ceea ce, în intelligence, înseamnă dezvoltare în domeniul cognitiv, prin absorbirea intenției comandantului și formarea unei viziuni comune asupra situației operaționale/situației internaționale de securitate.

- *Aționează ca factor de unitate a grupurilor*, rol asociat celor menționate anterior pentru domeniul intelligence.

- *Rezolvă probleme interne ale grupului* – rol asociat celor anterioare.

- *„Ajută grupul să devină cadru de referință pentru individ”*³², ceea ce, în intelligence, sprijină, relevanța misiunii, pericolului, riscurilor, amenințărilor și oportunităților pentru toate eșaloanele militare sau de decizie politică.

În logica tuturor funcțiilor examinate, elementul definitoriu al comunicării pentru a stabili efectul sprijinului informativ asupra deciziei și acțiunii este conținutul «acționabil», care are ponderi diferite în produsele de intelligence și efecte diferite asupra beneficiarilor, în raport cu viteza de reacție pe care o impune.

Astfel, substanța «acționabilă» inclusă în produsele de intelligence are o importanță esențială în conturarea funcțiilor sprijinului informativ din punct de vedere al utilității comunicării, al destinației practice a produselor informative. Funcțiile sprijinului informativ sunt diferențiate prin energia aplicării substanței «acționabile» în decizie și în acțiunea ce decurge din această decizie. De asemenea, diferențierea funcțională reflectă impactul presiunii timpului și măsura urgenței răspunsului sistemului în cadrul activității de management al riscului. Atât presiunea timpului, cât și urgența răspunsului sistemului se intensifică în cazul periclitării interesului servit în comun de către structura de intelligence și factorul de decizie beneficiar al produsului informativ.

³² Adrian Neculau, *Liderii în dinamica grupurilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, pp. 82-83.

Diferențierea în raport cu substanța «acționabilă» și fricțiunea clausewitziană

Încă din anul 1950, imediat după fondarea conceptului modern de intelligence de către Sherman Kent, geograful american Norton S. Ginsburg remarca faptul că „activitatea de intelligence derivă rațiunea sa de a fi din conflict, fie în timp de pace, fie în timp de război. În permanență, obiectivul ei nu este menținerea păcii și nici provocarea războiului, ci pregătirea pentru cel de-al doilea”³³. În analiza domeniului intelligence prin perspectiva unei confruntări, cercetarea sprijinului informativ impune considerarea conceptelor clausewitziene de fricțiune a războiului, pericol, superioritate și surprindere.

Înscriindu-se în logica pregătirii pentru conflict, Mark Lowenthal susține³⁴ că rațiunea de a fi a serviciilor de informații implică: *evitarea surprinderii* (strategice și tactice), sprijinul cu expertiză proiectată pe termen lung, sprijinul decidenților politici și protejarea secretului informațiilor, cerințelor (inclusiv financiare) și metodelor de lucru. Această abordare este oarecum eclectică, incluzând toate aspectele activității de intelligence, fără o aprofundare a sprijinului informativ ca parte a managementului de risc și fără o asociere cu problematica ciclului informativ. Abordarea lui Lowenthal oferă o utilitate practică de necontestat în interiorul structurilor de intelligence, însă cu relevanță redusă pentru cercetarea destinului informațiilor ulterior etapei de diseminare. Logica demersului acestor pagini impune însă reținerea primei componente enumerate, evitarea surprinderii.

Din punct de vedere al realizării sprijinului informativ ca proces de comunicare, funcționalitatea activității de intelligence trebuie analizată sub raportul unei construcții organizate în domeniul cognitiv, anume construcția cunoașterii, a înțelegerii, a superiorității informaționale față de orice inamic potențial. Această perspectivă a fost pusă în evidență de către sociologul

³³ Harold M. Greenberg, *Intelligence in the past, Intelligence in the Media*, în Loch Johnson (coord), *Strategic Intelligence*, Praeger Security International, 2007, Westport CT, 2007, p. 173.

³⁴ Mark Lowenthal, *Intelligence from Secrets to Policy*, Congressional Quarterly Press, Washington DC, 2003, pp. 2-5.

francez Rodolphe Ghiglione, sub imperiul teoriei reprezentărilor sociale și a psihologiei cognitive asupra comunicării: „omul care comunică nu este doar o oglindă ce reflectă realitatea; el este, mai ales, constructorul permanent al realității sociale. Avem de-a face aici cu propunerea unei noi paradigme: comunicarea ca *proces de «co-construcție» socială*. Din această perspectivă, între funcțiile îndeplinite de comunicare se numără și *construcția universului de referință*”³⁵.

În domeniul intelligence, această construcție a universului de referință se traduce prin evaluarea mediului de securitate, mai precis prin activitățile de monitorizare a fenomenelor de securitate, identificare a riscurilor, amenințărilor și oportunităților, producerea de evaluări care să aproximeze realitatea cât mai bine, realizarea avertizării asupra pericolelor la adresa intereselor de natură militară sau de securitate și realizarea de prognoze asupra evoluțiilor viitoare în cadrul mediului de securitate/militar.

În toate aceste activități, structurile de intelligence exercită *influență socială*, anume operează asupra domeniului cognitiv al beneficiarului prin comunicare aloplastică, pentru a determina producerea de efecte de natură deontică, adică pentru a declanșa luarea de decizii și emiterea de dispoziții, ordine. Instrumentul acestei acțiuni a structurii de intelligence este produsul informativ: buletin periodic, raport punctual de intelligence de campanie (*SPOTINTREP*), *briefing*, evaluare națională anuală, notă de avertizare, raport de evaluare sau prognoză pe termen lung și altele.

În afară de circumstanțe legate de contextul diseminării (pace, criză sau război), de locul valorificării produselor de intelligence (cabinet ministerial sau câmpul de luptă), de beneficiar (șef de stat, comandant de brigadă aflată în operație sau planificator în cadrul unui program al Uniunii Europene) sau de suportul fizic al sprijinului informativ, produsul de intelligence conține informații mai mult sau mai puțin «acționabile», în funcție de scopul urmărit: „Produsul final... trebuie distribuit beneficiarilor... pentru a veni în sprijinul planificării, a influența deciziile și modul de executare a acțiunilor și a preveni realizarea surprinderii”³⁶ de

³⁵ L. Iacob, *Cercetarea comunicării azi*, în volumul: Adrian Neculau, *Psihologie socială. Aspecte contemporane*, Editura Polirom, Iași, 1996, p. 185.

³⁶ Sergiu T. Medar, *Intelligence pentru comandanți*, Centrul Tehnic Editorial al Armatei, București, 2007, p. 25.

către adversar. Luând în considerare conținutul «acționabil» al produselor informative, activitatea de intelligence îmbracă diferite funcționalități ce pot fi asociate funcțiilor menționate mai sus pentru procesul de comunicare.

Trebuie subliniat însă că este foarte greu de imaginat un produs informativ cu conținut zero de informație «acționabilă», dat fiind faptul că structurile de intelligence urmăresc întotdeauna furnizarea de informații utile pentru a asigura sprijin relevant în luarea deciziilor în vederea unor acțiuni concrete. Chiar și la cel mai înalt nivel cognitiv, „înțelepciunea presupune realizarea conversiei cunoașterii în acțiune utilă. Altfel, cunoașterea devine un bun abstract”³⁷. Deci, este importantă destinația informațiilor «acționabile», anume acțiunea ce urmează a fi declanșată de către beneficiar, luată în considerare în raport cu pericolul/oportunitatea căreia îi răspunde.

Astfel, pentru activități de planificare de rutină (de exemplu, în cazul programelor guvernamentale multianuale), informațiile «acționabile» nu sunt asociate unei acțiuni imperioase, croite sub presiunea timpului, care să perturbe ritmul de lucru specific stării de normalitate, ci sunt transferate «la rece» în acțiunea de ajustare a planificării.

Considerând informațiile care sesizează perspectiva unor modificări spectaculoase ale situației de securitate sau situației operaționale, chiar dacă nu se desfășoară o confruntare armată, apare fricțiunea clausewitziană specifică etapei pre-conflict. În acest caz, produsele informative avertizează beneficiarul, deci stimulează generarea unei reacții cu componentă afectivă, pe baza înțelegerii comune a faptului că un interes comun este periclitat sau favorizat de un eveniment care poate avea loc într-un interval de timp relativ redus, deci sub constrângere temporală.

În sfârșit, în situația unui răspuns intens la o criză politică acută sau în cursul unei acțiuni militare, fricțiunea clausewitziană este mare, iar produsele informative contribuie direct la compunerea deciziei și chiar se integrează direct în desfășurarea acțiunilor, chiar până la transferul automat în comenzi electronice declanșează acțiunea unor sisteme tehnice de luptă (în cazul războiului electronic).

³⁷ George Cristian Maior, *Editorial* în revista *Intelligence* a Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, nr 21, București, martie-mai 2012.

Funcționalități în valorificarea produselor de intelligence

Dacă menirea esențială a activității de intelligence este evitarea/pregătirea surprinderii, prin avertizarea asupra unor pericole sau asupra unor oportunități, alte funcții ale sprijinului informativ se referă la valorificări care presupun mai puțină sau mai multă substanță acțională decât în cazul avertizării sau altă raportare la factorul timp și reflectă niveluri mai mici sau mai mari de fricțiune clausewitziană.

Funcția de comunicare cel mai simplu de transpus în cazul activității de intelligence este funcția *referențială* care presupune transferul de informații către beneficiar prin referirea la realități despre care decidentul trebuie să fie conștient pentru a-și putea îndeplini atribuțiile. Funcția *referențială* este simplu de identificat ca funcție de *informare*, prin care sprijinul informativ contribuie la *realizarea superiorității informaționale* generale construind *superioritatea de intelligence* în condiții de fricțiune clausewitziană redusă. În sensul larg, al managementului de risc, superioritatea informațională este descrisă ca fiind „starea de avantaj relativ în domeniul informațional atinsă prin asigurarea informației potrivite beneficiarului potrivit la timpul potrivit și în forma potrivită, interzicând adversarului, în același timp, abilitatea de a face același lucru”³⁸. Cu acest obiectiv, sprijinul informativ își îndeplinește menirea chiar și în cazul în care un conținut de substanță «acționabilă» este destinat nu unui răspuns imperativ la periclitarea intereselor sistemului, deci fără o condiționare temporală, ci elaborării sistematice a acestui răspuns, adică planificării de perspectivă sau înțelegerii unei situații de securitate care nu prezintă riscuri sau amenințări stringente.

Superioritatea informativă servește, bineînțeles, realizării superiorității militare, căreia Carl von Clausewitz îi dedică un subcapitol al operei sale de căpătâi – «Despre război» – dar abordează numai superioritatea numerică, pe care o consideră «factorul cel mai important într-o luptă». Acest lucru este explicabil în condițiile artei militare a epocii, având în vedere că armatele erau „mult mai asemănătoare între ele, în ce

³⁸ ***, *NATO Information Management Policy (NIMP)*, C-M(2007)0118, Allied Command Transformation, Norfolk VA, US, 13.12.2007.

privește înarmarea, organizarea și cunoștințele tehnice de orice fel”³⁹ și nu se putea vorbi despre capacități de proiecție a forțelor, arme strategice, de lovire la distanță sau de distrugere în masă, despre rețele de calculatoare sau capabilități aeriene de orice fel.

În opinia lui David Omand⁴⁰, utilizarea sprijinului informativ conține trei domenii, toate subsumate construcției superiorității informative, identificată în aceste rânduri ca fiind una dintre funcțiile sprijinului de intelligence. D. Omand propune⁴¹ organizarea conceptuală a domeniilor de utilizare a sprijinului informativ în trei «folosințe» (*uses*) după perspectiva temporală a analizei, anume *explicarea* – orientată către trecut, *construcția cunoașterii situației* (*building situation aware-ness*) – legată de prezent, respectiv *predicția* – proiectată către evenimente viitoare. Evident, între aceste «folosințe» ale produselor de intelligence nu există o separare distinctă, fiecare dintre ele având valențe relevante celorlalte două domenii.

Funcția de avertizare, deja consacrată în domeniul intelligence, implică în mod evident transferul de informații, deci reflectă funcția referențială ca funcție a comunicării, dar prezintă și o importantă componentă a *funcției poetice*, ca funcție a comunicării, pentru că trece dincolo de transferul mecanic de informații, pentru a genera sau alimenta motivații dincolo de calculul intelectual, anume din domeniul afectiv. În acest fel, sprijinul informativ determină implicarea ambiției, curajului, vicleniei și instinctului de conservare. Confruntându-se cu nivel crescut de fricțiune clausewitziană, această implicare este de natură a declanșa decizii în vederea unor acțiuni concrete și relativ rapide, menite să conducă la evitarea unui pericol, la asigurarea celui mai potrivit răspuns la pericolul detectat sau la exploatarea oportunităților de a atinge obiectivul stabilit. Toate aceste reacții au constrângerea unui timp limitat de implementare.

³⁹ Carl von Clausewitz, *Despre război*, Editura Militară, București, 1982, p. 182.

⁴⁰ Sir David Omand, GCB, a fost consilier coordonator pentru intelligence și securitate în Oficiul Cabinetului britanic. În perioada 2002-2005, cât și membru al Comitetului Întrunit pentru Intelligence, Secretar permanent al Home Office și al Oficiului Cabinetului, director al Cartierului General al Comunicațiilor Guvernamentale și subsecretar de stat adjunct pentru politica de apărare în guvernul britanic. În prezent este profesor asociat la Colegiul Regal din Londra și membru de onoare al colegiului Corpus Christi, al Universității Cambridge.

⁴¹ David Omand, *Securing the State*, Hurst and Co., London, 2010, pp. 24-26.

Pentru *avertizarea* în domeniul militar, fără a nominaliza domeniul intelligence, Clausewitz identifică rolul sprijinului informativ în adaptarea efortului organismului militar propriu pe măsura escaladării crizei sau desfășurării acțiunilor de luptă: „superioritatea relativă, adică ducerea abilită a unor forțe superioare în punctele hotărâtoare, se întemeiază pe justa apreciere a acestor puncte și pe orientarea adecvată”⁴².

A treia funcție a comunicării reținută pentru examinarea sprijinului informativ ca proces de comunicare este *funcția acțională*, care scoate în evidență destinația cea mai practică a informațiilor transferate, anume *integrarea lor direct în acțiune, cu o perspectivă temporală scurtă și precisă*. În acest caz, funcția specifică domeniului intelligence se poate numi chiar «*funcția acțională*», ce definește, pentru produsele informative, un conținut dominant de substanță «acționabilă» care se transferă imediat în decizii și acțiune. În abordare clausewitziană, această funcție definește situația confruntării deja angajate, caracterizată de o fricțiune maximă, când forțele angajate în conflict caută să diminueze fricțiunea percepută de trupele proprii și să transfere adversarului fricțiunea conflictului, în ritmul acțiunilor de luptă. Acest domeniu de sprijin informativ «intens» poate fi exemplificat prin situația acțiunilor de luptă sau cazul crizelor politico-diplomatice acute. Situația extremă este cea a operațiilor de intelligence, unde acțiunea se consumă intens chiar în interiorul sistemului de intelligence, iar produsele informative fac parte din esența acțiunii concrete.

Concluzii

Cele argumentate în aceste pagini conduc la concluzia că funcția de construcție a superiorității informative, funcția de avertizare și funcția acțională pot fi considerate categorii funcționale ale sprijinului informativ, diferențiate prin presiunea/urgența de întrebuințare a informațiilor «acționabile», prin raportul dintre operatorul de intelligence și efectul activității sale, cât și prin intensitatea fricțiunii clausewitziene asociate perspectivei confruntării.

⁴² Carl von Clausewitz, *op. cit.*, p. 184.

Considerarea acestor categorii funcționale nu presupune modificări în producția de intelligence sau introducerea unor noi tipuri de produse informative, dar permite înțelegerea mai bună a efectului sprijinului de intelligence asupra factorilor de decizie și deschide calea aprofundării modului de integrare optimă și valorificare a activității de intelligence în managementul de risc și decizia la toate nivelurile.

Bibliografie

1. ***, *Dicționarul Explicativ al Limbii Române – DEX*, Editura Academiei, București, 1984.
2. ***, *NATO Information Management Policy (NIMP)*, C-M(2007)0118, Allied Command Transformation, Norfolk VA, US, 13.12.2007.
3. Jean-Claude ABRIC, *Psihologia comunicării: teorii și metode*, Editura Polirom, Iași, 2002.
4. Christian BAYLON, Xavier Mignot, *Comunicarea*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2000.
5. Carl von CLAUSEWITZ, *Despre război*, Editura Militară, București, 1982.
6. Sandra HYBELS, Richard Weaver II, *Communicating Effectively*, Random House, New York, 1986.
7. Loch JOHNSON (coord), *Strategic Intelligence*, Praeger Security International, Westport CT, 2007.
8. Mark LOWENTHAL, *Intelligence from Secrets to Policy*, Congressional Quarterly Press, Washington, 2003.
9. Sergiu T. MEDAR, *Intelligence pentru comandanți*, Centrul Tehnic Editorial al Armatei, București, 2007.
10. George Cristian MAIOR, *Editorial în revista Intelligence a Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”*, nr. 21, București, martie-mai 2012.
11. Mircea MOCANU, *O viziune inovativă asupra ciclului informativ în condițiile Războiului bazat pe rețea*, teză de doctorat, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 6 iulie 2013.
12. Adrian NECULAU, *Liderii în dinamica grupurilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977.
13. Adrian NECULAU, *Psihologie socială. Aspecte contemporane*, Editura Polirom, Iași, 1996.
14. David OMAND, *Securing the State*, Hurst and Co., London, 2010.

15. Vasile TRAN, Irina STĂNCIUGELU, *Teoria comunicării*, Editura comunicare.ro a Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative (SNSPA), Facultatea de Comunicare și Relații Publice „David Ogilvy”, București, 2003.

16. Dorina SĂLĂVĂSTRU, *Psihologia educației*, seria Collegium. Psihologie, Editura Polirom, Iași, 2004.

17. www.veghes.ro.

Mircea Mocanu este de formație inginer electronist, absolvent al Academiei Militare Tehnice, în anul 1981. A lucrat în unități de transmisiuni ale MAPN, apoi la Institutul de Cercetări al Armatei, după care în Direcția de Informații, în SIGINT, în cooperare internațională, management al crizelor, analiza regională (Balcani). Între 2001 și 2005 a fost adjunct al atașatului apărării la Washington, iar între 2006 și 2009 a lucrat ca șef al Secției Producție (analiză de intelligence), în cadrul Statului Major Internațional din Cartierul General al NATO. A încheiat cariera militară ca șef al analizei în Direcția Informații Militare, în anul 2013. În același an a obținut titlul de doctor în științe militare și informații la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, cu teza intitulată „O viziune inovativă asupra ciclului de intelligence în condițiile războiului bazat pe rețea”. A publicat două cărți, dintre care una cu autor unic – „Intelligence în operațiile militare ale secolului XXI”. Este membru al consiliului științific al revistei Infosfera, publică în continuare articole și participă la sesiuni de comunicări științifice în domeniul studiilor de intelligence.

Analiza de informații și posibilele surse de erori. Cercetare calitativă realizată pe un caz concret: știrile privind prezența militară rusă în Marea Mediterană

Maria Magdalena GRIGORE

Masterand la „Managementul Informației de Securitate Națională”,
Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”
Secretar Național TRACECA, Ministerul Transporturilor
Email: mmgrigore@gmail.com, maria.grigore@mt.ro

Abstract

Everyday we are besieged with news, questions and comments on various themes. Nowadays the quantity of data is not a problem any longer. Therefore assessing priorities in the process of collecting data needs a certain “vision” upon the information which must be searched for and collected. Identifying other factors, which might influence analysis, besides those which account the individual itself, is one step forward in eliding the errors. Although intelligence failures abound, we lack positive intelligence theories. This qualitative research tries to exhibit how intelligence analysis on a sensuous case can be affected and by which factors.

Keywords: intelligence analysis, intelligence, intelligence failures, qualitative research, focus group;

Sursele erorilor în analiza de informații

Richards Heuer evidențiază atât valoarea, cât și pericolul tiparelor mentale. Autorul consideră că analiștii își construiesc propria versiune de „realitate”, pe baza informațiilor furnizate de simțuri, dar această contribuție senzorială este mediată de procese mentale complexe, care determină ce informații sunt reținute, cum sunt organizate și ce înțelesuri li se atribuie.

Ceea ce oamenii percep, cât de ușor percep și cum procesează informațiile după ce le primesc sunt influențate puternic de experiențe anterioare, educație, valori culturale, cerințe ale rolului și norme organizaționale, cât și de specificul informațiilor primite.

Acest proces poate fi comparat cu perceperea lumii printr-o lentilă, care canalizează și concentrează și, de aceea, poate distorsiona imaginile. Pentru a obține cea mai clară imagine posibilă, analiștii au nevoie nu numai de informații. Trebuie să înțeleagă lentilele prin care trec informațiile. Aceste lentile sunt cunoscute sub diferite denumiri – tipare mentale, predilecții sau presupuneri analitice¹.

În volumul *Ghidul analistului de intelligence, Compendiu pentru analiștii debutanți*², sunt inventariate limite de ordin psihologic drept cauze ale erorilor în analiză, respectiv:

1. Vulnerabilitățile memoriei (imposibilitatea de a memora un număr mare de informații, tendința de a clasifica informațiile pe categorii).

2. Erorile cognitive (imaginea în oglindă, inerția mentală, incapacitatea de a identifica dezinformarea).

3. Raționamentele predefinite (informațiile noi sunt estompate de cele anterioare sau de experiențele și convingerile analistului).

4. Analogiile inadecvate (falsele similarități între evenimente/situații noi și altele mai vechi).

5. Gândirea exagerat pozitivă („Complexul Poliana”) sau gândirea exagerat negativă („Complexul Casandra”).

Tot pe linia erorilor de natură psihologică, menționez succint câteva cauze, așa cum au fost inventariate în cartea *Ars Analytica*³: modelul mental, memoria, lipsa empatiei, lenea cognitivă, iluzia de cauzalitate, prejudecata confirmării, prejudecata categoriei de clasificare, teoria angajamentului și teoria reconfirmării.

Alți autori evidențiază erorile derivate din metodologii: fie insuficient dezvoltate (ceea ce lasă analiza mai degrabă într-o zonă empirică)⁴, fie exagerat de dezvoltate (ceea ce poate încorseta analiza, din perspectiva limitării intuiției și flerului atât de necesare)⁵.

¹ *Ibid.*

² MICU, Manuela; VÂLCEANU Corin, *Factori care determină/influențează procesul analitic. Limitele psihologice și erori de analiză*, în Ionel Nițu (coord.), *Ghidul analistului de intelligence, Compendiu pentru analiștii debutanți*, Editura ANIMV, București, 2011, pp. 39-43.

³ MAIOR, George Cristian; NIȚU, Ionel, *Ars Analytica*, Editura RAO, București, 2013, pp. 295-297.

⁴ JOHNSTON, Rob, *Analytic Culture in the US Intelligence Community*, Center for the Study of Intelligence, Washington, 2005.

⁵ HEUER Jr., Richards J.; PHERSON, Randolph, *Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis*, CQPress, Washington D. C., 2011.

Spre exemplu, Rob Johnston susține că „erorile analizei de intelligence sunt erori factuale, rezultate dintr-o cantitate insuficientă de informații sau din lipsa acestora. Eșecurile analizei de intelligence sunt datorate formulării incorecte, perimate sau inadecvate a unor ipoteze sau prognoze.”⁶

Cert este că, bazată exclusiv pe calitățile individuale/cognitive ale analiștilor, analiza de informații poate eșua.

„Prejudecățile analiștilor au împiedicat, în mod repetat, identificarea celor mai bune răspunsuri la nevoile de informare ale consumatorilor. Astfel, începând cu atacul surpriză al japonezilor asupra Pearl Harbor și până la estimarea eronată a CIA (din 2002) cu privire la armele de distrugere în masă deținute de Irak (sub regimul Saddam Hussein), lipsa gândirii critice a analiștilor în ceea ce privește potențialele crize a contribuit la greșeli repetate în evaluarea informațiilor.”⁷

Unii autori accentuează faptul că adesea erorile nu sunt atât ale zonei de intelligence, cât în zona de decizie (politică).

Richard Betts consideră că dezastrele militare/războaiele se abat asupra unor state, indiferent cât de informați sunt liderii săi, deoarece capacitățile lor sunt deficitare⁸.

Același autor evidențiază că erorile pot apărea și datorită perspectivelor diferite asupra aceleiași realități, mai ales când e vorba despre estimări/predicții.

„Există o axiomă care spune ca un pesimist vede un pahar pe jumătate gol și un optimist vede paharul jumătate plin. În acest sens, sistemul estimativ este un pahar pe jumătate plin. Greșeli se pot face în orice activitate. Erorile particulare sunt înțelese ca având o semnificație disproporționată, atunci când sunt considerate drept cazuri izolate. Observatorii au tendința de a nu realiza/anticipa dezastrele/problemele atunci când ele nu apar.”⁹

⁶ JOHNSTON, Rob, *Analytic Culture in the US Intelligence Community*, Center for the Study of Intelligence, Washington, 2005, p. 67.

⁷ NIȚU, Ionel, *Analiza de intelligence. O abordare din perspectiva teoriilor schimbării*, Editura RAO, București, 2012, p.101.

⁸ BETTS, Richard K., *Analysis, War and Decision. Why intelligence failures are inevitable*, în GILL, Peter; MARRIN, Stephen; PHYTIAN, Mark, *Intelligence theory: Key Questions and Debates*, Taylor and Francis, Studies in intelligence series, 2008, p. 106.

⁹ [10] *Ibid*, p. 107.

În fine, alți autori accentuează imposibilitatea de a preveni toate riscurile, datorită fenomenului „lebedelor negre”¹⁰.

Din noianul studiilor consultate, am încercat să realizez o cercetare socială calitativă pornind de la „teoria lentilelor” a lui Richards Heuer¹¹.

Cercetarea

La începutul lunii octombrie 2013, am derulat un studiu bazat pe o cercetare calitativă (focus-grup), realizat împreună cu o firmă specializată în cercetări sociale (X), sub coordonarea unui analist de informații, autor al mai multor studii și cărți de profil (Y).

▪ **Context:** știrile privind intenția Federației Ruse de a amplasa trupe și capabilități militare navale în bazinul Mării Mediterane.

▪ **Metoda de cercetare:** realizarea de focus-grupuri.

▪ **Obiectivul cercetării:** în ce măsură și de către ce factori poate fi influențată analiza de informații?

▪ **Ipoteza cercetării**

Ipoteza de la care am pornit a fost în ce măsură analiza de informații (pe o speță concretă) poate fi influențată și de care tip de factori (dincolo de cei care țin de individ)?

Împreună cu X am ales mai mulți studenți și masteranzi de la două facultăți (cu specializare socio-umană), pe care i-am grupat, câte șase, în trei grupe diferite (grupele 1, 2 și 3).

▪ **Informația**

Am selectat o știre cu privire la amplasarea de forțe militare rusești (permanente) în bazinul Mării Mediterane (Hotnews, „Rusia vrea sa reamplaseze o flota permanenta in Marea Mediterana”, semnată de R. M., în data de 11.03.2013)¹².

La o simplă căutare, am identificat alte zeci de articole pe același subiect publicate în aceeași perioadă (spre exemplu: Karadeniz Press, 17.03.2013, Vitalie Goncharov, cu titlul „Marina Federației Ruse a început

¹⁰ TALEB, Nicolas, *Lebăda neagră. Impactul foarte puțin probabilului*, Editura Curtea Veche, București, 2008.

¹¹ HEUER Jr., Richard J., *Psychology of Intelligence Analysis*, Center for Study of Intelligence, Central Intelligence Agency, 1999.

¹² <http://www.hotnews.ro/stiri-international-14396958-rusia-vrea-reamplaseze-flota-permanenta-marea-mediterana.htm>, accesat la data de 2 octombrie 2013.

pregătiri pentru amplasarea permanentă a unei forțe navale în Marea Mediterană”)¹³.

Aproape niciuna dintre știri nu era prezentată simplu, sec, doar prin redarea declarației responsabilului rus. La o primă evaluare, aproape toate erau interpretate de diverșii autori pentru susținerea unei anumite ipoteze.

Majoritatea comentariilor vizau intenția Moscovei de refacere a spațiului de influență sau nevoia Federația Rusă de a avea acces la Mediterana ca spațiu de confluență/tranzit între Asia și Occident, între Nordul Africii și Europa etc., erau realizate comparații cu marina URSS care opera în Mediterana în perioada Războiului Rece, se vorbea despre eliminarea avantajului strategic creat de scutul anti-rachetă, despre intenția de a controla rutele comerciale între Marea Neagră sau Marea Roșie și Marea Mediterană, de evoluțiile tensionate din Cipru, de Primăvara arabă, conflictul din Siria etc.

În mod evident, aceste știri erau, de fapt, rodul interpretării unor date. Reprezentau rezultatul unor evaluări individuale.

De ce spun asta? Pentru că atunci când am început să fac propria căutare cu privire la problematica prezenței militare ruse în Mediterana am constatat că astfel de știri au apărut periodic de mai bine de un an. Așadar, de fapt, știrile de pe Hotnews sau Karadeniz nu reprezentau o noutate, ci reluau (utilizând, într-adevăr, o declarație recentă) o idee mai veche. Niciunul dintre articole (nici cele din presa scrisă, precum gandul.info¹⁴ sau din presa audio-vizuală, precum realitatea.net¹⁵ și nici cele preluate de agenții de presă, precum mediafax.ro¹⁶ sau site-uri specializate precum ziare.com¹⁷) publicate în perioada respectivă (începutul lunii martie 2013) nu au semnalat că, de fapt, nu era nimic nou în această știre și că, de fapt, astfel de „noutăți” apar episodic de mai bine de un an. Aproape de fiecare dată, astfel de știri au fost generate de declarația unui „responsabil de la Moscova”.

¹³ <http://karadeniz-press.ro/kara/rusia-in-permanentizeaza-misiunea-navala-in-marea-mediterana/>, accesat la data de 2 octombrie 2013.

¹⁴ <http://www.gandul.info/international/marina-rusa-a-inceput-sa-lucreze-la-crearea-unei-forțe-de-interventie-in-mediterana-10661873>, accesat la data de 2 octombrie 2013.

¹⁵ <http://www.realitatea.net/marina-rusa-lucreaza-la-crearea-unei-forțe-de-interventie-in-mediterana-1132571.html>, accesat la data de 2 octombrie 2013.

¹⁶ <http://www.mediafax.ro/externe/marina-rusa-a-inceput-sa-lucreze-la-crearea-unei-forțe-de-interventie-in-mediterana-10661814>, accesat la data de 2 octombrie 2013.

¹⁷ <http://www.ziare.com/international/siria/rusia-trimite-vase-de-razboi-si-trupe-in-siria-desfasurare-de-forțe-ca-pe-vremea-urss-1178374>, accesat la data de 2 octombrie 2013.

Ceea ce m-a intrigat a fost că, pornind de la o știre simplă, relativ clară (o declarație publică) s-au obținut concluzii atât de diverse.

Și m-am întrebat dacă nu cumva, Heuer avea dreptate când vorbea de tendința analiștilor de a interpreta/filtra realitatea prin propriile „lentile”, marcate nu doar de propriile experiențe (influențate de cultura/civilizația din care fac parte), ci și de propriile limite, prejudecăți, stereotipuri etc.

M-am întrebat dacă nu cumva, uneori, și contextul (politic, economic, militar etc.) este cel care ne influențează pattern-ul analitic, generând erorile atât de mult abordate în literatura de specialitate.

M-am mai întrebat, în subsidiar, dacă – pornind de la experimentele lui Stanley Milgram (privind obediența)¹⁸ – o persoană cu autoritate/legitimare profesională poate modifica percepția și concluziile unui grup de analiști.

În martie 2013, conflictul din Siria nu era atât de mediatizat, însă erau extrem de mediatizate disputele legate de rezervele de carburanți din proximitatea Ciprului (Turcia dislocase forțe navale în zonă), relațiile în Orientul Mijlociu păreau tot mai complicate (agenda nucleară a Iranului, tensiuni turco-israeliene etc.).

Așadar, se puteau acorda multiple semnificații declarației responsabilului rus.

▪ Variabilele analizei

De aceea, mi-am propus să evaluez cât de mult se poate influența/vicia analiza unor persoane, presetând subiectul analizei, respectiv știrea supusă analizei și contextul descris (unde, uneori, și moderatorul sau unul dintre membrii grupului adoptau o poziție clară în privința subiectului analizat). Contextul favorabil a fost posibilitatea de a realiza focus-grupuri prin intermediul unor specialiști, unde am apelat la charisma moderatorilor pentru a schimba contextul în care a fost prezentată și analizată știrea respectivă.

Așadar, am avut două variabile (știre și context modificate) și am vrut să văd dacă, nu cumva, vom obține două sau trei concluzii/analize/evaluări diferite, deși știrea provenea de la o declarație unică (și reală), iar contextul, ca și *mindset*-ul, sunt chestiuni care nu ar trebui să influențeze major analiza. Analiștii experimentați știu că trebuie să elimine zgomotul atunci când trebuie să extragă sunetul.

¹⁸ <http://www.infopsihologia.ro/2011/12/fenomenul-obedientei/>, accesat la data de 2 octombrie 2013.

Or, noi tocmai asta am făcut: am introdus mult zgomot.

Sigur, subiecții noștri nu au fost analiști, ci studenți și masteranzi, care sunt, însă, familiarizați cu metodologia cercetării științifice, au atitudine critică și pot (oricum ei sunt convinși că pot) percepe corect realitatea și sunt convinși că nu pot fi manipulați.

Așadar, știrea originală (cea de pe hotnews.ro) a fost modificată intenționat, generând o știre exagerată (știrea nr. 1, prezentată în anexa nr.1), unele atribute (îndeosebi adjective și complemente) fiind, după caz, întărite sau chiar adăugate în conținutul știrii.

Din știrea inițială, au fost eliminate majoritatea atributelor, fiind obținută o știre seacă, extrem de simplă, din care au fost excluse adjectivele și complementele care putea indica un anumit subiectivism, precum și concluziile autorului, fiind generată știrea nr. 2 (prezentată în anexa nr. 2).

Din analiza tuturor știrilor publicate în ultimul an, am făcut o selecție a știrilor cu privire la același eveniment (știrea nr. 3 – de fapt o selecție de circa 17 pagini de știri – prezentată succint în anexa nr. 3).

▪ **Derularea cercetării**

1. Echipa de 6 subiecți a fost rugată, de un mediator al firmei X, să interpreteze știrea nr. 1, după o scurtă prezentare a contextului.

Contextul a fost prezentat de mediator în termeni specifici Războiului Rece, în care Federația Rusă, urmașa URSS, încearcă să-și refacă sfera de influență. Un rol important a fost acordat proiectului MD (scutul anti-rachetă), sugerându-li-se subiecților că, de fapt, anunțul amplasării de trupe rusești în Marea Mediterană este menit să limiteze avantajul strategic creat prin amplasarea unor elemente ale scutului anti-rachetă pe teritoriul României.

Subiecților li s-a cerut să discute și, ulterior, să extragă răspunsuri la următoarele întrebări¹⁹:

a) Care este scopul real al Federației Ruse prin anunțul respectiv?

b) Este doar o declarație, sau Rusia își va trimite trupele în Mediterana?

c) Care sunt implicațiile pentru România?

După numai o jumătate de oră, subiecții au ajuns la următoarele concluzii, fără să existe diferențe majore de opinie (decât cu privire la ierarhizarea variantelor de răspuns în funcție de gradul de probabilitate).

¹⁹ Aceleași întrebări și în aceeași ordine au fost prezentate tuturor celor 3 echipe.

Răspunsuri:

a) Federația Rusă vrea să recupereze pierderile suferite după terminarea Războiului Rece.

Federația Rusă vrea să refacă sferile de influență deținute de URSS; Federația Rusă vrea să saboteze/anuleze demersurile Vestului (țările occidentale și SUA) în plan strategic, respectiv cele obținute prin extinderea NATO.

b) Este o declarația care va fi pusă în practică.

c) Anularea avantajului strategic obținut de România prin găzduirea de trupe americane și, respectiv, prin găzduirea unor elemente ale viitorului scut antirachetă.

Așadar, echipa nr. 1 a fost predispusă să preia elementele de context prefigurate de moderator, fiind influențați în mod cert și de știrea exagerată (nr. 1).

2. Echipei următoare i-a fost prezentată știrea nr. 2, fără indicarea unor elemente de context prefabricate, ci doar a evenimentelor din ultimele luni (Primăvara arabă, scutul antirachetă, tensiunile din Cipru, tensiunile din Orientul Mijlociu)

Neavând elemente de context presetate, echipei nr. 2 – expusă unei știri extrem de clare, însă foarte seci – i-a fost extrem de dificil să răspundă la cele 3 întrebări.

Gradul de corelare a răspunsurilor a fost redus, unul dintre subiecți – care a dovedit o anumită cunoaștere a subiectului – influențând într-o oarecare măsură percepția întregului grup.

Cu toate acestea, majoritatea subiecților și-au expus concluziile, preluând din propriile ipoteze și supoziții – preponderent pre-setate –, astfel că s-au obținut răspunsuri similare celor de la echipa nr. 1, însă fără evidențierea presupuselor implicații asupra scutului antirachetă.

Grupul nr. 2 nu a putut evalua gradul de punere în practică al declarației, astfel că s-au înregistrat scoruri egale variantelor: e doar o declarație (amenințare) și, respectiv, va fi pusă în aplicare în perioada următoare.

De asemenea, nefiind expuși unui context modificat intenționat (așa cum a fost grupul nr. 1), grupul nr. 2 nu a putut stabili o legătură între declarația responsabilului rus și decizia de găzduirea de elemente de MD pe teritoriul României.

Răspunsurile s-au prezentat astfel:

a) Federația Rusă vrea să refacă zona de influență a URSS.

Declarația responsabilului rus semnifică și o anumită îngrijorare a Moscovei față de apropierea NATO de frontierele sale; Federația Rusă vrea să controleze rutele comerciale care traversează Mediterana; Trupele rusești din Mediterana ar putea interveni în favoarea unor state aliate ale Federației Ruse (Iran, Siria).

b) 50% a apreciat că este o simplă declarație, cu rol de intimidare; cealaltă jumătate a considerat că va fi urmată de acțiune.

c) Impactul asupra României este același ca și în cazul celorlalte state aliate (membre UE/NATO).

3. Echipa cea mai bine informată a fost evident cea de-a treia, întrucât a avut acces la un fond de date mult mai mare și nu a fost expusă unor știri modificate și nici unor contexte alterate de un moderator.

Discuțiile au fost cele mai lungi, permițând extragerea mai multor ipoteze de lucru, fiind reținute și consemnate – după analiză și validare în cadrul grupului – cele cu cel mai mare grad de corelare. Răspunsurile:

a) Declarațiile recente sunt continuarea unora mai vechi; toate exprimă o anumită nervozitate a Federației Ruse;

Totuși, costurile unei astfel de prezențe militare sunt foarte mari pentru Moscova; Noi trupe în zonă nu sunt imperios necesare, Rusia având deja efective rusești cantonate în portul sirian Tartus; Eventual poate extinde prezența în cadrul altui stat din zonă (au fost indicate Cipru, Libia și Egipt). Cel mai probabil declarațiile se datorează intenției Occidentului de a interveni în Siria; Rusia a vrut să semnaleze că nu renunță la Siria și că sprijină regimul Assad.

[Mi se pare interesant că s-a vorbit de Egipt, în condițiile în care prima știre privind posibila prezență militară rusă în Egipt au apărut la mai bine de 2-3 săptămâni după cercetarea noastră, respectiv la începutul lunii noiembrie 2013.]²⁰

b) Este o simplă declarație; nu va fi pusă în practică în felul respectiv; cel mai probabil Federația Rusă își va menține sau crește trupele din Siria (eventual alte țări din regiune)

c) Implicațiile pentru România nu sunt altele decât cele pentru oricare alt stat membru UE/NATO. Declarația nu are nicio legătură cu anunțul privind găzduirea elementelor scutului antirachetă pe teritoriul național.

²⁰ <http://www.enational.ro/news/rusia-isi-face-baza-navala-in-egipt-348634.html/>, accesat la data de 2 octombrie 2013.

■ În loc de concluzii

Întrebare	Răspunsuri grupul nr. 1	Răspunsuri grupul nr. 2	Răspunsuri grupul nr. 3
Care este scopul real al Federației Ruse prin anunțul respectiv?	Federația Rusă vrea să recupereze pierderile suferite după terminarea războiului rece; Federația Rusă vrea să refacă sferele de influență deținute de URSS; Federația Rusă vrea să saboteze/ anuleze demersurile Vestului (țările occidentale și SUA) în plan strategic, respectiv cele obținute prin extinderea NATO.	Federația Rusă vrea să refacă zona de influență a URSS; Declarația responsabilului rus semnifică și o anumită îngrijorare a Moscovei față de apropierea NATO de frontierele sale; Federația Rusă vrea să controleze rutele comerciale care traversează Mediterana; Trupele rusești din Mediterana ar putea interveni în favoarea unor state aliate ale Federației Ruse (Iran, Siria).	Declarațiile recente sunt continuarea unor mai vechi; Toate exprimă o anumită nervozitate a Federației Ruse; Totuși, costurile unei astfel de prezențe militare sunt foarte mari pentru Moscova; Noi trupe în zonă nu sunt imperios necesare, Federația Rusă având deja efective rusești cantonate în portul sirian Tartus; Eventual pot extinde prezența în cadrul altui stat din zonă (Cipru, Libia și Egipt); Cel mai probabil declarațiile se datorează intenției Occidentului de a interveni în Siria; Federația Rusă a vrut să semnaleze că nu renunță la Siria și că sprijină regimul Assad.
Este doar o declarație, sau Federația Rusă își va trimite trupele în Mediterana?	Este o declarația care va fi pusă în practică	Jumătate au apreciat că este o simplă declarație, cu rol de intimidare; cealaltă jumătate a considerat că va fi urmată de acțiune concretă.	Este o simplă declarație; nu va fi pusă în practică în felul respectiv; Cel mai probabil Federația Rusă își va menține sau crește trupele din Siria (eventual alte țări din regiune).
Care sunt implicațiile pentru România?	Anularea avantajului strategic obținut de România prin găzduirea de trupe americane și, respectiv, prin găzduirea unor elemente ale viitorului scut antirachetă	Impactul asupra României este același ca și în cazul celorlalte state aliate (membre UE/NATO).	Implicațiile pentru România nu sunt altele decât cele pentru oricare alt stat membru UE/NATO. Declarația nu are nicio legătură cu anunțul privind găzduirea elementelor scutului antirachetă pe teritoriul național.

Zilnic suntem expuși unor astfel de știri. *Modalitatea de a prezenta datele, charisma celui care le prezintă și prezentarea contextului datelor sunt factori care influențează analiza.*

Falsificarea analizei se poate realiza prin modificarea oricăreia dintre parametrii de mai sus.

De câte ori modalitatea de a prezenta datele nu contează? *Cu cât vor exista mai multe atribute (de exemplu adjective cu încărcătură afectivă negativă) cu atât vom fi tentați să evaluăm situația respectivă în registru preponderent negativ.*

De câte ori nu suntem influențați de personalitatea celui care comunică informația? *Dacă este un lider de necontestat sau dacă are charismă, vom tinde să-i dăm crezare într-o proporție mai mare, decât unei persoane pe care nu o cunoaștem sau care nu știe cum să-și „vândă marfa”.*

De câte ori nu ne-a influențat contextul? *Un ansamblu de știri negative ne va face să valorizăm, prin contrast o singură informație pozitivă. Scoaterea din context, prezentarea exagerată a anumitor contexte ne poate influența modul de analiză asupra unei informații simple. Efectul „de halo” este valabil și în analiză, iar nevoia de obținere a consensului social ne face adesea să acceptăm ceea ce pare a fi acceptat de restul lumii.*

Chiar dacă studenții și masteranzii noștri nu au fost analiști cu experiență în analiza informațiilor, ei ne-au ilustrat, la o anumită scară, modalitatea în care se pot produce erori de analiză.

Cu cât gradul de pregătire este mai mic, iar expunerea la zgomot este mai mare, cu atât scade capacitatea de extragere a sunetului din marea masă de zgomote – grupul nr. 1. O variantă comodă (din punct de vedere intelectual) și agreată social va fi agregată mult mai rapid în cazul unor știri seci, lipsite de interpretări, fără a avea însă garanția preciziei și corectitudinii analizei.

Mai mult, lipsită de caracteristici emoționale, de atribute, o știre seacă poate genera abordări total diferite, polarizate – grupul nr. 2.

Cu cât gradul de cunoaștere și expertiză este mai mare, cu cât volumul de informații referitoare la un subiect este mai mare și cu cât gradul de libertate (non-expunere la dezinformări, la lideri charismatici/șefi etc.) al analiștilor este mai mare, cu atât probabilitatea realizării unor analize mai obiective este mai mare. Cu cât interacțiunea între analiști de același calibru este mai mare, cu atât acesta tinde să funcționeze ca un veritabil task-force, cooperând și acționând sinergic – grupul nr. 3.

În cazul grupului nr. 3 orice încercare a mediatorului de a schimba ipotezele de lucru, de a pune noi întrebări, pe scurt, de a-i încurca pe subiecți, au fost sortite eșecului, pentru că, în fața unui volum mai mare de informații, subiecții au devenit brusc buni cunoscători ai domeniului. Gradul de cunoaștere crescut și multitudinea surselor de informare a conferit grupului nr. 3 garanția unei anumite obiectivități a demersului lor analitic.

Anexa nr. 1 – știrea nr. 1

Temuta Marină a Federației Ruse a început temeinic pregătirile pentru amplasarea unei forțe permanente care să apere interesele Moscovei în Marea Mediterană, potrivit anunțului făcut, luni, 11 martie, de comandantul acestei arme, amiralul Viktor Chirkov, citat de agentia RIA Novosti. Americanii și europenii ar urma să aibă în preajma lor crucișătoare și submarine rusești, exact ca în perioada războiului rece.

Reamintim că ex-URSS a menținut o flotă în Marea Mediterană din 1967 până în 1992. Ea avea ca menire contracararea Flotei a 6-a a SUA în perioada Războiului Rece și era formată din 30-50 nave de război și auxiliare.

Bazele aeriene americane, inclusiv cea de la Mihail Kogălniceanu, și-ar putea pierde relevanța strategică, întrucât navele rusești vor putea anihila oricând avioanele americane.

„Ministerul apărării ne-a ordonat să formăm o forță care să opereze în Marea Mediterană permanent”, a spus Chirkov. „Am început deja să lucrăm”, a adăugat acesta.

Ministrul Apărării, Serghei Shoigu, afirmase anterior că s-a luat decizia formării unei forțe navale permanente în Mediterana.

„Cred că avem capacitatea de a forma și mentine o astfel de forță”, a spus Shoigu, care a vorbit despre succesul unor recente manevre navale de amploare efectuate de ruși în Mediterana și în Marea Neagră.

Exercițiile – veritabile demonstrații de forță ale armatei ruse, probabil ca reacție la insistența americanilor și a europenilor de realizare a scutului antirachetă – au implicat nave din flotele din Mările Nordică, Baltică și Neagră și Oceanul Pacific.

Niciunul dintre cei doi oficiali ruși nu au menționat un termen pentru amplasarea noii forțe navale, care va presupune eforturi semnificative din punct de vedere logistic.

Un oficial de rang înalt din ministerul apărării afirmase la începutul lui martie 2013, pentru RIA Novosti, că forța navală ar putea fi formată din 10 nave de luptă și auxiliare provenind de la trei dintre flotele existente.

Teribila desfășurare de forțe navale rusești ar putea opera în Mediterana, folosind porturi din Cipru, Muntenegru, Grecia și Siria ca puncte de aprovizionare, potrivit unor surse.

Anexa nr. 2 – știrea nr. 2

Marina Federației Ruse a început pregătiri pentru amplasarea permanentă a unei forțe navale în Marea Mediterană, potrivit anunțului făcut, luni, 11 martie, de comandantul acestei arme, amiralul Viktor Chirkov, citat de agentia RIA Novosti.

„Ministerul apărării ne-a ordonat să formăm o forță care să opereze în Marea Mediterană permanent”, a spus Chirkov. „Am început deja să lucrăm”, a adăugat acesta.

Ministrul Apărării, Serghei Shoigu, afirmase anterior că s-a luat decizia formării unei forțe navale permanente în Mediterana.

„Cred că avem capacitatea de a forma și mentine o astfel de forță”, a spus Shoigu, care a vorbit despre succesul unor recente manevre navale efectuate de ruși în Mediterana și în Marea Neagră. Exercițiile au implicat nave din flotele din Mările Nordică, Baltică și Neagră și Oceanul Pacific.

Un oficial de rang înalt din ministerul apărării afirmase la începutul lui martie 2013, pentru RIA Novosti, că forța navală ar putea fi formată din 10 nave de luptă și auxiliare provenind de la trei dintre flotele existente.

Anexa nr. 3 – știrea nr. 3

(din rațiuni de spațiu, redau doar titlurile articolelor prezentate grupului nr. 3)

Rusia va trimite nave de razboi in Siria (Luni, 28 Noiembrie 2011, ora 19:37)

Nave de razboi rusesti se indreapta spre Siria (Sambata, 07 Ianuarie 2012, ora 16:32)

Nave de razboi ale Rusiei au ajuns in Siria – presa locala (Duminica, 08 Ianuarie 2012, ora 22:02)

Rusia joaca pericolos: trimite trupe speciale antitero in Siria (Marti, 20 Martie 2012, ora 15:02)

Manevre navale ruse în coasta Siriei. Serviciile secrete ruse susțin că opoziția siriană pregătește o provocare la adresa Moscovei (11 ianuarie 2013, 19:26)

Nave rusești se îndreaptă spre Marea Mediterană (19.01.2013, 11:27)

Marina Federației Ruse a început pregătiri pentru amplasarea permanentă a unei forțe navale în Marea Mediterană (RIA NOVOSTI, 11 martie 2013)

Rusia vrea sa reamplaseze o flota permanenta in Marea Mediterana (R. M., 11.03.2013).

Marina Federației Ruse a început pregătiri pentru amplasarea permanentă a unei forțe navale în Marea Mediterană (Karadeniz Press, 17.03.2013)

Rusia trimite nave de război în Mediterană, pe fondul atacului iminent al Occidentului împotriva Siriei (29 august 2013)

Siria: Rusia trimite o nava de razboi cu „incarcatura speciala” (Vineri, 06 Septembrie 2013, ora 19:14)

Bibliografie

1. Gill, Peter; Marrin, Stephen; Phytian, Mark, *Intelligence theory: Key Questions and Debates*, Taylor and Francis, Studies in intelligence series, 2008.
2. Heuer Jr., Richard J., *Psychology of Intelligence Analysis*, Center for Study of Intelligence, Central Intelligence Agency, 1999.
3. Heuer Jr., Richards J.; Pherson, Randolph, *Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis*, CQPress, Washington D. C., 2011.
4. Johnston, Rob, *Analytic Culture in the US Intelligence Community*, Center for the Study of Intelligence, Washington, 2005.
5. Maior, George Cristian; Nițu, Ionel, *Ars Analytica*, Editura RAO, București, 2013.
6. Nițu Ionel (coord.), *Ghidul analistului de intelligence, Compendiu pentru analiștii debutanți*, Editura ANIMV, București, 2011.
7. Nițu, Ionel, *Analiza de intelligence. O abordare din perspectiva teoriilor schimbării*, Editura RAO, București, 2012.
8. Taleb, Nicolas, *Lebăda neagră. Impactul foarte puțin probabilului*, Editura Curtea Veche, București, 2008.

Maria Magdalena Grigore a absolvit Facultatea de Relații Economice Internaționale din cadrul Academiei de Studii Economice din București, specializarea geopolitică și geostrategie, iar din octombrie 2013 este masterand în cadrul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul” în cadrul Programului de studii universitare de master Managementul Informațiilor de Securitate Națională. A îndeplinit unele funcții politice și administrative, ocazii cu care a luat contact cu problematica de securitate națională și relații Internaționale, mai ales în calitate de Secretar Național TRACECA în cadrul Ministerului Transporturilor, reprezentând România în cadrul acestui for de cooperare regională. În 2008 a ocupat funcția de director în cadrul Companiei Naționale de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România – Regionala București și administrator în cadrul Companiei naționale de transport aerian TAROM. În calitate de reprezentant al României, a susținut mai multe prezentări în cadrul unor conferințe Internaționale cu privire la refacerea vechiului Drum al Mătăsii și oportunităților de cooperare pe coridorul Europa-Caucaz-Asia.

Intelligence pentru competitivitate și securitate națională în societatea cunoașterii

O scurtă analiză comparativă asupra construirii unui sistem
național de intelligence în România

Marian SEBE

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”
ms.oscsint@gmail.com

Abstract

Odată cu tranziția către economia cunoașterii, valoarea tuturor entităților sociale, organizaționale și individuale este direct dependentă de capitalul ei intelectual și cognitiv. Din nefericire, majoritatea factorilor de decizie se concentrează foarte mult pe bunurile tangibile, ajugând aproape să le ignore pe cele intangibile. Cu toate acestea, pentru a putea naviga în această lume, unde scara globală este direct conectată cu cea locală trebuie ca mai întâi să fie înțeleasă interacțiunea dintre câteva concepte-cheie: politica, economia, cunoașterea, intelligence-ul, competitivitatea și securitatea.

În cadrul noii evoluții a paradigmei, cunoașterea înseamnă valoare, în timp ce intelligence înseamnă putere. De aceea, această lucrare analizează evoluția sistemelor naționale de intelligence în încercarea de a evidenția modelele de interacțiune la nivel internațional, ce pot apoi fi adaptate și reconfigurate pentru a răspunde necesităților statelor în curs de dezvoltare.

Pentru a elabora un model de intelligence național pentru România, studiul se folosește de o analiză comparativă pentru a pune în balanță structura și performanța diferitelor sisteme de intelligence naționale și pentru a extrage acele elemente structurale care se pliază pe abordarea cuprinzătoare a evoluției continue. Pentru a asigura eficiența rezultatelor, am selectat drept entități ce urmează a fi comparate sistemele naționale ale: Statelor Unite, Franței, Marii Britanii, Canadei, Germaniei și Japoniei.

Rezultatele analizei se constituie într-o sumă de linii directoare și bune practici, care, odată integrate, pot servi drept model pentru elaborarea unui sistem de intelligence național pentru România, de către factorii de decizie, cu ajutorul mediului academic și a celui privat. Acest produs de cercetare nu se dorește a fi

cuprinzător, având în vedere că există numeroase alte studii de caz care ar putea și ar trebui să fie incluse în această analiză comparativă, pentru a putea contura o imagine de ansamblu evoluției pe care sistemele naționale de intelligence au parcurs-o de-a lungul timpului.

Cu toate că subiectul sistemului național de intelligence a fost abordat anterior, atât la nivel academic, cât și la nivel guvernamental, după cum o dovedesc existența Raportului Carayon și lucrările lui Robert Steele, acest demers a fost mereu întâlnit în state mari, cu o tradiție consolidată în domeniu. Originalitatea acestei lucrări rezidă tocmai în aplicarea analizei comparative pentru a extrage elemente cheie și tipare care pot fi readaptate și reconfigurate pentru un tip diferit de stat, precum România.

Keywords: national intelligence model, competitiveness, national security, Knowledge Society, knowledge capital

Introducere

“We are a smart people, but a dumb Nation and this is something we must be aware of if we to prosper and be secure in the 21 century”
(Steele, 2000:80)

Intelligence-ul național este produs tocmai pentru a garanta securitatea națională, un concept definit la nivel politic, dar găsim rădăcinile în intelligence-ul bazat pe cunoaștere. Și, de aceea, putem concluziona că modul în care este definită securitatea națională este parte a evoluției unui sistem/proces național de intelligence.

În ultimele două decenii, sistemele deschise și arealul surselor deschise (OSINT) a cunoscut o dezvoltare fără precedent. De aceea este esențial să ne raportăm la OSINT într-o manieră diferită față de sursele secrete. O astfel de abordare susține evoluția teoretică și practică a ambelor arii ale intelligence, facilitând integrarea OSINT în ciclul informațional al statului. În același timp, intelligence-ul provenit din surse secrete devine un beneficiar al OSINT.

Dacă am face o analogie între genetică și ciclul de intelligence, găsim câteva aspecte interesante care ne atrag atenția. În cazul organismelor vii există două sisteme care procesează informațiile, unul care funcționează în fundal, dezvoltând caracteristicile speciei, și unul care funcționează în prim plan, cuprinzând aceste activități și care apare drept răspuns sau ca anticipare a evenimentelor din mediul extern¹.

¹ A. Fedanzo (1993) A Genetic View of National Intelligence. *Second International Symposium: National Security & National Competitiveness: OPEN SOURCE SOLUTIONS Proceedings*. volume I. p. 6-14. [Online]. Available from <http://www.phibetaiota.net/1993/12/1993-fedanzo-a-genetic-view-of-national-intelligence/>, p. 6-14

Redefinirea sistemelor naționale de intelligence, într-un context marcat de finalul Războiului Rece, este caracterizată de procese care iau în considerare atât caracteristici globale și naționale, procese care sunt controlabile și, de obicei, secvențiale. Conceptele reformei, transformării și/sau revoluției în intelligence sau în afacerile ce privesc intelligence-ul² sunt utilizate cel mai adesea pentru a evidenția complexitatea schimbărilor ce intervin la nivel uman, instituțional și conceptual. Obiectivul acestor schimbări constă în formarea și atingerea unei noi abilități – adaptabilitatea la un mediu în continuă tranziție. Aceasta este singura cale pentru ca o entitate socială să câștige un avantaj competitiv. Această lucrare utilizează analiza comparativă pentru a studia transformarea care a marcat evoluția sistemelor naționale de intelligence, în ultimele decenii, concentrându-se pe câteva studii de caz semnificative precum cele ale Statelor Unite, Marii Britanii sau Canadei.

Structuri naționale de intelligence

Pentru a putea realiza o analiză comparativă a structurilor naționale de intelligence economic acest studiu utilizează o scală cu patru niveluri intitulată PEKS (P – Political, E – Economic, K – Knowledge and S – Security), dimensiuni ce trebuie să fie generale și constante (însemnând că o analiză suplimentară este necesară pentru a arăta că aceste niveluri sunt întâlnite în fiecare sistem național de intelligence din țările supuse analizei). Cu toate acestea, în cadrul studiului de față, ne vom limita la o analiză globală, deși este important de remarcat constanța (în ceea ce privește timpul, a durat câteva zeci de ani) structurii instituționale, corelată cu flexibilitatea necesară adaptării întregului sistem.

Trebuie remarcat că niciuna din descrierile structurilor naționale de intelligence nu menționează o platformă pentru managementul producției de capital uman cu toate că, dacă ar fi să acordăm o mai mare atenție entităților aflate sub analiză, am realiza că fiecare dintre acestea a făcut din respectivul management obiectivul său strategic.

² D. Barger (2005) *Towards a Revolution in Intelligence Affairs*, RAND Corporation, National Security Research Division. [Online]. Disponibil la http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2005/RAND_TR242.pdf, p. 33-47.

Chiar dacă sintagma „intelligence economic” pare să își găsească originile într-un context național de intelligence, ea este în realitate rodul unei abordări interdisciplinare. Economicul este un mijloc de a asigura securitatea înțeleasă drept sustenabilitate, un mijloc necesar pentru sistemul de valori, un mijloc și nu un scop în sine.

Este vital să înțelegem că prin utilizarea metodelor analizei comparative, are loc un proces de convergență al sistemelor naționale de intelligence la nivel structural și funcțional, un proces pe care statele nu au avut înțelepciunea să îl pregătească din timp.

Pe lângă toate acestea, motivul din spatele necesității de a înțelege sistemele naționale de intelligence este acela că avem nevoie să deținem o bună cunoaștere a trendurilor și fluctuațiilor (pentru simplul motiv că este vorba despre trendurile care influențează fluctuațiile, atât în termeni statistici, cât și în termeni cognitivi). Ar fi o eroare de neiertat să considerăm România un stat mic și pe români ca incapabili de a se adapta la schimbările pe care le va aduce viitorul. România nu este un stat mic în cadrul UE și, pentru a avea români pregătiți pentru ziua de mâine, oamenii ar fi trebuit să înceapă de ieri să se gândească cum ar trebui să fie ei pregătiți astăzi.

Cazurile analizate în cadrul acestui studiu sunt cele ale Statelor Unite, Franței, Canadei, Marii Britanii, Germaniei și Japoniei. „Cartografierea” nivelului de cunoștințe în domeniul intelligence în diferite colțuri ale lumii este poate una dintre cele mai importante resurse ale oricărei activități ce are legătură cu domeniul intelligence.

Studiu de caz: Statele Unite

Începutul anilor '90 în Statele Unite a însemnat o perioadă de transformări conjuncturale în domeniul intelligence-ului datorate câtorva factori: redefinirea rolului surselor deschise realizată de Robert Steele și crearea conceptului de „smart nation” – o mișcare ce își are originile în cadrul Comunității de Intelligence³ și care își propunea să asigure acces la informațiile deschise și, mai târziu, la educație, la inițiativele de intelligence economic, toate aflându-și existența în contextul sfârșitului Războiului Rece.

Transformarea pe care Robert Steele a adus-o a contribuit la procesul redefinirii arealului Euro-Atlantic în noul context politic în care statele europene indentificaseră și începuseră să implementeze mecanismele conceptuale ale noii paradigme.

³ Un exemplu este crearea în 1995 a COSPO (Community Open Source Program Office) în cadrul CIA.

Chiar dacă nu sunt recunoscute astăzi, conferințele OSINT din Statele Unite și Europa au oferit o bază a diseminării informațiilor în domeniul intelligence către publicul american și european, fără să țină cont că audiența aparținea sau nu domeniului intelligence. Prima astfel de conferință a fost organizată de OSS și site-ul lui Robert Steele, www.oss.net, și a reprezentat pentru unii primul contact nerestricționat cu lumea intelligence-ului, dar și primul pas către răspândirea procesului de construire a unei culturi de intelligence.

În ceea ce privește dimensiunea instituțională, inițiativa ofițerului de Marină în rezervă, James P. Etter, de a crea în 1991 Universitatea Militară Americană, o construcție ce a devenit un simbol al intersecției dintre lumea civilă și militară, cu zona academică funcționând drept principal catalizator, a fost una dintre cele mai importante etape în acest proces.

În noul context politic, inițiativele din zona intelligence s-au multiplicat, asigurând o bună reprezentare a intențiilor americane în termeni non-militari. Ceea ce rezultă este o rețea de instituții interconectate ce apără interesele americane în zonele economică și non-economică.

De aceea, o analiză asupra transformărilor suferite de Universitatea Militară Americană în perioada 1991-2004 dezvăluie secvențialitatea și posibilitatea de a controla întregul proces:

- I. Etapa de cercetare și pregătire a durat 2 ani, începând cu 1991.
- II. Etapa operațiunilor preliminare a durat 3 ani, având acreditare națională.
- III. Maturizarea a durat 3 ani, 1996-1998; de remarcat este că în 1996 Robert Steele lansa conceptul de „Smart Nation”.
- IV. Dezvoltarea a durat 3 ani, 1999-2001.
- V. Extinderea și diversificarea, 2002-2004.

Universitatea Militară Americană este o soluție capabilă să rezolve problema integrării dimensiunilor civilă și militară în cultura de intelligence/OSINT, cu ajutorul conceptului de intelligence academic⁴. Proiectul se

⁴ În cultura politică a Statelor Unite, relațiile civil-militar au fost concepute în cadrul tiparului statului democratic, fiind un subiect de cercetare continuă D .B. Bobrow (1996), *The Civic Role of the Military: Some Critical Hypotheses*, *The Western Political Quarterly*, 19(1), p. 101-111 and O. R. Holsti (1998), *A Widening Gap between the U.S. Military and Civilian Society? Some Evidence, 1976-96*, *International Security*, 23(3), p. 5-42. În deceniile de după Războiul Rece, a devenit dimensiunea central atât pentru noii membri NATO, cât și pentru acțiunile din domeniul securității, așa cum remarca P. D. Feaver (2003), *Armed Servants. Agency, Oversight, and Civil-Military Relations*, Massachusetts: Harvard University Press and H . Born, M. Caparini, K.W. Haltiner, J. Kuhlmann (2006), *Civil-Military Relations in Europe Learning from crisis and institutional change*, Routledge, New York: Taylor & Francis Group.

preconizează că va continua până în 2015, deoarece întregul sistem academic se află acum sub incidența transformărilor ce vor oferi posibilitatea unei soluții integrate la nivelul națiunii.

Un exemplu recent îl constituie raportul Defense Science Board (2014), care a indentificat lacune ale Comunității de Intelligence în ceea ce privește capacitatea de monitorizare a dimensiunii nucleare la nivel global. Acest raport susține că eliminarea acestor lacune ar trebui să fie o prioritate națională. Documentul recomandă noi instrumente pentru monitorizare, inclusiv cercetarea surselor deschise și comerciale, alături de o analiză cantitativă elaborată.

„În unele cauze această problemă se datorează într-o anumită măsură lipsei unei pregătiri temeinice, ce necesită o conștientizare a finitudinii cunoștințelor disponibile, o înțelegere a cât de departe se poate merge în elaborarea unor concluzii în baza acestor cunoștințe, precum și o dorință de a interoga aceste concluzii, pentru a le testa rezistența. Dar aceste lacune și eșecuri sunt și rezultatul unei deficiențe instituționalizate a cadrului în care guvernul american realizează procesul de recrutare și pregătire a analiștilor de intelligence.”⁵

Rețeaua de instituții publice care sprijină Sistemul Național de Intelligence a fost extinsă prin parteneriate cu mediul privat și cu publicul, iar un proces de externalizare concentrat pe sporirea capacităților în zone cheie este în curs de implementare. Un exemplu al acestei evoluții îl constituie parteneriatul CIA cu In-Q-Tel, o organizație nonguvernamentală, nonprofit, cu misiunea de a investi în tehnologii ce ar putea răspunde nevoilor Comunității Americane de Intelligence.

Structura de intelligence economic a Statelor Unite este conturată în jurul a ceea ce putem numi „paradigma Vannevar Bush”, conținând:

- Relațiile micro-macro dintre componenta P (zona colorată în alb) și restul sistemului; în termeni practici, Casa Albă posedă o reprezentare a sistemului (aceeași din 1947), precum și o responsabilitate pentru puterea politică.
- Componenta S (zona colorată în galben) este în totalitate integrată cu celelalte componente, prin intermediul fuziunii de informații și prin intermediul mecanismelor de configurare a deciziilor; se manifestă în practică drept o interfață între prima componentă și restul componentelor.

⁵ G. Kulacki (2014) Defense Science Board off point open source intelligence reform, Union of Concerned Scientists. [Online]. Available from <http://allthingsnuclear.org/defense-science-board-off-point-on-open-source-intelligence-reform/> [Accesat: 10 ianuarie 2014].

- Componenta C (zona colorată în verde) este de la început destinată integrării tipurilor de cunoaștere specifice economiei de apărare și economiei civile; unul din elementele instituționalizate este reprezentat de NSF (National Science Foundation, ce nu apare în figură).
- Componenta E (zona colorată în violet) deține o orientare explicit hegemonic în cadrul rețelei de teorie a păcii democratice. Este orientată către exterior, deoarece bunăstarea internă se află într-o totală dependență de performanța externă – bunăstarea de acasă este atinsă cu ajutorul capitalului importat din exterior (însemnând mai mult decât comerț și economie tangibilă).
- Componenta portalurilor (zona colorată în albastru) este corespondenta ideii MEMEX a lui Vannevar Bush, reprezentată cu ajutorul conceptului virtualizării în interiorul sistemului național de intelligence.

FIGURA 1 – Sistemul național de intelligence al Statelor Unite ale Americii (Carayon, 2003, Anexa 3)

Studiu de caz: Franța

La începutul anilor '90, ca o reacție internă la provocările globale și prin importul, într-o manieră mai mult sau mai puțin deschisă, a modelelor conceptuale ce au oferit o bază teoretică pentru transformarea sistemului de intelligence american, Franța a demarat propriul proiect de redefinire a sistemului național de securitate. Principalele niveluri de acțiune pentru Franța au fost cel academic, economic și teritorial. În consecință, o instituție de învățământ superior a fost fondată pentru a se dedica mijloacelor și practicilor „războiului economic”. Mai mult, o rețea națională de instituții publice și private a fost creată pentru a gestiona problemele teoretice și practice conexe zonei intelligence-ului. Abordarea franceză a fost orientată în mod deschis către o cultură de intelligence și către o viziune realistă asupra problemelor conexe sustenabilității statului în viitor⁶.

Ceea ce diferențiază proiectul francez este caracterul său centralizat, în concordanță cu filozofia politică franceză. De aceea, pornind de la acest background și de la rețeaua existentă (dezvoltare la nivelul întregului stat), conceptul de intelligence teritorial⁷ este definit drept supliment al intelligence-ului economic.

⁶ e. g. „Chiar și în timpul Războiului Rece, culegerea de informații în domeniile economic, tehnologic și industrial dintr-un stat aliat nu era compatibilă cu statutul de aliat pe care propriul stat îl avea. Competiția în ceea ce privește tehnologia, comerțul și industria este mai puternică acum decât era în timpul Războiului Rece. Ar trebui ca un accent mult mai puternic să fie pus pe această diferență, precum și asupra spionajului industrial.”, citat din Schweizer, Peter. *Friendly Spies: How America's Allies Are Using Economic Espionage to Steal Our Secrets*, New York: The Atlantic Monthly Press, 1993.

⁷ Relația dintre știința teritoriului și știința politicului a fost inițiată drept punct de referință al culturii politice franceze prin contribuția lui André Siegfried (1875-1959), părintele fondator al geografiei electorale și metodelor de analiză corespondente e.g. A. Siegfried, *Le Canada et l'impérialisme britannique*, p. 3-58 în A. Siegfried, P. de Rousiers, M. de Périgny, F. Roz, A. Tardieu (1911), *Les questions actuelles de politique étrangère dans l'Amerique du Nord*, Paris: Librairie Félix Alcan; A. Siegfried (1913), *Tableau politique de la France de l'Ouest sous la Troisième République*, Paris: Armand Colin; A. Siegfried (1954), *Tableaux des États-Unis*, Paris: Armand Colin, etc. Alte două elemente sunt relevante pentru acest domeniu. În primul rând, este de remarcat că această abordare este complet diferită de cea geopolitică, cea clasică ori cea modernă; acest aspect a fost tratat în cadrul cursului lui S.G. Sebe, *Analytical Spatial Theories in Political Science*, Faculty of Political Science, University of Bucharest, 1998-2000 (nepublicat). În al doilea rând, aceste abordări sunt incluse în clasa metodelor de cercetare ale științei politice; un exemplu revelant pentru România este teza de doctorat a lui S. Matei, *Romania at voting age: 18 years of electoral change in post-communism*, Lambert Academic Publishing, 2012.

Fiecare dintre aceste inițiative devine o axă de ghidare pentru studiul de față. Două clarificări adiționale vin pentru a întări ideea de secvențialitate și posibilitate de control în ceea ce privește crearea unui sistem național de intelligence în Franța.

De aceea, o analiză a etapelor prin care sistemul de intelligence francez a trecut între 1989 și 2004 dovedesc această secvențialitate și posibilitate de control al procesului:

I. 1989-1991 – identificarea problemelor prin dezbateri academice între experți (studiile lui Bernard Naboulek, Christian Harbulot și Philippe Baumard);

II. 1992-1993 – crearea unui grup de analiză pentru subiectul „intelligence economic și strategia întreprinderilor” în cadrul Comisariatului General al Planificării, sub președinția lui Henry Martre;

III. 1994 – publicarea „Raportului Martre” ce cuprindea propuneri precum: evaluarea potențialului existent al competențelor și rețelelor de informații la scară națională și regională; definirea structurilor și a mijloacelor necesare de dispunere în rețea și instituirea de proceduri comune.

IV. 1995 – crearea „Competitiveness and Economy Security Committee”: format din șapte persoane cheie alese în baza experienței, autorității și competențelor în domeniile intelligence-ului economic, pentru o perioadă de 3 ani, cu obiectivul clar de a sprijini implementarea deciziilor Guvernului în ceea ce privește competitivitatea și securitatea economică, și de a oferi sfaturi pentru elaborarea și implementarea politicilor în domeniu, în așa fel încât să asigure coerența și coordonarea tuturor acțiunilor întreprinse;

V. 2003 – publicarea „Raportului Carayon” privind intelligence-ul economic, competitivitatea și coeziunea socială;

VI. 2004 – crearea General Delegation for Economic Intelligence în cadrul Ministerului Economiei și Finanțelor;

VII. 2008 – Cartea Albă a Apărării și Securității Naționale lansată de către Administrația Sarkozy, care încearcă să integreze toate inițiativele anterioare într-un sistem național de intelligence;

VIII. 2009 – lansarea oficială a DCRI (Directoratul Central al Intelligence-ului Intern) și crearea DDRI (Directoratele Departamentale ale Intelligence-ului intern)

IX. Septembrie 2009 – adoptarea unui decret de înființare a delegației inter-ministeriale pentru intelligence economic, plasată sub coordonarea Secretariatului General al Ministerului Economiei. Aceasta are misiunea de a elabora și promova politici publice în domeniile intelligence-ului economic și de a evalua eficacitatea lor⁸.

Rețeaua națională de instituții publice care susțin sistemul național de intelligence a fost extinsă prin parteneriate cu organizații private și non-guvernamentale (prin grupuri de lobby și ONG-uri renumite ce se ocupă de management) ce acționează în interiorul UE, cel mai adesea la Bruxelles, având drept principal scop apărarea intereselor Franței. Un astfel de exemplu este reprezentat de relația dintre Compagnie Européenne d'Intelligence Stratégique (CEIS) și EUROSINT Forum.

Principalele etape succesive prin care a trecut Franța în cadrul procesului de definire a matricei pentru sistemul său național de intelligence, cuprinzând perioada 1994-2008, au fost deja menționate anterior. Cu toate acestea, există câteva realizări importante regăsite în Raportul Carayon, prin intermediul cărora pot fi învățate multe elemente utile în momentul aplicării modelului românesc. În primul rând, conceperea sistemului francez utilizează o abordare centrată pe stat, care îl aduce mai aproape de tradiția românească în domeniu. În al doilea rând, mentalitatea elitei franceze este una de orientare socialistă (urmărind tradiția socialistă europeană, nu pe cea rusească), care face ca o transformare radicală să fie imposibilă. Datorită motivelor menționate anterior, vom arăta care elemente din modelul american lipsesc din cel francez, indicând în consecință amprenta distinctă a lui Henri Martre.

Componentele instituționale care lipsesc nu au putut fi incluse în cadrul instituțiilor deja existente din cauza problemelor de mentalitate deja menționate și, de aceea, după ce au fost identificate, acestea au fost instituționalizate separat (acesta a fost cazul „Școlii de război economic” și a altor instituții similare).

⁸ C. Countenceau, F. Barbara, W. Everett, A. Gilliéron, X. Jacquin, M. Poullain, C. Valle and E. De Vigouroux D'Arvieu, (2010), *Guide Pratique de l'Intelligence Économique*, Paris: Eyrolles, p. 4.

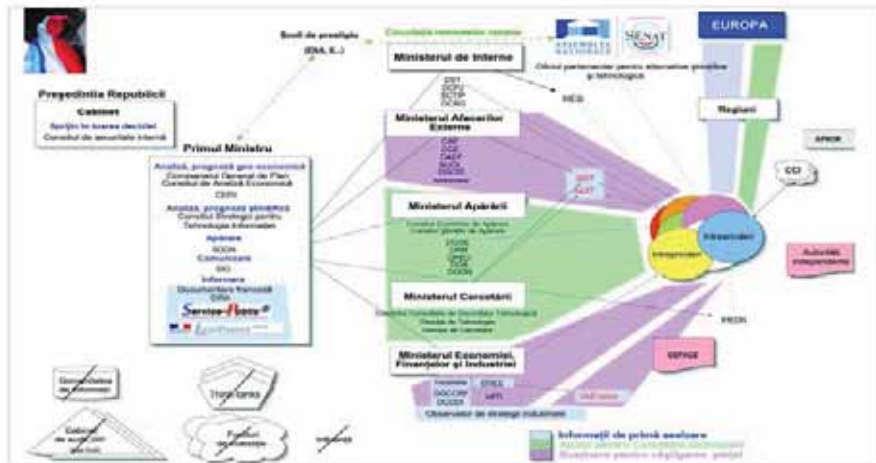

Figura 2 – Sistemul de Intelligence Național al Franței
(Carayon, 2003, Anexa 6)

Legătura integrantă dintre economia de apărare și cea civilă este păstrată (zona colorată în verde), funcționând ca și în cazul american drept origine a comunității OSINT. Orientarea spre hegemonie este păstrată (zona colorată în violet). Mai mult, dimensiunea suportului decizional a fost asigurată prin intermediul dezvoltării unei agenții franceze de cotaie economică COFACE – Compagnie Française d'Assurance pour le Commerce Extérieur.

Abordarea tradițională franceză la nivel teritorial a fost reconceptualizată pentru că cea mai apropiată zonă este Uniunea Europeană. De aceea, întregul concept a fost extins printr-un sistem similar către avertizare timpurie la nivel teritorial și informațional. Pozițiile cheie de plasare a elementelor de dirijare a schimbării au fost identificate în interiorul instituțiilor nou-create (ADIT – Agence pour la Diffusion de l'Information Technologique, INIST – Institut de l'Information Scientifique et Technique and UbiFrance), destinate flexibilizării sistemului fără a-l schimba radical din punct de vedere structural. De exemplu, marile școli, care au furnizat Franței membrii elitei timp de 200 de ani (École de Mines, École Normale Supérieure, École Polytechnique și École des Affaires), și-au păstrat pozițiile.

Studiu de caz: Canada

Cazul Canadei este cel mai important pentru analiza noastră deoarece sistemul național de intelligence canadian nu a fost conceput și implementat pentru hegemonie, Canada nefiind în poziția de a pretinde un asemenea statut. Mai mult, Canada are un parteneriat cu Statele Unite și cu UE în domeniul intelligence, fiind unul dintre cei mai importanți contribuitori la bazele de date cu privire la modalitatea de a face sistemul mult mai flexibil (prin dezvoltarea sistemelor educaționale în domeniul intelligence și prin construirea unui model teoretic în intelligence).

Comportamentul Canadei este unul de intervenție discretă în toate domeniile de activitate, fiind orientat în totalitate către mediul extern și către cunoașterea modalității de a-și întări reputația, dar și către cunoașterea celor mai bune modalități de capitalizare a acesteia.

Sistemul național de intelligence canadian este unul ofensiv, destinat nu doar competiției economice, ci și „războiului cunoașterii”. În ceea ce privește construirea sistemului de intelligence canadian, următoarele elemente necesită atenție:

- Componenta dedicată securității naționale (zona galbenă) este parte a comunității de intelligence și furnizează suport decizional doar guvernului federal.

- Componenta de cercetare-dezvoltare este distribuită între cucerirea modulelor de piață (zonele violet) pentru obiectivele Cercetării Aplicate și ale Cercetării Comerciale și societatea civilă organizată ca un forum de ONG-uri pentru obiectivele Cercetării Fundamentale și cele ale Cercetării Aplicate. Chiar dacă figura nu include un sistem de producere a cunoașterii, trebuie să luăm în considerare că statul canadian are o anumită particularitate ce constă în integrarea think-tank-urilor în procesul de luare a deciziilor, fie el guvernamental sau privat.

- Componenta de avertizare timpurie este conectată în mod explicit la conceptul de oportunitate și este integrată în cucerirea modulelor de piață (zona violet).

O altă particularitate a sistemului canadian este faptul că reunește toate organizațiile profesionale în module mixte, care combină acțiunile de cucerire a piețelor cu cele legate de intelligence (unul din primele sisteme din Lume în care sectorul economic este perceput drept analog unui sector aflat în cadrul unui război).

Sistemul de intelligence canadian este practic orientat către dezideratele discreției și acțiunii integrate.

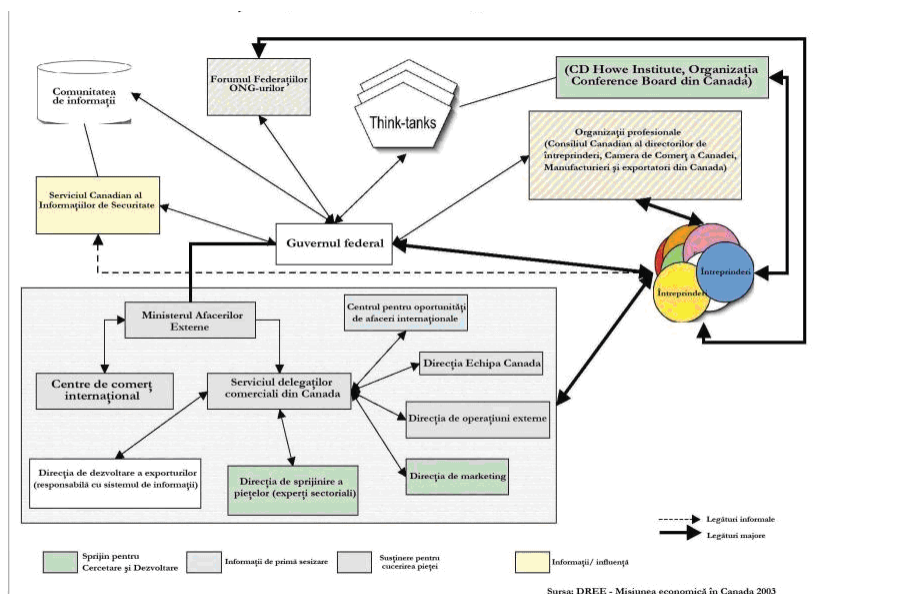

Figura 3 – Sistemul Național de Intelligence Canadian (Carayon, 2003, Anexa 7)

Studiu de caz: Germania

Cazul german, de asemenea, funcționează drept un model bun de studiu. Activitățile de intelligence și influență (modulele colorate cu galben) sunt coordonate de un sistem destinat în exclusivitate pentru un astfel de scop, precum și de către sindicate (analiza OSINT conduce la această concluzie) și prin serviciul de informații german, BND. Mai mult, aceste categorii de activități sunt distribuite în cadrul tuturor componentelor societale, de la ONG-uri la presă, conglomerate private, diplomați etc.

O caracteristică distinctă a sistemului german este caracterul său mixt, care este mult mai puternic decât în cazul Canadei. În completare la cele menționate anterior, informațiile de primă sesizare sunt distribuite atât prin intermediul componentei corporatiste, cât și prin intermediul organizațiilor profesionale.

Structura federală a Germaniei este transformată în această figură în criteriu de segmentare a celorlalte module. Spre exemplu, suportul fiecărei activități este direct oferit de către landuri prin universități ce integrează activități de cercetare fundamentale, aplicate, practice și comerciale. Au fost

inițiate strategii la nivel național pentru a crește integrarea universităților, centrelor de cercetare și corporațiilor. Spre exemplu, în Karlsruhe a fost fondat un institut tehnologic în 2009, ce aduce împreună portofoliul de competențe al Universității Karlsruhe și al Forschungszentrum Karlsruhe.

Orientarea către cucerirea piețelor este gestionată de către activitatea de intelligence condusă de sistemul bancar, combinată cu sectorul corporațiilor și consultanța financiară.

Modelul nu include analogul francez COFACE, și anume HERMES, agenția germană de cotare (un proiect condus de Universitatea din Ilmenau în perioada 1993-2000 și apoi transferat la nivel federal).

Comunitatea de intelligence germană este una din cele mai avansate din Europa, iar unul dintre cei mai relevanți indicatori ai succesului său este activitatea Springer Publishing House din Berlin, care a coordonat numeroase colecții de cărți dedicate intelligence-ului în ultimii 10 ani, majoritatea dintre ele nefiind traduceri după autori străini, ci lucrări ale autorilor germani; de aceea, chiar dacă această comunitate de intelligence germană nu este la fel de vizibilă ca alte comunități europene și din lume, abilitățile sale o recomandă drept un actor extrem de competitiv pe scena europeană.

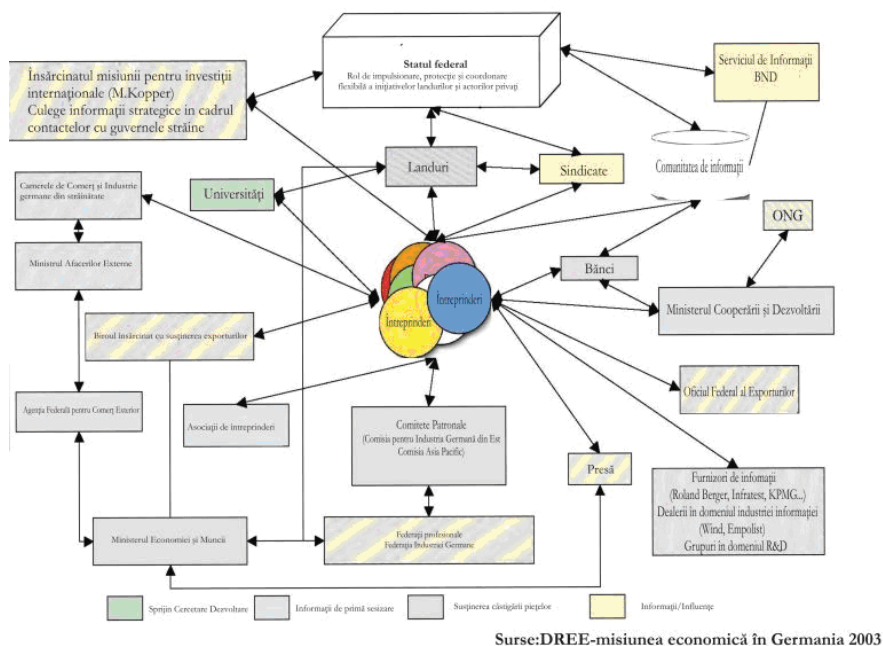

Figura 4 – Sistemul Național de Intelligence al Germaniei
(Carayon, 2003, Anexa 7)

Studiu de caz: Marea Britanie

Sistemul național de intelligence al Marii Britanii este un sistem de intelligence cu o comunitate interesată direct de piața externă, ceea ce este perfect de înțeles având în vedere trecutul colonial al țării. Este vorba despre un sistem, cel mai conectat la cel american, un sistem ce se bucură de relații simbiotice cu cel american de mai bine de 50 de ani.

Activitatea de intelligence funcționează în cadrul rețelei globale prin intermediul a 3 module: serviciile de intelligence, compartimentele BI (tradiția acestora a început odată cu William Petty în 1960) și Ministerul Afacerilor Externe al Commonwealth-ului alături de sistemul său de ambasade.

Sistemele financiar-bancare sunt un mix format din activitate de intelligence, cucerirea piețelor și comunitatea de intelligence.

Sistemele de ONG-uri sunt senzori și analizatori (conform modelului Waltz cu privire la bunăstarea informațională) ai informațiilor de primă sesizare și ai suportului decizional pentru restul sistemelor.

Sistemele de influență sunt distribuite în cadrul conceptelor centrale de club și lobby, care generează o incredibilă varietate de instituții prezente în toate segmentele sociale din cadrul țării și din cadrul vechiului Commonwealth.

Think-tank-urile tradiționale au filtrat întotdeauna cercetările fundamentale și aplicate, realizate de universități și institute într-un format util pentru procesul de decizie în zona guvernamentală, în cadrul corporațiilor și a instituțiilor militare. Acest fapt ar trebui să atragă atenția asupra profilului psihologic al celor pregătiți în cadrul acestor instituții.

Un număr de instituții britanice au criterii de pregătire și selecționare ce solicită în primul rând profesionalism și, acestea fiind aplicate la nivelul politicilor statului pentru o lungă perioadă de timp, a dus statistic la rezultate remarcabile.

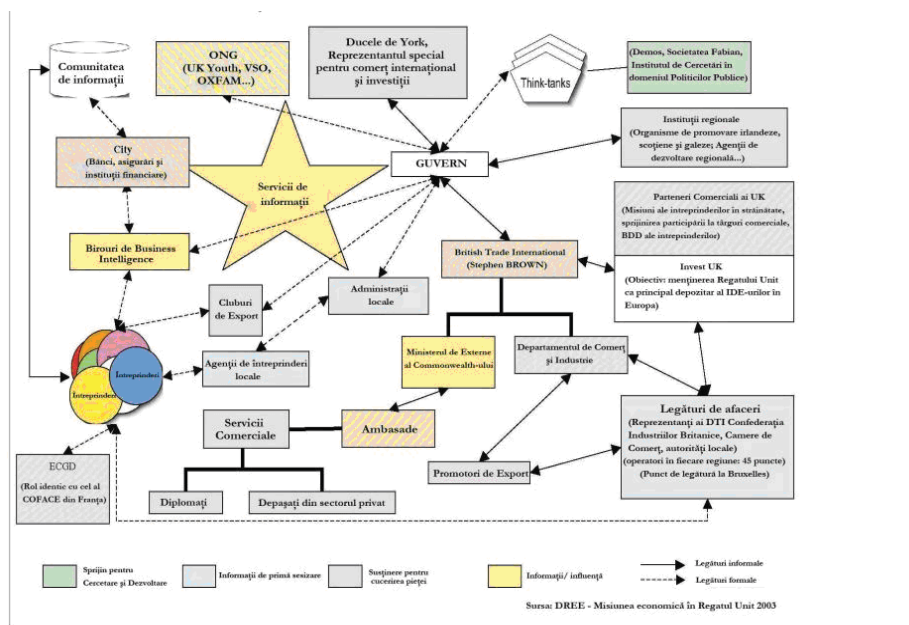

Figura 5 – Sistemul Național de Intelligence Britanic

Studiu de caz: Japonia

Cazul Japoniei merită un tratament particular datorită următorilor factori:

Este singurul sistem național de intelligence organizat dinamic, nu într-o rețea secvențială, ci într-una statică, ce permite o virtualizare adaptabilă.

Această caracteristică este rezultatul a doi factori. Primul este ciclul PDCA (Plan, Do, Check, Act), un ciclu definit de către Deming pentru procesele producției industriale din anii '50, iar al doilea este reprezentat de principiile de management formulate de Brucker (în aceeași perioadă). Sinteza lor în ceea ce privește intelligence-ul de marketing politic combinat cu sistemul de valori japonez a dus la acest deznodământ. Așa cum ciclurile PDCA⁹ și OODA¹⁰ sunt simbiotice, structura conceptuală a

⁹ PDCA – Plan, Do, Check, Act – model elaborated by Dr. Edwards Deming, the father of modern quality check and Walter Andrew Shewhart.

¹⁰ OODA – Observation, Orientation, Decision, Action – the OODA cycle elaborated by John Boyd.

managementului plasează arhitectura unui astfel de sistem pe o poziție specială, conferindu-i un grad de flexibilitate ce înlesnește adaptarea dinamică.

De aceea, japonezii au elaborat un ciclu PDCA extins din cel legat de producția industrială, drept componentă a economiei tangibile, rezultând un ciclu organizațional de intelligence¹¹. După cum putem remarca, diagrama include toate elementele fundamentale ale sistemului japonez. Aceste elemente sunt plasate pe o platformă informațională (reprezentată de pentagonul în formă de stea din centru) ce asigură dinamica actualizării informațiilor. Caracteristica micro/macro conferă coeziune informațiilor și interoperabilitate sistemului. Mai mult, Japonia are singurul sistem național de intelligence cu o acumulare micro/macro, însemnând că acumularea de cunoaștere la nivel de companie funcționează după aceeași logică după care funcționează și acumularea de cunoaștere la nivel statal. Valoarea adăugată constă în transformarea informațiilor în intelligence la nivelul fiecărei organizații.

Ca și în cazul britanic, JETRO (Japan's External Trade Organization) integrează împreună cu federațiile profesionale intelligence-ul și cucerirea piețelor, cele două funcționând drept componente dinamice.

O altă caracteristică fundamentală este faptul că informațiile de primă sesizare sunt de obicei identificate în zona științifică, în special ca rezultat al cercetărilor fundamentale și aplicate în etapele inițiale ale acestora. Acest element conferă sistemului o bună capacitate de predicție.

După cum am menționat anterior, orientarea către hegemonie se manifestă în cazul Japoniei nu numai în zona economicului, ci și în ceea ce privește universitățile și institutele de cercetare concentrate pe studiul piețelor străine (deoarece fiecare entitate a pieței interne are clar stabilită propria poziție datorită mecanismelor de acumulare dinamice).

Sindicatul sunt integrate și ele în acest ciclu, fiindu-le atribuite puteri de decizie. Prin aceasta, cel care a conceput sistemul japonez își dorește să atingă un anumit nivel al coeziunii sociale în cadrul sistemului. Băncile sunt precepute drept factori de integrare pentru informațiile de primă sesizare și pentru procesele de cucerire a noilor piețe. SME-urile se

¹¹ În acord cu teoria lui Wilensky (1967), unde principala caracteristică este integrarea componentelor guvernamentale și ale corporațiilor, în vederea obținerii unui avantaj competitiv pentru statul-națiune.

află în legătură cu think-thank-urile prin intermediul unui canal regulat separat, profitând de ajutorul lor în cadrul activităților conduse de JETRO.

Statului îi este, în realitate, conferit un rol de coordonator în domeniul informațiilor științifice, realizându-se diferența între ciclurile de intelligence ale corporațiilor și resursele de intelligence ale sistemului. Analiza acestui sistem este importantă nu doar din perspectiva similarităților cu ciclul OODA¹², dar și din perspectiva naturii sale dinamice.

Inițial, experții japonezi în domeniul marketing intelligence-ului au construit capabilitățile de intelligence ale marilor corporații japoneze și soluțiile pe care acestea le oferă, fapt ce au dus în final la geneza sistemului național de intelligence japonez.

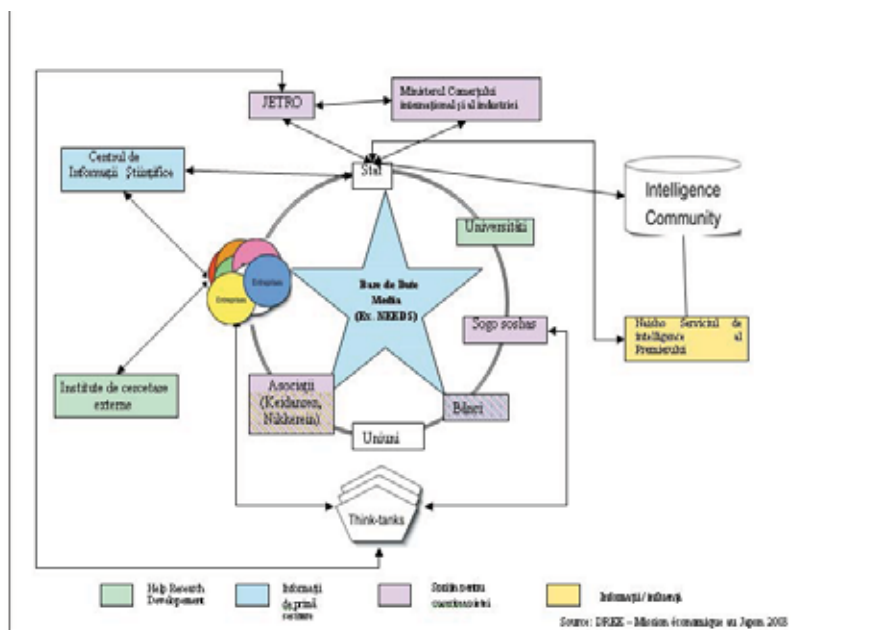

Figura 6 – Sistemul Național de Intelligence Japonez
(Carayon, 2003, Anexa 7)

¹² Între timp a revenit un subiect de cercetare în zona Euro-Atlantică.

Bibliografie

1. BARGER, D. (2005) *Towards a Revolution in Intelligence Affaires*, RAND Corporation, National Security Research Division. [Online]. Available from http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2005/RAND_TR242.pdf [Accesat: 10 ianuarie 2014].
2. BOYD, J. R. (1976) *Destruction and Creation*, US Army Command and General Staff College, [Online]. Available from http://goalsys.com/books/documents/DESTRUCTION_AND_CREATION.pdf [Accesat: 10 ianuarie 2014].
3. CARAYON, B. 2003 “Intelligence Economique, competitivite et cohesion sociale”, Paris: La Documentation française,, [Online]. Available from <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/rapports-publics/074000410/0000.pdf>. [Accesat: 10 ianuarie 2014].
4. COUNTENCEAU, C., BARBARA, F., EVERETT, W., GILLIÉRON, A., JACQUIN, X., POUILLAIN, M., VALLE, C. and DE VIGOUROUX D'ARVIEU, E. (2010) *Guide Pratique de l'Intelligence Économique*, Paris: Eyrolles.
5. FEDANZO, A. (1993) A Genetic View of National Intelligence. *Second International Symposium: National Security & National Competitiveness: OPEN SOURCE SOLUTIONS Proceedings*. volume I. p. 6-14. [Online]. Available from <http://www.phibetaiota.net/1993/12/1993-fedanzo-a-genetic-view-of-national-intelligence/>. [Accesat: 10 ianuarie 2014].
6. KOTLER P. and SINGH R. (Winter 1981) Marketing Warfare in the 1980s. *Journal of Business Strategy*. vol. 1. Issue 3. p. 30-41.
7. KULACKI, G. (2014) *Defense Science Board off point open source intelligence reform*, Union of Concerned Scientists. [Online]. Available from <http://allthingsnuclear.org/defense-science-board-off-point-on-open-source-intelligence-reform/> [Accesat: 10 ianuarie 2014].
8. ROTHBERG, N. H. and ERICKSON, G. Scott (2005) *From Knowledge to Intelligence*, Elsevier,.
9. STEELE, R .D. (1996) Creating a Smart Nation: Strategy, Policy, Intelligence, and Information. *Government Information Quarterly*, vol. 13(2). p. 159-173.
10. STEELE, R. D. (1996) Smart Nations: Achieving National Security and National Competitiveness in the Age of Information. *Bulletin - American Society for Information Science*. 23, (1). p. 8-10.

11. STEELE, R.D. (2000), *On Intelligence: Spies and Secrecy in an Open World*, Fairfax, VA: Armed Forces Communications and Electronics Association.

12. WILENSKY, H. L. (1967) *Organizational Intelligence: Knowledge and Policy in Government and Industry*, California: Basic Books.

13. WILENSKY, H. L. (2002) *Rich Democracies: Political Economy, Public Policy, and Performance*, California: University of California Press.

Marian Sebe este profesor asociat în cadrul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”. A fost, de asemenea, profesor asociat în cadrul Facultății de Științe Politice a Universității București, Departamentul Relații Internaționale. Activitatea sa de predare și cercetare este centrată pe teme precum intelligence-ul strategic, surse deschise și intelligence competitiv. Marian Sebe a ocupat funcția de director executiv al uneia dintre primele firme de consultanță din România în domeniul intelligence-ului competitiv/intelligence pentru afaceri și managementului cunoașterii. Începând cu 2009 este coordonatorul mai multor proiecte în domeniul surselor deschise, intelligence competitiv și programe de pregătire în domeniul intelligence-ului și surselor deschise, îndeplinind rolul de facilitator pentru formatori, precum și cel de coordonator al programelor de tip formare de formatori în scopul îndeplinirii obiectivelor acestor programe. Marian Sebe este membru al Comitetului științific al Revistei Române de Studii de Intelligence. El este membru SCIP – *Strategic and Competitive Intelligence Professionals* – din 2002 (<http://www.scip.org>).

Presă teroristă – Revista Inspire

Raluca LUȚAI

Masterand, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Masterand, Universitatea Babeș-Bolyai

e-mail: raluca_lutai@yahoo.com

“Terorism is a product of freedom, particularly freedom of the press”

Brian Jenkins

Abstract

Mass media and terrorism are two intertwined phenomena which inevitably gave birth to a "marriage" in which both sides benefit. For several decades terrorist networks have learned to use media to induce fear or to attract new supporters and adherents. Innovative and open to change and terrorist groups have shifted part of their media in the virtual and online environment.

This paper is a qualitative and subjective analysis of the most successful terrorist publications the Inspire magazine. Inspire magazine is a present publication in the online environment thanks to the Al Malahen media foundation since 2010.

The main aim of this paper is to analyze how the objectives proposed by the editors are found throughout the content of the magazine. From the methodological point of view, this work is based on a content analysis tool through which we analyzed the ten issues of the magazine. In our analysis we take in consideration four indicators: the magazine sections, the authors, the images and tone of the articles.

Keywords: terrorism, mass media, Inspire magazine, qualitative analysis.

Evoluția și progresul înregistrat de mass media generat și de apariția și popularizarea Internetului a dus la modificări în ceea ce privește raportarea grupărilor teroriste la canalele media. Teroriști au observat foarte bine faptul că mass media și Internetul reprezintă un domeniu de maximă influență pentru individul secolului XXI așa încât au început să o perceapă ca un vehicul pentru îndeplinirea obiectivelor lor. Importanța mass mediei

pentru îndeplinirea acestor obiective este confirmată și de actualul lider al rețelei teroriste Al Qaeda, Al Zawahiri, care aprecia că mai mult de jumătate din lupta dintre credincioși și necredincioși se poartă pe „câmpurile de luptă” ale mass mediei¹.

Întrezărind relația interdependentă și de simbioză dintre acestea, organizațiile teroriste au învățat să folosească mass media pentru a răspândi frica în rândul unui grup țintă, pentru a atrage și mobiliza simpatizanți sau pentru a submina capacitățile guvernelor de a asigura securitatea cetățenilor săi. „Mariajul” dintre cele două se traduce în termeni de publicitate și audiență: teroriștii au nevoie de publicitate iar mass-media are nevoie de cât mai mulți telespectatori, de cât mai multă audiență. Efectele acestui mariaj sunt vizibil pozitive. Prin intermediul nenumăratelor știri care îi au ca subiect principal, grupările teroriste reușesc să răspândească teama sau să nască simpatii în rândul audienței, audiență care se formează și crește tocmai din considerente de teamă sau de admirație.

Mijloacele prin care organizațiile teroriste se folosesc de media sunt diferite. Fie că este vorba de intervenții televizate, fie că este vorba de mediul virtual sau de presa scrisă ei întăresc încă o dată concluzia cercetătorului Brian Jenkins care, la un moment dat afirma că terorismul este rezultatul libertății, mai precis, a libertății presei² (*“terrorism is a product of freedom, particularly freedom of the press”*).

Plecând de la aceste aspecte, demersul de față reprezintă o incursiune în presa scrisă a rețelelor teroriste. În paginile următoare vom analiza una dintre cele mai de succes publicații semnate și promovate de rețelele teroriste – revista *Inspire*. Publicație realizată sub egida organizației Al Qaeda din Peninsula Arabă, revista *Inspire* circulă pe canalele online și ajunge în mâinile cititorilor de limbă engleză încă din anul 2010.

Lucrarea de față reprezintă o analiză a modului în care obiectivele propuse de editorii revistei se regăsesc în conținutul acesteia. Prin intermediul acestui demers încercăm să mai demonstrăm încă o dată că

¹ Citatul original este *“more than a half of this battle is taking place in the battlefield of media.”* Fawz GERGES, *The war enemy, why jihad went global*, New York, Cambridge University Press, 2005, p. 194 *apud* Transnational Terrorism Security & the Rule of law: *Terrorism and the Media*, disponibil la <http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/WP4%20Del%206.pdf>, p. 4.

² William BIERNATZK, *“Terrorism and Mass Media”* în *Communications Research Trends*, vol. 21, nr. 2, 2002, p. 5. disponibil la adresa http://csc.scu.edu/trends/v21/v21_1.pdf, accesat în 28 august 2013.

libertatea presei și lumea globalizată în care Internetul reprezintă o parte firească din viața fiecărui individ, favorizează răspândirea ideilor radicale și atragerea de noi simpatizanți.

Demersul nostru este construit din punct de vedere metodologic pe o analiză calitativă și subiectivă care are la bază instrumentul analizei de document. Ideile și concluziile care vor fi expuse în continuare sunt rezultatul analizei celor zece numere ale revistei jihadiste, prin intermediul a patru indicatori. Astfel, numerele revistei au fost analizate din perspectiva *secțiunilor* pe care le abordează, prin intermediul *autorilor* care semnează articolele revistei, din prisma *tonalității* articolelor și a *imaginilor*. Așa încât vom urmări frecvența anumitor secțiuni, mediul de proveniență al autorilor (lideri politici/lideri religioși/suținători) pentru a determina gradul de legitimitate al revistei coroborat cu obiectivele pe care aceasta și le stabilește. Evaluarea registrelor (religios/motivațional-instigator/obiectiv) în care sunt scrise articolele este, împreună cu analiza imaginilor (portrete/imagini violente/imagini pașnice), un alt aspect important al analizei deoarece arată direcțiile de acțiune ale editorilor din perspectiva emoțiilor la care apelează și pe care le generează.

***Inspire* sau cum să-i determini pe credincioși să lupte³**

Prin intermediul fundației media Al Malahen Media, gruparea teroristă Al Qaeda din Peninsula Arabă a reușit din anul 2010 să răspândească în mediul online nici mai mult nici mai puțin de zece numere ale revistei *Inspire*, transformând-o într-un adevărat succes publicistic pentru gruparea teroristă și un veritabil mijloc de propagandă pentru idealurile și obiectivele grupării.

Scopul acesteia este cuprins în primele rânduri ale primului editorial. Astfel, editorii revistei declară că revista va fi un *mijloc prin care musulmanii din întreaga lume să fie aduși pe calea cea bună a lui Allah* și un motor pentru crearea unei *imagini mai pozitive pentru islamul salafit* tot mai des pângărit de media occidentală. Totodată, revista se vrea a fi o *platformă pentru cele mai importante evenimente ale zonei* și un *mediu de prezentare clară a islamului*. De departe, cel mai important obiectiv propus de editorii revistei este acela prin care revista se vrea a fi o *sursă de*

³ *Inspire – and inspires the believers* este motto-ul cu care de deschide fiecare număr al revistei.

inspirație pentru luptătorii lui Allah, un catalizator pentru credincioșii care trebuie să lupte pentru și în numele lui Allah⁴. Editorii revistei încurajează cât mai mulți cititori să contribuie cu articole la acest demers oferind la finalul fiecărei ediții o serie de indicații și adrese la care oricine își poate trimite contribuția.

O privire fugitivă asupra celor zece numere ale revistei, ne relevă foarte clar atractivitatea și complexitatea acesteia dată nu numai de aspectul deosebit de interactiv, ci și de subiectele interesante și de actualitate pe care le abordează. Revista este fără doar și poate o revistă anti-americană, anti-israeliană și un veritabil mijloc de propagandă, îndoctrinare și radicalizare.

Obiectivele pe care editorii acestei reviste și le propun sunt ușor identificabile în secțiunile și subiectele pe care aceasta le găzduiește. Cele mai frecvente și mai importante secțiuni vor fi discutate în câteva cuvinte în cele ce urmează.

Fiind o platformă pentru evenimentele ce marchează lumea musulmană, revista *Inspire* dedică câte o pagină din fiecare număr al său secțiunii *Hear the World. A collection of quotes from a friend and a foe*. Persoanele ce sunt citate în această secțiune se împart în două categorii după cum enunță și titlul: în „prieteni” și „dușmanii” musulmanilor sau eroi și antieroi ai acestora. În categoria dușmanilor cele mai frecvente apariții sunt cele ale președintelui american Barack Obama, ale fostului secretar de stat Hillary Clinton sau ale vice-președintelui Joe Biden. Alături de acestea, jurnaliști și alți oficiali din sistemul de securitate al Statele Unite sunt citați și încadrați în categoria dușmanilor. Eroii lumii musulmane sunt persoanele mai mult sau mai puțin cunoscute care își dedică viața propagării mesajului lui Allah. Liderii rețelei Al Qaeda sunt cei mai citați alături de alți luptători și clerici ai islamului. Prin intermediul acestei secțiuni, revista își propune să informeze corespunzător cititorul asupra evenimentelor majore petrecute în zona Orientului și să arate imaginea reală a islamului.

O altă secțiune a revistei este *Question we all should be asking!* În cadrul acesteia cititorii revistei au ocazia să mediteze la o serie de întrebări ce nu pot avea decât răspunsuri anti-americane sau anti-israelite. Cele mai des invocate subiecte sunt legate de prezența americană în Irak și de poziția Israelului față de situația din Palestina. Secțiunea reprezintă un mijloc prin care cei care stau în spatele acesteia se asigură că perspectiva lor asupra unor aspecte importante ce privesc lumea musulmană este însușită în concordanță cu viziunea lor.

⁴ ”Letter form the editor” în *Inspire*, Issue 1 1431,2010, p. 1.

Secțiunile revistei facilitează contactul cititorilor cu cei mai importanți reprezentanți ai grupării Al Qaeda din Peninsula Arabă. Folosind un registru agitator, liderii rețelei cheamă musulmanii la Jihad și își propune să aducă pe calea cea bună musulmanii din toată lumea. Același discurs este menținut și în cadrul secțiunilor *A call to Islam (Chemarea Islamului)* sau *The call of Quran (Chemarea Coranului)* în cadrul cărora clericii de serviciu explică principiile de bază ale islamului. Altă rubrică interesantă, care nu lipsește aproape în niciun număr al revistei este intitulată *Why do I chose Al Qaeda (De ce am ales Al Qaeda?)*. Ea se bazează pe lucrarea șeicului Abu Musab al Awaki, lucrare care tratează pe larg nu mai mult de 46 de motive pentru care alegi să faci parte din această faimoasă organizație. Pe parcursul mai multor numere se discută mai multe motive. Astfel câteva din motivele pentru care ar trebui să te alături organizației Al Qaeda sunt următoarele:

- Deoarece aceasta urmează calea Jihadului.
- Deoarece organizația nu se lasă doborâtă de cei care o dezamăgesc.
- Pentru că religia lui Abraham se îndreaptă împotriva necredincioșilor.
- Deoarece ia în considerare căile universale pentru atingerea victoriei.
- Evreii și creștinii îi urăsc pe musulmani.

Alte secțiuni se opresc asupra experiențelor pe care unii teroriști le-au avut în cadrul Jihadului (*My life in Jihad. The schools of Jihad – Viața mea în Jihad. Școlile Jihadului*) sau asupra altor surse de inspirație. Nici mesajele religioase și cele motivaționale nu lipsesc. Aproape fiecare număr al revistei având în cuprinsul lui o seamă de reflecții, poezii sau citate motivaționale.

Pe lângă secțiunea religioasă, motivațională și inspirațională, revista are și o componentă practică în care își propune să își pregătească cititorii, viitorii luptători ai Jihadului, în tehnicile de luptă propriu-zisă. Astfel secțiunea *Open Source Jihad*⁵ include o serie de lecții practice. Open Source Jihad este gândit ca un manual pentru cei care luptă împotriva tiranilor fiind

⁵ A se observa asemănarea ironică cu deja cunoscutul Open Source Intelligence – OSINT. Editorii revistei atribuie conceptul de open-deschis unor chestiuni ce privesc educarea cititorilor în direcția deprinderii unor aptitudini și competențe ce pot fi folosite în lupta fizică împotriva dușmanului. Se poate observa astfel cum revista își deschide paginile nu doar chestiunilor teoretice și ideologice de motivare și atracție ci și chestiunilor tehnice, pragmatice care să faciliteze punerea în practică a valorilor ideologice.

considerat „coșmarul cel mai mare al americanilor”. Secțiunea Open Source Jihad oferă informații despre cum se construiește o bombă (*Make a bomb in the kitchen of your mother – Construiește o bombă în bucătăria mamei tale*), despre măsuri de securitate pe care un luptător trebuie să le adopte sau o serie de tactici de guerilă etc. Prima lecție explică cât se poate de sistematic, de clar și de explicit modalitatea cea mai ușoară de a confecționa o bombă⁶. În aceeași secțiune, un alt număr al revistei⁷ oferă o serie de ponturi pentru membrii organizației care locuiesc în Statele Unite sau pentru cei care își propun să distrugă sau să incendieze clădiri⁸. Alt număr al publicației învață cititorii cum să producă explozibilul Acetone Peroxide⁹, cum să mânuiască un AK¹⁰ sau un pistol obișnuit dar și cum se detonează o bombă¹¹ sau cum să producă accidente rutiere de la care să dispară rapid¹².

După evaluarea modului în care sunt structurate părțile revistei și a conținutului acestora putem afirma că revista își atinge obiectivele propuse în primul editorial: prin poveștile luptătorilor Jihadului ea reușește să inspire și să aducă musulmanii pe calea cea bună a lui Allah, prin învățăturile promovate de clerici promovează imaginea dorită a islamului oferind o radiografie, însoțită de o serie de perspective, asupra celor mai importante evenimente ale zonei.

Un alt indicator al grilei de analiză pe care am folosit-o se referă la autorii care contribuie cu materiale în revistă. În urma analizei pe care am desfășurat-o am ajuns la concluzia că acestea întăresc și dau legitimitate revistei. Contribuțiile marilor lideri ai rețelei nu au cum să lipsească. Vocile lui Osama bin Laden sau a lui Ayman al-Zawahiri se fac auzite în primele pagini ale revistei. Articolul pe care fostul lider al organizației, Osama Bin Laden îl scrie și cu care se deschide primul număr al publicației se oprește asupra problemelor climatice cu care se confruntă umanitatea. În *The way to*

⁶ ”Make a bomb in the kitchen of your mom-a detailed yet short easy to read manual on how to make a bomb using kitchen ingredients” în *Inspire*, Issue 1, Summer 1431, 2010, p.33.

⁷ ”Tips for our brothers from United Snakes of America-from experience Yahya Ibrahim explains how to protect oneself from the enemy when conducting operation” în *Inspire*, Issue 2, Fall 1431,2010, p. 55.

⁸ ”Destroying buildings” în *Inspire*, Issue 3, Winter 1431, 2010, p. 39.

⁹ ”Makin Acetone Peroxide- Dr. Kateer has cooked up a fatal formula with ingredients widely available” în *Inspire*, Issue 6, Summer1432, 2011, p. 39.

¹⁰ ”Training with an AK” în *Inspire*, Issue 5, Spring 1431, 2011, p. 24. (lecția despre cum să folosești AK-ul se întinde în mai multe numere ale revistei).

¹¹ ”Remote control detonation” în *Inspire*, Issue 8, Fall 1432,2011, p. 33.

¹² ”Causing road accidents” în *Inspire*, Issue 10, Spring1432, 2013, p. 52.

save the earth (O cale pentru salvarea pământului), fostul liderul rețelei își canalizează atenția nu spre lucrurile care trebuiesc făcute pentru a conserva cât mai mult planeta, ci mai degrabă asupra cauzelor care au dus la nașterea acestor îngrijorări. Extrem de documentat, articolul condamnă luxul și extravaganța, acuză industria americană și corporațiile acestora pentru răul pe care îl produc mediului înconjurător. Un alt articol semnat de șeful Osama Bin Laden încurajează cititorii la pedepsirea americanilor care au făcut atât de mult rău musulmanilor¹³. Intervențiile actualului lider al rețelei sunt și ele cât se poate de pertinente. Imediat după declanșarea fenomenului cunoscut ca Primăvara Arabă, Ayman Al Zawahiri comentează situația și încurajează la continuarea luptei împotriva necredincioșilor¹⁴. Alături de acestea, revista găzduiește des articole semnate de Anwar al-Awlaki, Samir Khan și alți lideri politici sau religioși ai rețelei. Greutatea pe care acestea o dau revistei este incontestabilă. Prezența lor nu demonstrează doar legitimitatea revistei ci și importanța pe care o acordă publicației conștiinței fiind că lupta împotriva necredincioșilor nu trebuie neapărat să aibă loc în focurile câmpurilor de luptă.

În ceea ce privește tonalitatea în care sunt scrise articolele revistei am constatat că aproape niciun articol nu poate fi încadrat într-un registru sau o tonalitate obiectivă fapt ce demonstrează încă o dată caracterul propagandistic al publicației. Articolele revistei se împart în două categorii de registre: motivațional-instigator respectiv religios. Mai jos am selectat câteva citate pe care le putem ușor încadra într-un registru motivațional/instigator:

"And fight them until there is no more Fitnah (disbelief) and the religion will all be for Allah alone" (Luptă împotriva lor până nu mai există necredincio, atunci religia va fi în totalitate pentru Allah)"

"Jihad today! Jannah tomorrow!" („Azi Jihad, mâine Paradis!")¹⁵

Cititorii revistei sunt astfel îndemnați să ia parte la Jihad care va duce la eliminarea tuturor necredincioșilor și le va garanta un loc în Paradis. Toate cele zece numere ale revistei sunt presărate cu asemenea mesaje care însuflă dorința de a lua parte la luptă și care de altfel aduc musulmanii împreună în această direcție. Aceste mesaje sunt fie subtile, camuflate în poveștile martirilor sau în discursurile liderilor religioși sau politici, fie explicite sub forma unor poezii.

¹³ "In order that they taste some of what we tasted" în *Inspire*, Issue 4, winter 1431, 2010, p. 18.

¹⁴ "The short and long-term plans after the protests" în *Inspire*, Issue 5, Spring 1431, 2011, p. 34.

¹⁵ *Inspire*, Issue 4, Winter 1431, 2010, p. 60.

Articolele sunt presărate de un limbaj profund religios cu referiri și laude la adresa lui Allah. Ca o veritabilă revistă jihadistă fiecare număr al revistei *Inspire* discută într-un mod cât se poate de elogiativ moartea musulmanilor pentru crezul jihadist. Fiecare număr al revistei îi tratează pe cei care recurg la fapte teroriste ca pe niște eroi. De asemenea, niciun număr al revistei nu omite să lămurească anumite aspecte ale islamului. Numele lui Allah sau a profetului Mohammed sunt extrem de des invocate.

*"Nobody who enters Paradise like to go back to the world even if he got everything on the earth, expect a Mujahid who whises to return to the world so that he may be martyred again because of the dignity he recieves from Allah!!"*¹⁶

Citatul prezentat mai sus arată cum cititorii sunt încurajați la acțiuni ce le pot aduce moartea, moarte care este pașaportul de trecere în Paradis. Adevărații martiri sunt deci cei care ar alege să părăsească Paradisul pentru a se întoarce pe pământ pentru a efectua noi fapte demne de un martir.

Asemenea mesaje cu o tonalitate și cu un ecou atât de motivațional și instigator motivat de rațiuni religioase profunde poate convinge orice cititor să se alăture șirului de martiri sau poate imprima o imagine negativă asupra Islamului. Chiar dacă editorii revistei nu conștientizează imaginea negativă și violentă pe care ei o creează religiei islamice, ei reușesc prin registrul religios pe care îl folosesc, să își mai atingă un obiectiv și să promoveze imaginea pe care ei o percep ca fiind potrivită pentru islamul salafist.

Lăsând la o parte conținutul articolelor pe care le cuprinde, *Inspire* reușește să își îndeplinească obiectivele și prin intermediul graficii și imaginilor cu care este presărată revista.

Portretele liderilor sau clericilor dar și al dușmanilor sunt prezente în aproape fiecare număr al revistei. Elogiul ce se aduce eroilor jehadiști este completat prin imagini cu acestea în diverse ipostaze.

Personajele cele mai frecvente ale căror imagini apar în revistă sunt Osama bin Laden, actualul lider al rețelei Ayman Al Zawahiri, președintele american Barack Obama dar și alți lideri musulmani (Anwar al-Awlaki, ș.a).

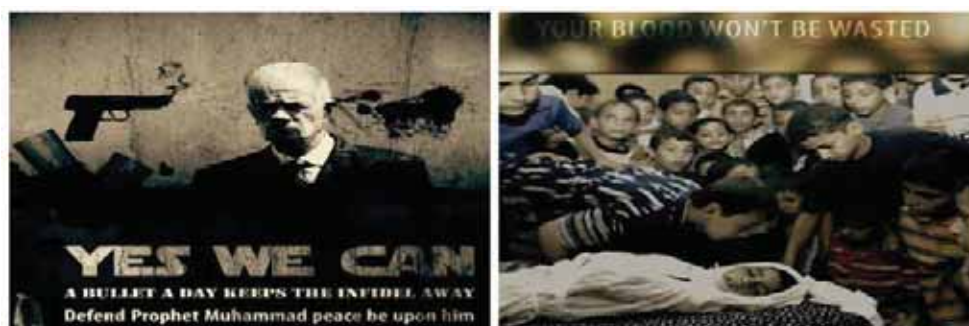
¹⁶ "O Martyr, you have iluminated" în *Inspire*, Issue 1, Summer 1431, 2010, p. 30.

Imaginea unor lideri ca Osama bin Laden sau Ayman Al Zawahiri reprezintă un liant pentru toți luptătorii lui Allah. Puse în antiteză cu dușmanii americani sau izraeliți, portretele liderilor sau clericilor dau legitimitate și substanță conținutului revistei.

Imaginile cu conținut violent sunt și ele parte importantă din strategia mediatică de a inspira cititorii să susțină idealurile jihadiste. Cele zece numere ale revistei *Inspire* sunt încărcate cu imagini de la locurile atentatelor sau cu soldați jihadiști gata de luptă.

Dincolo de imaginile cu bravii jihadiști sau cu distrugerile provocate de aceștia, editorii revistei recurg și la o serie de imagini care instigă la violență prin mesaje scrise pe care le alătură acestora.

Mesaje ca ”Yes we can¹⁷ – a bullet a day keeps the infidel away¹⁸” (Da, putem-un glonț pe zi ține dușmanul la distanță) încurajează pornirile violente în timp ce imagini cu titlul ”Your blood wont be wasted¹⁹” (Vărsarea ta de sânge nu va fi în zadar) asigură cititorii și eventualii martiri ca moartea lor nu va fi în zadar și că sângele pe care ei îl vor vărsa va fi în beneficiul comunității.

Pe lângă această categorie de imagini în cadrul revistei pot fi întâlnite și imagini deosebit de explicative pentru secțiunea *Open Source Jihad*. Însotind îndrumările tehnice, imaginile ajută cititorul să înțeleagă cât mai bine modul în care trebuie să construiască o bombă sau să lupte pentru a supraviețui.

O ediție interesantă a revistei *Inspire* este cea din vara anului 2011, care comemorează moartea liderului rețelei Al Qaida. Ucis de către o echipă de soldați Navy Seal, Osama Bin Laden este elogiât în paginile numărului din 2011 și descris prin intermediul celor mai glorioase cuvinte. Ziua în care el a murit este considerată o zi istorică, o zi în care acesta sa alăturat celor învățați – caravanei celor învățați. După o viață plină de efort, determinare, răbdare, jihad, generozitate, noblețe, călătorie, sinceritate, înțelepciune și tact – liderul a murit dar sângele lui, cuvintele lui, sfârșitul lui va devenii un spirit și va dăinui generații de-a lungul. Importanța numărului nouă, penultimul număr al revistei, pentru cercetarea noastră rezidă din editorialul care deschide revista. Acesta lămurește foarte clar că moartea liderului nu înseamnă și moartea revistei, revistă care, cu voia lui Allah va continua să apară, să lumineze și să inspire viețile multor membrii ai organizației²⁰, lucru care de altfel s-a și întâmplat.

Prin articolele și autorii pe care îi găzduiește, prin tonalitatea în care este scrisă și prin imaginile pe care le promovează, revista *Inspire* reprezintă un adevărat „soldat” în lupta împotriva așa-zișilor necredincioșilor. Atractivitatea articolelor și mesajelor pe care le transmite nu poate fi contestată motiv pentru care ea poate fi un magnet pentru toți cei care se regăsesc în mesajele pe care le promovează. Fără doar și poate *Inspire* poate fi un factor care să contribuie în procesul de radicalizare al fiecăruia dintre noi. Dincolo de toate aceste aspecte, revista este un succes al mass mediei arabe fundamentaliste, un fanion antiamerican și antiisraelian și un partener de nădejde al organizației Al Qaeda dar și a terorismului de orice factură.

¹⁷ Cei care au realizat acest poster cu siguranță s-au gândit la celebrul slogan de campanie al președintelui american Barack Obama.

¹⁸ *Inspire*, Issue 3, Winter 1431, 2010, p. 9.

¹⁹ *Inspire*, Issue 10, Spring1434, 2013, p. 32.

²⁰ Letter from the editor” în *Inspire*, Issue 9, Winter 1433, 2012, p. 4.

Conștientă de potențialul pe care revista îl are, lumea occidentală a luat de mai multe ori o poziție în ceea ce privește publicația rețelei teroriste. Un oficial american merge atât de departe încât recunoaște calitatea și succesul revistei: *it is an unfortunately well done magazine and a virtual guide for becoming a terrorist*²¹. Daivid Gomez, responsabilul FBI în departamentul contraterorist din Seattle apreciază următoarele: *we understand the absolut seriousness of the threat from an Al Qaeda inspired magazine* și promite o serie de măsuri care să minimizeze sau să reducă la maxim eventualele efecte negative- *assist the individuals and protect themselves from changing their behavior and making them less of a target*²².

Concluzii

Revenind la ideea cercetătorului Brian Jerkins, am identificat, pe parcursul articolului, modul în care revista organizației teroriste Al Qaeda din Peninsula Arabă întărește ideea că mass media reprezintă un motor pentru a mobiliza și inspira simpatizanții și pentru a atrage noi aderenți rețelei.

Plecând de la scopul pe care l-am enunțat încă din introducere putem afirma că prin conținutul pe care îl promovează și prin mesajele pe care articolele transmit obiectivele pe care editorii revistei și le-au stabilit, se regăsesc în cuprinsul fiecărui număr al publicației. Obiective ce privesc îndrumarea musulmanilor din întreaga lume pe calea cea bună a lui Allah, construirea unei imagini pozitive și reale pentru islamul salafit, inspirarea luptătorilor lui Allah și informarea cititorilor cu privire la evenimentele importante din zonă sunt atinse prin intermediul mai multor elemente.

Secțiuni ale revistei ca: *My Life in Jihad*, *The Call of Quran*, *Hear the world* sau *Open Source Jihad*, presărate de articole ale unor lideri sau clerici cu o încărcătură de legitimitate mare (Osama Bin Laden, Ayman al Zawahiri ș. a), care discută în registre elogiative, instigatoare și anti-americane, conturează o revistă deosebit de atractivă, cât se poate de anti-americană și anti-israeliană.

Luând în considerare aceste aspecte și altele care au fost detaliate în paginile de mai sus, considerăm că revista grupării teroriste reprezintă un veritabil mijloc de propagandă și poate fi un instrument perfect în procesul de radicalizare al oricărei persoane care este predispus la astfel de manifestări. Îngrijorarea care se naște în jurul revistei este cât se poate de justificată iar acest lucru este susținut și de afirmațiile oficialilor americani care văd în publicație o adevărată amenințare.

²¹ "Inspire reactions" în *Inspire*, Issue 4, winter 1431, 2010, p. 11.

²² *Ibidem*.

Concluzionând putem afirma că revista *Inspire* reprezintă un succes în contextul mariajului dintre terorism și mass media. Folosindu-se de libertatea presei și de imensitatea mediului virtual liderii organizației teroriste Al Qaeda din Peninsula Arabă au folosit și folosesc în avantajul lor beneficiile pe care acestea le oferă. Revista pe care ei o promovează, este fără doare și poate, un fanion în războiul împotriva „necredincioșilor”

Bibliografie

1. BIERNATZK William, “Terrorism and Mass Media“ în *Communications Research Trends*, vol. 21, nr. 2, 2002, p. 5, disponibil la adresa http://cscs.scu.edu/trends/v21/v21_1.pdf
2. GERGES Fawz, *The war enemy, why jihad went global*, New York, Cambridge University Press, 2005.
3. *Inspire*, Issue 4, winter 1431, 2010.
4. *Inspire*, Issue 1, Summer 1431, 2010.
5. *Inspire*, Issue 10, Spring 1434, 2013.
6. *Inspire*, Issue 2, Fall 1431, 2010.
7. *Inspire*, Issue 3, Winter 1431, 2010.
8. *Inspire*, Issue 5, Spring 1431, 2011.
9. *Inspire*, Issue 6, Summer 1432, 2011.
10. *Inspire*, Issue 7, Fall 1432, 2011.
11. *Inspire*, Issue 8, Fall 1432, 2011.
12. *Inspire*, Issue 9, Winter 1433, 2012.
13. Transnational Terrorism Security & the Rule of law: *Terrorism and the Media*, disponibil la <http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/WP4%20Del%206.pdf>

Raluca Luțai este licențiată în Studii de Securitate în cadrul Universității Babeș-Bolyai (2012), Cluj Napoca, este absolventă a programului masteral Managementul Informațiilor în Combaterea Terorismului din cadrul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”. În prezent, urmează cursurile programului masteral Managementul Securității în Societatea Contemporană din cadrul Universității Babeș-Bolyai, Cluj Napoca. Domeniile de interes: analiză de intelligence, OSINT, SOCMINT, terorism-publicistică teroristă.

Din culisele spionajului rus pe teritoriul României, la începutul secolului XX

Ioan Codruț LUCINESCU

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

ioancodrut@yahoo.com

Abstract

Unlike the successor Soviet regime, Imperial Russia's expansionist ambitions were not global, as the Empire's only aim was to occupy the Balkans and the nearby Straits. Since 1878 Romania has represented a serious obstacle in achieving these goals, which is why Russian authorities „sought to cause domestic problems” through influence, espionage and corruption of Romanian citizens.

At the beginning of the XXth century, foreign espionage represented a great challenge for the Romanian military and civilian intelligence organizations. In an attempt to implement preventive security measures in Romania, in 1908, the Department for General State Security is established within the Ministry of Interior. During the period of neutrality (1914-1916), this secret police force will counteract various espionage and betrayal cases.

Although most cases were focused on the activity of German and Austro-Hungarian intelligence services, the Department for General State Security has also pursued and annihilated czarist espionage networks.

Keywords: espionage, Russian Empire, Department for General State Security, intelligence cooperation, Ministry of Interior, Romanian Army.

Introducere

Vechiul Regat devine, prin poziția de neutralitate adoptată în toamna anului 1914, o placă turnantă a spionajului tuturor beligeranților. Radu Rosetti redă, într-un mod sugestiv, atmosfera unei aparente oaze de liniște în mijlocul furtunii mondiale, așa cum era perceput Bucureștiul atunci: „...atmosfera de intrigă și de corupțiune pe care o întrețineau ambele grupe de potrivnici în București, unde viața așa-zis mondenă își urma cursul, iar cea de noapte luase o dezvoltare imensă. Pe lângă lumea interlopă și

pleava obișnuită a capitalelor, pe lângă oameni de afaceri mai mult sau mai puțin cinstiți, Bucureștiul și mai ales hotelurile, cafenelele și localurile de petrecere diurnă și nocturnă au fost copleșite de o adevărată invazie de corespondenți de ziare, comisionari, actrițe și altă omenire de acest soi, unii în serviciul uneia sau altei grupuri de puteri, alții aventurieri în căutarea câștigului bănesc”¹.

Serviciile de informații german și austro-ungar au cheltuit, în acei ani, sume enorme pentru a influența opinia publică în favoarea Puterilor Centrale, pe ștatele lor de plată figurând cetățeni români din toate straturile societății; mărturie stau listele cu sumele date acestora, găsite de structurile de contraspionaj imediat după intrarea noastră în război, în august 1916.

Dacă, în ceea ce privește acțiunile de spionaj militar, economic sau de propagandă întreprinse de germani și austrieci există numeroase mărturii și studii realizate, nu același lucru se poate vorbi despre spionajul efectuat pe teritoriul național de viitoarea noastră aliată în prima conflagrație mondială, Rusia țaristă.

Statul român, independent după 1878 și aflat într-un puternic proces de modernizare în deceniile următoare, reprezenta un impediment major atât în asigurarea unui coridor terestru de legătură între Imperiul rus și „frații slavi” din Balcani cât și în atingerea principalului obiectiv de politică externă imperială – ocuparea și controlul Strâmtoarelor. Deoarece nu mai putea fi vorba de un conflict militar deschis împotriva țării noastre s-a încercat, printr-o multitudine de mijloace, marea majoritate provenind din arsenalul serviciilor de spionaj, crearea de probleme guvernelor țării. Mai ales că, Imperiul țarist dispunea de capacități și resurse superioare, aflându-se, contrar opiniei larg vehiculate în epocă, într-un amplu proces de modernizare și dezvoltare.

Încă de la înființarea sa, poliția secretă rusă a acordat o atenție evidentă activităților de spionaj desfășurate în statele de interes pentru Imperiul țarist. Însă, din diverse motive, rezultatele nu s-au ridicat la înălțimea așteptărilor, edificatoare fiind informările eronate din perioada războiului ruso-japonez (1904-1905). În schimb, structurile informative și contrainformative ale armatei imperiale ruse obțin rezultate remarcabile în primul deceniu al secolului XX (excepție notabilă fiind înfrângerea în fața Japoniei).

Deosebit de eficienți s-au dovedit a fi atașații militari acreditați pe lângă misiunile diplomatice, în atribuțiile cărora intrau și activitățile

¹ Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, Editura Modelism, București, 1997, p. 62.

informative. De condiții prielnice a profitat atașatul militar al Rusiei la Viena, colonelul Martschenko, care, la începutul secolului XX a știut să folosească atmosfera și starea de spirit din rândurile ofițerilor austrieci pentru a-și recruta agenți. În rândurile multor armate se găsesc și elemente dispuse să trădeze pentru diverse avantaje, dar armata austro-ungară „excelea” la acest capitol. Lista agenților recrutați de militarul rus cuprindea ofițeri de informații, din justiția militară sau detașați la diverse corpuri de armată atât din Viena cât și din provinciile ale imperiului².

Aceștia, plus alții recrutați de spionajul militar rus (structură foarte activă și în România) au oferit forurilor de decizie de la Petrograd întregul tablou al capacităților militare ale adversarului austro-ungar, cu efecte directe asupra desfășurării operațiunilor militare în primul an de război.

Conform generalului Gheorghe Dabija, atașatul militar al României la Sofia în perioada 1910-1913³, în preajma declanșării conflagrației mondiale, spionajul militar rus era coordonat din Sankt Petersburg de către generalul-maior Yuri N. Danilov⁴. Imperiul era împărțit în 13 districte militare, fiecare dispunând de rețeaua proprie de agenți; cele mai puternice centre districtuale de spionaj erau, ținând cont de „obiectivele” avute în vizor, Varșovia (avându-l șef pe colonelul Nikolai Batiușin, cel care reușise recrutarea șefului contraspionajului militar austro-ungar, colonelul Alfred Redl), Odessa (de unde, așa cum vom vedea pe parcursul studiului, era dirijat spionajul îndreptat contra României) și Kievul.

Din postura sa oficială, generalul Dabija scria, referitor la colaborarea pe care a avut-o la Sofia cu atașatul militar rus: „colonelul Romanowschi inteligent, cu un spirit serios și ponderat, cu maniere foarte distinse, un gentleman. Excelent ofițer de Stat Major, cu el am întreținut cele mai amicale legături, am lucrat mână în mână, ceea ce a fost de mare însemnătate, *el având posibilități și mijloace foarte mari de informare ceea ce mie îmi lipsea cu totul. Grație însă prieteniei ce s-a legat între noi, am profitat personal și a profitat și țara mea*”⁵.

² Alexandru Popescu, *Agenții mărturisiți. Diplomații și spionajul*, Editura Cetatea de Scaun, București, 2009, p. 72.

³ Gheorghe Dabija, *Amintirile unui atașat militar român în Bulgaria. 1910-1913*, Editura Ziarului „Universul”, București, 1936.

⁴ Leonard Raymond, *Secret Soldiers of the Revolution*, Greenwoodpress, 1999.

⁵ Gheorghe Dabija, *op. cit.*, p. 54.

Cu toate că nu este un subiect pe deplin elucidat, se poate vorbi de o anumită implicare externă și în ceea ce privește declanșarea și întreținerea răscoalei țărănești din anul 1907, eveniment cu reverberații majore în opinia publică națională.

În acest sens, în primul raport adresat conducerii statului de la începutul revoltei, prefectul județului Botoșani, Jules Văsescu solicită imperios, la 10 martie 1907, ca trupele ce vor fi trimise ca întăriri să fie de cavalerie, deoarece instigatorii nu provin din satele răsculate, ci se deplasează rapid, din sat în sat: „sunt emisari care cutreeră satele și promit în numele MS Împăratul Rusiei de a împărți tot pământul la țărani și îi îndeamnă de a se revolta pentru a veni Rusia să domnească pe această țară, căci numai ei vor putea distribui pământul”⁶.

În al doilea raport al prefectului, datat 11 martie 1907, este reînnoită cererea de ajutor din partea armatei, deoarece situația se agravează rapid: „Faza revoluției s-a schimbat, locuitorii, grație instigatorilor – *se crede ruși de naționalitate* – ce cutreieră satele, văzând că au putut să-și îndeplinească pretențiunile lor către arendași și proprietari, cer mai mult: împărțirea pământurilor între ei...E necesitate absolută de cavalerie pentru a putea urmări cu folos bandele care cutreeră satele spre a răzvrăti locuitorii. Infanteria nu poate îndeplini această sarcină”⁷.

Deși în deceniile următoare s-a negat existența acestor instigatori ruși sau plătiți de ruși, este evident că Petrogradul încerca să profite din plin de orice problemă internă a României, guvernanții țării știind foarte bine acest lucru. De aceea, începând cu 7 martie 1907 autoritățile române ordonă închiderea frontierei „începând de la Suceava până la Mihăileni” pentru a împiedica infiltrarea de agenți travestiți în țărani bucovineni și a nu oferi nici un pretext de intervenție militară din partea Rusiei țariste și Austro-Ungariei⁸.

Din păcate, dosarele Direcției Poliției și Siguranței Generale (DPSG) aflate la Arhivele Naționale ale României (ANR) nu aduc lămuriri suplimentare în acest sens, pentru a putea formula o concluzie categorică. Cercetătorii au, în continuare, de efectuat în diversele arhive aflate în București sau în teritoriu o laborioasă muncă de clarificare a multor aspecte din istoria modernă a României.

⁶ *Răscoala din 1907*, vol. I, Editura de Stat, București, 1948, p. 49, *apud* Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. 2, Editura RAO, București, 2001, p. 134.

⁷ *Ibidem*, p. 54 (Raportul nr. 1933 din 11 martie 1907), *apud* Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 134-135.

⁸ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 131.

Totuși, baza documentară existentă la ANR ne permite să reconstituim una din rețelele spionajului rus în România la începutul secolului XX, structurată, cu migală, de-a lungul multor ani. Deoarece multe din dosarele uriașei arhive operative a Siguranței Statului au dispărut sau au fost distruse în ultimul secol, nu avem o imagine completă asupra fenomenului, ci numai „piese de puzzle”. Din această cauză, nu putem să ne pronunțăm în ceea ce privește vinovăția clară și indubitabilă a tuturor persoanelor pomenite în filele documentelor redactate de agenții și informatorii Poliției și Siguranței Statului.

Spionajul Imperiului țarist pe teritoriul național până la intrarea României în războiul mondial

Legea de reorganizare a Ministerului de Interne adoptată în timpul mandatului ministrului Vasile Lascăr, aprilie 1903, s-a dorit a fi răspunsul la evoluția societății în acel început de secol; dar evenimentele ulterioare au demonstrat că aceasta era potrivită pentru instituția poliției doar ca „poliție administrativă”, lipsindu-i însă componenta informativă, cea de culegere a informațiilor⁹.

Răscoala țărănească din martie 1907 a jucat rolul unui veritabil „duș rece” pentru elita politică românească, luată total pe nepregătite din cauza inexistenței unor informări pertinente despre situația explozivă înregistrată în acel moment, în lumea rurală. De aceea, în martie 1908 este adoptată legea prin care apare Direcția Poliției și Siguranței Generale (DPSG), având două secțiuni: cea a Siguranței Generale a Statului și cea a Poliției. Pentru asigurarea unei eficiențe sporite, toate structurile cu atribuții de siguranță de stat au fost organizate și au funcționat separat de Poliția Generală a Statului, fiind mult mai puțin expuse presiunilor venite din partea autorităților locale în frunte cu prefectul sau partidelor politice¹⁰.

Urmărind să creeze un organ de stat cu sarcini speciale cât mai puternic, conducerea statului concepea Siguranța Generală a Statului ca „nervul poliției ce se impresionează la timp de mediul înconjurător, avizând la măsurile generale în materie de ordine publică și siguranța statului, înregistrând în același timp toate mișcările seismice ce se produc în populația internă cât și în țările înconjurătoare, pentru ca la timpul oportun să se poată preveni acele mișcări cu caracter subversiv contra siguranței statului”¹¹.

⁹ Adrian Pohrib, *Din istoria Poliției Române. Poliția orașului Galați între anii 1832 și 1949. Istoric și documente*, Editura AGATON, Galați, 2013, p. 63.

¹⁰ Alin Spănu, *Serviciul de informații al României în războiul de întregire națională (1916-1920)*, Editura Militară, București, 2012, p. 27.

¹¹ Vasile Bobocescu, *Istoria Poliției Române*, Editura Ministerului de Interne, București, 2000, p. 141.

De asemenea, se acordă o mare importanță poliției de la punctele de frontieră și din porturi, aceasta aflându-se sub conducerea directă a ministrului de Interne și exercitată prin directorul DPSG, cel care avea dreptul de control deplin asupra întregii activități¹².

În concluzie, Siguranța Statului fiind principala instituție de culegere a informațiilor pe plan intern și extern, avea îndatorirea să asigure ordinea constituțională, securitatea internă a țării și să contracareze acțiunile întreprinse de statele ostile nouă, care ar fi atentat la independența și integritatea teritorială a României.

Datorită strânsei colaborări între diferitele structuri ale instituțiilor de forță ale statului (în primul rând, Ministerul de Interne și Armată) se ajunge la descoperirea și anihilarea multor încercări ale diverselor puteri străine de a cunoaște punctele tari dar, mai ales, vulnerabilitățile României; câteva exemple de succes, în acest sens, sunt prezentate în rândurile următoare.

Unul din cazurile de spionaj intens mediatizat în epocă și în care s-a stabilit, indubitabil, implicarea spionajului țarist este cel al căpitanului de artilerie Rodrig Goliescu. Un talentat inventator în domeniul aviației la începutul secolului XX, dar și un personaj de o moralitate îndoielnică, dornic de înavuțire și trăind peste posibilitățile oferite de condiția de militar, intră într-un periculos joc de trădare națională¹³.

Trimis cu o substanțială finanțare din partea statului român la Paris pentru a-și perfecționa invenția (avioplanul), acesta se întoarce în toamna anului 1910 cu datorii contractate și neonorate. La București, folosindu-se de societatea de aviație fictivă pe care o înregistrase în Franța – „Societatea de aviație Goliescu et comp”, încearcă să atragă în cursă persoane dornice a-și plasa resursele financiare în afaceri rentabile, fără însă a înregistra succese deosebite. Cu prilejul demersurilor făcute în Rusia pentru a obține aprobarea, din partea ministerului industriei, a unei cereri de brevet pentru avioplanul său, intră în atenția spionajului țarist. Astfel, în iunie 1912 este contactat de agentul rus Piotr Altinovici, interpret al Legației Ruse, care îl recrutează ca informator.

Într-o notă descoperită ca urmare a percheziției efectuate la domiciliul său, Rodrig Goliescu își asuma, în scris, obligația de a transmite serviciului rus de informații o serie de documente referitoare la apărarea

¹² Adrian Pohrib, *op. cit.*, p. 64.

¹³ Vezi pe larg, C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, vol. II, Editura Politică, București, 1977, pp. 49-57.

națională: planul de mobilizare al unui regiment de infanterie cu toate datele necesare; ultima ediție a Regulamentului de mobilizare și planul de concentrare al armatei române în caz de război cu Imperiul țarist sau cu Austro-Ungaria; planul Statului Major al transporturilor militare pe căile ferate în caz de mobilizare etc¹⁴.

Necesitatea procurării informațiilor militare solicitate îl obligă să-și caute ajutoare, lucru ce i-a fost fatal. Fostul său subaltern M. Predescu, pe care l-a contactat în scopul sustragerii documentelor de la Marele Stat Major, a prezentat cazul șefilor săi, Goliescu fiind preluat informativ de Siguranța Generală a Statului, cea care avea competențele și resursele necesare monitorizării acestuia. Acesta va fi arestat la 13 februarie 1913, vestea răspândindu-se rapid în Capitală.

Datorită situației create, Piotr Altinovici părăsește clandestin țara, sustrăgându-se monitorizării efectuate de agenții români; în procesul-verbal încheiat ca urmare a percheziției realizate la domiciliul său, comisarul de poliție însărcinat cu executarea mandatului de aducere arată că „este plecat din țară fără a se ști unde”¹⁵.

În primăvara anului 1913, Consiliul de Război al Corpului II armată a început judecarea procesului, prin sentința din 22 iunie 1913 căpitanul Goliescu fiind condamnat la douăzeci de ani muncă silnică și degradare militară pentru „înaltă trădare și contrafacere de sigilii și semnătură”¹⁶. Supraviețuiește războiului, fiind eliberat în anul 1925, toate încercările sale ulterioare de a se reabilita oficial fiind sortite eșecului (moare în 1942).

Colaborarea ruso – bulgară în scopul spionării aparatului militar românesc

Într-un Raport deosebit de important, 12 noiembrie 1907, prezentat atât ministrului de Interne, cât celui de Război, directorul DSPG Iancu Panaitescu, atrage atenția asupra unui periculos caz de spionaj în care era implicată Bulgaria și, foarte probabil, Rusia țaristă. Datorită colaborării eficiente în probleme legate de siguranța națională, între instituțiile naționale, Oficiul poștal din Odobești trimite Direcției Generale a Telegrafelor și Poștelor un colet considerat suspect, care, la rândul său, îl trimite Siguranței Generale a Statului. Aici este deschis și examinat cu atenție, ajungându-se la concluzia că este vorba de un caz ce poate afecta

¹⁴ Paul Ștefănescu, *Istoria serviciilor secrete române*, Editura ANTET, Prahova, 2007, p. 36.

¹⁵ *Ibidem*, p. 55.

¹⁶ *Ibidem*, p. 56.

serios securitatea României. Pachetul era destinat unui ofițer de artilerie bulgar care locuia la Sofia, locotenentul G. Hesapcieff și conținea hărți și planuri militare detaliate ale unei părți din Moldova.

Directorul Panaitescu evidențiază, printre altele, cooperarea existentă între instituțiile militare bulgare și ruse, având ca obiectiv comun spionarea țării noastre. Aceasta era vitală pentru armata și serviciul de spionaj țarist deoarece orice intrare în țară a unui „supus” rus, indiferent că era civil sau militar, era riguros înregistrată și urmărită atât de poliție, cât și de Siguranță sau Jandarmerie. În schimb, libertatea de deplasare a cetățenilor bulgari era mult mai mare pe teritoriul românesc.

„Concluzia logică ar fi că spionajul acesta s-a făcut pentru interesul armatei bulgare. Dat fiind, însă, că regiunea reprezentată de hărțile în chestiune este situată dincolo de linia fortificată Focșani-Nămoloasa, (Putna-Bacău), regiune care cade în afară de zona intereselor bulgărești, nu este exclusă posibilitatea ca acest spionaj să fie făcut de bulgari pe contul Rușilor. E posibil ca rușii să se folosească de ofițerii bulgari, acestora fiindu-le mult mai ușor de a se strecura neobservați în țară, amestecându-se travestiți între muncitorii și zarzavagii bulgari, precum și între covrigarii și bragagii cari staționează la porțile tuturor cazărmilor și stabilimentelor noastre militare.

Nu se pune o trupă în marș, fără ca covrigarii și bragagii bulgari să n-o urmărească pas cu pas și D-zeu știe câți din ei n-or fi ofițeri travestiți.

Ofițerilor ruși le-ar fi foarte greu să se introducă în țară peste tot locul, căci ar fi repede descoperiți, ei neputându-se travesti decât ca iconari sau jugănari, cari știu însă că sunt suspectați în tot dauna de autorități și apoi chiar dacă n-ar fi descoperiți totuși mare treabă n-ar putea face neavând posibilitatea de a se introduce pe lângă stabilimentele militare și de a însoți trupele în marșuri, exerciții și manevre.”¹⁷.

În concluzie, raportul directorului general al DPSG atrage atenția asupra necesității ca „*Marele Stat Major al Armatei să înființeze un serviciu de contra spionaj, care să fie bine organizat spre a putea demasca cu înlesnire pe spionii cari mișună în țară*”. Aceasta, cu atât mai mult cu cât „bulgarii sunt la curent cu tot ceia ce se face și pune la cale în armată și marina noastră și sosesc la timp spre a urmări și a se informa de ceia ce îi interesează”¹⁸.

¹⁷ Arhivele Naționale ale României, Fond *Direcția Poliției și Siguranței Generale*, Dosar nr. 94/1907.

file 19-20.

¹⁸ *Ibidem*, fila 21.

Legat de acest caz arătăm și capacitatea DPSG de a desfășura acțiuni externe de spionaj. Datorită importanței deosebite acordate cazului, un experimentat agent al Siguranței Generale, Grigore Rădulescu este trimis în Bulgaria, la Sofia pentru a afla mai multe detalii despre destinatarul pachetului, locotenentul bulgar de artilerie Hesapcieff. Cu această ocazie, Iancu Panaitescu îi dă ordin lui Rădulescu să se intereseze și de „un oarecare Mincoff samsar și jucător de cărți, care vine prin România din când în când și se ocupă cu afaceri de spionaj, după informațiile ce am”¹⁹. Pentru a nu trezi bănuieli contraspiionajului bulgar, acesta își ia la Sofia și soția, care va contribui la urmărirea informativă a militarului bulgar.

Cuplul de agenți români îl supraveghează permanent pe locotenent, stabilind că acesta își desfășoară serviciul la „Arsenalul armatei din Sofia în laboratorul de chimie și al preparatelor materialului de focoase pentru obuze” caracterizându-l, în final, ca fiind un personaj deosebit de scrupulos, serios și foarte apreciat de ofițerii bulgari cu care intrase în contact, cu diverse ocazii, în oraș²⁰.

De o mare importanță pentru preîntâmpinarea diverselor acțiuni care ar fi putut afecta stabilitatea și ordinea internă s-a dovedit a fi adoptarea, la 31 martie 1904, a Regulamentului asupra serviciului de poliție la punctele de frontieră, în porturi și gări, prin care este organizată Poliția de Frontieră, Gări și Porturi. Aceasta avea principala misiune de a împiedica pătrunderea activiștilor anarhiști pe teritoriul național și de a contracara acțiunile serviciilor de spionaj străine îndreptate împotriva României, prin semnalarea către Siguranța Generală a oricărui străin posibil periculos.

Semnalăm faptul că documentul excepta de la regulile intrării/ieșirii pe locuitorii români din Austro-Ungaria și Rusia țaristă. Prin această acțiune se ofereau condiții de refugiu românilor urmăriți de organele represive austro-ungare și rusești pentru participarea lor la mișcarea de emancipare națională²¹.

Din notele și rapoartele agenților de siguranță sau poliție realizate până în preajma declanșării războiului mondial și aflate în arhive, se evidențiază buna colaborare avută între această poliție de frontieră cu largi prerogative și Direcția Poliției și Siguranței Generale (DPSG), structură oficializată în martie 1908.

¹⁹ *Ibidem*, fila 30.

²⁰ *Ibidem*, file 22-24.

²¹ Vasile Bobocescu, *Momente din istoria Ministerului de Interne*, Editura MI, București, 2000, vol. I, pp. 82-84.

**Acțiuni ale spionajului militar țarist pe teritoriul național.
Studiu de caz – Vladimir Nicolaevici**

Un document inedit, aflat la Arhivele Naționale Istorice Centrale, redă pe parcursul multor file o parte importantă din rețeaua spionajului militar rus în România, prezentată chiar de cel care era considerat de ruși ca fiind un spion de încredere, avocatul Vasile Alexandrescu din Iași. Acesta denunțase Siguranței Generale a Statului operațiunea serviciului secret țarist, fiind prezentați cetățenii români dispuși să procure, contra unor sume de bani, informațiile solicitate de partea rusă.

Legat de subiect, „personajul” central îl constituie cetățeanul rus Vladimir Nicolaevici, considerat de Siguranță ca fiind un spion versat, cunoscător al spațiului est-european, călătorind des în Bulgaria și Serbia. Practic, pe parcursul anului 1914, datorită declanșării conflagrației mondiale, cerințele informative cresc exponențial pentru toți beligeranții, atât în ceea ce privește dușmanii declarați cât și țările încă neutre, precum Italia sau România.

În Referatul redactat de sub-directorul Stan N. Emanuel și prezentat conducerii DPSG la 2 martie 1914²², se arată: „O latură a activității spionajului militar rus în România este serviciul de spionaj organizat anume pentru Moldova, având sediul central în Odessa la Statul Major rus, circumscripția militară Odessa....Legătura între Odessa și Iași se face de un oarecare Vladimir Nicolaevici, rus de origine, pretins comerciant, care vine foarte des în România și care era bănuț de mult timp că făcea spionajiu.

Din examinarea dosarului cu No. 227 din archiva secretă a Direcțiunii rezultă că acest Vladimir Nicolaevici....s-a adresat avocatului Alexandrescu din Iași, făcându-i propunerea ca în schimbul unei sume de bani ce i se va servi lunar, să se intereseze el de activitatea acestor agenți, iar rapoartele lor să fie trimise la Odessa.

Advocatul Alexandrescu denunțând afacerea Direcțiunii și întrucât noi aveam interesul să cunoaștem felul informațiilor ce se cereau de ruși în chestiuni militare, precum și de a ști cine erau persoanele cari făceau asemenea servicii statului rus, am cerut avocatului Alexandrescu să primească propunerea.

Acesta acceptând, a fost pus imediat în legătură cu agenții din țară și anume: Vasile Gavrilesco, curelar stabilit în Roman; Mihai Pălimaru, cântăreț sergent rezervist în Bat. 8 Vânători, stabilit în Huși; Mihail Christescu, reprezentantul federalei cooperativelor sătești din București, stabilit în Brăila.

²² ANR, Fond *Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 1/1914, file 30-33.

Correspondența ce se urmează între agenții recrutați în țară cu avocatul Alexandrescu și între acesta și Vladimir Nicolaevici din Odessa se face după cunoscutul procedeu rusesc, adică prin întrebuițarea la scris a unor substanțe chimice și dezvoltarea scrisului prin întrebuițarea altor substanțe”.

Urgența informațiilor de natură militară solicitate de armata imperială și încetineala (premeditată sau doar conjuncturală) cu care avocatul Alexandrescu răspundea solicitărilor centralei de la Odessa, îl determină pe Vladimir Nicolaevici să intre pe teritoriul național la 3 iulie 1913, însoțit de un alt „supus rus”, Zeilich Champanier. Nicolaevici a început un periplu prin România, început la Iași și urmat de Galați, București, Constanța, plecând înapoi în Rusia pe 2 august 1913.

Informații importante pentru conducerea DPSG sunt transmise de același avocat, devenit un foarte valoros agent pentru structurile contrainformative românești, de asemenea apreciat și de partea adversă. Dovada încrederii de care se bucura din partea spionului rusesc este dată de faptul că, întors la Iași și înainte de a trece granița, Nicolaevici îi prezintă noutăți interesante: la Galați dispune de „patru informatori civili cu poziție materială bună și cu întinse cunoștințe militare”, iar la Constanța a angajat încă un agent (tragem concluzia că aici avea deja o rețea de spionaj activă). Deși nu i-a comunicat avocatului român numele acestor noi „achiziții”, în schimb îi scapă un detaliu foarte important pentru Siguranță și anume că „*transmiterea informațiilor scrise din județele limitrofe cu Rusia se face prin intermediul unora din grănicerii noștri (români n. n.)*”²³.

Prezentăm, în continuare, tipul de informații solicitate de spionajul militar rus, așa cum reiese din scrisorile trimise, în cursul lunii septembrie 1913, de Vladimir Nicolaevici avocatului Alexandrescu:

„1. Cum au fost organizate în timpul mobilizării unitățile de rezervă, de infanterie, artilerie etc.

2. Cum s-a făcut transportul trupelor pe calea ferată și anume: în câte trenuri s-a transportat un regiment de infanterie, artilerie, cavalerie etc.

3. Câte regimente de rezervă au fost mobilizate și numerele lor de ordine.

4. Idem pentru artilerie.

5. Dacă e vorba să se creeze Divizia 11-a la Dobrici și Divizia 12-a la Mangalia”²⁴.

²³ *Ibidem*, fila 31. Nu s-a putut stabili exact dacă acest transfer de informații secrete se realiza datorită corupției unor grăniceri sau inventivității curierilor ruși.

²⁴ *Ibidem*, file 31-31v.

Urgența colectării de informații cu caracter militar îl determină pe Nicolaevici să se reîntoarcă în România pe 25 noiembrie 1913 (va sta până la 23 decembrie 1913) și apoi la 12 ianuarie 1914; practic, pe parcursul anului 1914 acesta efectuează lungi șederi pe teritoriul național, fiind supravegheat permanent de agenții Siguranței. Filajul este exercitat continuu, fiind notată, pe parcursul a sute de file de rapoarte, fiecare ieșire în oraș (va locui cel mai mult din timp la București), fiecare întâlnire – practic fiecare mișcare făcută de cetățeanul rus, până în cele mai mici detalii.

Un aspect reiese cu evidență din urmărirea atât a lui Vladimir Nicolaevici, cât și a celorlalți „supuși ruși” bănuți a fi spioni și anume complexa rețea creată pe teritoriul României de-a lungul deceniilor trecute. În Capitală, Consulatul Rusiei și Biserica Rusă erau sedii ale acestor activități, deoarece agenții români notează faptul că a vizitat în dese rânduri Consulatul rus, iar intendentul acestui Consulat, Petre Terzici, (conform unei însemnări ajunse în posesia Siguranței) avea rolul de a-i remite lui Nicolaevici corespondența trimisă de către Statul Major Rus din Odessa.

„A luat contact aproape permanent cu mulți din cei suspecți de Direcțiune pentru spionaj și anume cu: Alexe Drosdov și Vorocilov de la Capela rusă, preotul Politoff de la Biserica rusă, comerciantul Teodor Godezlinski, căpitanul rus Anatol Troitzki, atașatul militar rus etc...”²⁵.

Agenții Siguranței îi înregistrează fiecare deplasare, inclusiv stările de spirit prin care trece spionul rus, precum: „mai sunt de remarcat iarăși așteptările lui însoțite de gesturi nervoase în diferite părți ale Capitalei, precum și staționarea lui în două rânduri în fața Școalei de artilerie și geniu, unde părea că așteaptă pe cineva.

Întâlnirile în stradă și la locuri anumite cu femei de naționalitate rusă, între cari a putut fi recunoscută o anume Nadina, care este pusă și ea în supraveghere și despre care se face informațiune”²⁶. Activitatea sa este febrilă, participând aproape zilnic la diverse întâlniri mai mult sau mai puțin conspirative.

Minuțiozitatea cu care își promovează statutul legal denotă un personaj cu experiență în cariera de spion, Siguranța remarcând faptul că este foarte atent ca acoperirea sa oficială, cea de om de afaceri rus, să aibă credibilitate. Astfel, are grijă să fie mereu în posesia unor cataloage cu produse industriale ale diverselor întreprinderi din Rusia, precum și „procuri, purtând viza Consulatului român din Odessa, că e voiajor interpret”.

²⁵ *Ibidem*, fila 35v.

²⁶ *Ibidem*, fila 32.

La final, ca o concluzie, Referatul propune ca „acest periculos spion militar rus” să fie expulzat din România, decizia urmând să fie luată de conducerea DPSG. Însă, datorită interesului structurilor informative de a cunoaște în profunzime relațiile acestuia în România, decizia va fi amânată pe termen nedeterminat. Așadar, este îngăduită șederea acestuia pe teritoriul național, însă sub o atență supraveghere informativă. Continuă întrevederile zilnice, în București, cu personajele deja prezentate, în special cu căpitanul rus Anatol Troitzki și preotul Politoff de la Biserica Rusă (pe care îl vizitează și la domiciliu).

Importanța pe care o acorda Siguranța Statului acestei rețele de spionaj este dată și de ordinul directorului DPSG, Iancu Panaitescu de a i se raporta personal informațiile obținute ca urmare a supravegherii lui Mihail Christescu, reprezentantul federalei cooperativelor sătești din București.

Deosebit de interesant este schimbul de scrisori secrete din luna mai 1914, aflat în posesia structurilor informative naționale, între spionul rus și avocatul Alexandrescu din Iași. Militarii ruși de la Odessa se arată foarte nemulțumiți de lipsa de informații cu valoare reală furnizate de român (acestea erau elaborate sub îndrumarea Siguranței Generale a Statului); Nicolaevici este foarte clar în acest sens: „Ultimele d-tale scrisori conțin numai informațiuni politice generale ...de astfel de informațiuni n-avem nevoie...Nouă ne trebuie numai informațiuni militare...Trebuie ca d-v să faceți imediat cunoștințe printre militarii corpurilor stabilite în Iași, pentru ca prin aceste cunoștințe să aflați totul despre viața regimentelor și să ne scrieți despre toate...D-v trebuie să ne comunicați toate informațiunile despre armata română..despre schimbarea organizării armatei și despre formarea unităților noi...despre marină, despre comenzi de tunuri, îmbrăcăminte, puști, proiectile etc.”²⁷.

I se cerea ca aceste informații să fie cât mai mult posibil detaliate, spionajul rus fiind interesat inclusiv de eventuale nereguli financiare înregistrate la unitățile românești, numele ofițerilor pedepsiți disciplinar, incidente între ofițeri etc. Reamintim faptul că acest gen de informații „sensibile” (focalizate pe viața cotidiană a ofițerilor) a dus la racolarea colonelului austriac Alfred Redl la începutul secolului XX (succes deosebit al ofițerilor ruși de informații), cu urmări catastrofale pentru monarhia austro-ungară în timpul primei conflagrații mondiale.

²⁷ *Ibidem*, file 97-97v.

În a doua scrisoare trimisă în aceeași lună, avocatul Alexandrescu primește un ultimatum din partea spionajului militar rus: „Ne-ați comunicat că nu este nimic nou relativ la armată. Minciună, acum este vorba în România să se înființeze unități noi, s-au făcut comenzi pentru marină. Se va înființa o divizie nouă a 11-a și d-ta despre asta nu scrii nimic; foarte rău. Dacă scrieți cu cerneală secretă atunci scrieți pe adresa nouă în loc de cea veche, următoarea: Russie – Odessa – Piskenovskaia No. 19 loc. 4 Palaghee Dumitriev Volodinoi....Dacă încă o dată veți mai trimite rapoarte cu informațiuni ce n-au caracter militar, noi ne lipsim de serviciul dvs.”²⁸.

Este evident că spionii ruși dispuneau în România de rețele funcționale, din moment ce cunoșteau în detaliu schimbările survenite în aparatul militar național, neputând fi păcăliți prea ușor. Ne putem face o imagine generală asupra relațiilor „oamenilor de afaceri” ruși în societatea românească urmărind cercul de cunoștințe de care dispunea Vladimir Nicolaevici în București și care cuprindea persoane, civile și militare, cu anumite poziții sociale.

Acesta este văzut în compania multor cetățeni români, despre unii putându-se afla informații suplimentare. Echipa de filaj raportează că pe 25 mai 1914, Nicolaevici se întâlnește la Cafe Bristol cu doi români, dintre care unul era locotenent de artilerie, identificat în persoana lui Popescu Vintilă, din garnizoana Pitești.

Urmărirea activității lui Vladimir Nicolaevici în București pe parcursul lunilor mai-august 1914 a presupus un efort logistic important din partea funcționarilor instituției, datorită necesității ca și persoane cu care acesta interacționa frecvent să fie, la rândul lor, supravegheate.

Îl remarcăm pe frizerul Ludvig Copici, administrator al unui salon de frizerie și coafură aflat pe Calea Victoriei, bănuit deja de Siguranța Generală că desfășoară acțiuni de spionaj în folosul Petersburgului. Comportamentul său atrăsese atenția agenților deoarece „dimineața la ora 7 când ese din curte observă câteva minute pe stradă și în urmă pleacă la prăvălie, la fiecare răspântie se oprește și se uită înapoi observând dacă este urmărit de cineva...”²⁹.

Fiind supravegheată clădirea respectivă (unde se găsea salonul), agentul nr. 8 din Brigada 1 a Siguranței Statului raportează pe 10 iulie 1914 că, în ziua precedentă, în jurul orei 18, soția lui Copici iese din salonul de înfrumusețare

²⁸ *Ibidem*, file 105-105v.

²⁹ *Ibidem*, file 166-166v.

și intră în curtea Consulatului Imperial Rus din Cale Victoriei urcând „în apartamentul din partea dreaptă a intrării, unde m-am informat că este Cancelaria Consulului și a stat acolo până la ora 7 când s-a dus și soțul său iar dupe vreo 15 minute au eșit amândoi intrând în salonul de frizerie.....

Din convorbirile ce am avut cu dl Costescu pălărier vecin cu Legațiunea rusă, convorbiri în mod indirect și discrete deși îmi este bun prieten, acesta îmi spunea că cu ocaziunea vizitei Dlui Ministru rus Fasanov în capitală la începutul lunii Iunie a.c. când i s-a dat o masă în grădina Consulatului erau acolo și soții Copici îmbrăcați fiind în ținută de gală *ei fiind cunoscuți ca devotați ai Consulului Rusiei, că adeseori vizitează pe consul chiar în apartamentele Dsale, nu în cancelarie*”³⁰.

Ținând cont de statutul social și diplomatic al consulului, este suspectă relația de prietenie a acestuia cu un frizer și soția sa (chiar dacă aceștia și administrau locația respectivă), aspect sugerat și de agenții Siguranței pe parcursul monitorizării. Din păcate, notele și rapoartele prezentate atât în filele dosarului cât ale altora cercetate la Arhivele Naționale Istorice Centrale nu aduc lămuriri suplimentare în această problemă.

Relațiile sale „de lucru” se întind și în armată, acesta intrând în contact frecvent, pe parcursul lunii iulie 1914 cu un ofițer de artilerie, locotenentul Ionescu, fiul, conform celor spuse de un informator al Siguranței, unui general român de armată. Informația va fi transmisă și conducerii armatei, în speță generalului Dumitru Iliescu, șeful de facto al Marelui Stat Major.

Întâlnirile au loc la Cafe Bulevard în centrul Bucureștiului, seara, locotenentul ducându-se la masa ocupată deja de rus. După consumarea unor halbe cu bere, timp de două săptămâni, de regulă ofițerul român îl însoțea până la domiciliu, unde zăbovea maxim o oră, plecând apoi spre locuința sa. Nici în acest caz, supravegherea severă la care era supus cetățeanul rus nu ne oferă detalii în urma cărora să putem concluziona referitor la o posibilă livrare de documente sau informații secrete ale armatei române către spionajul țarist³¹.

În ceea ce îl privește pe Vladimir Nicolaevici, prin Nota din 6 august 1914 a Brigăzii de Siguranță Galați, conducerea DPSG este informată despre plecarea acestuia din țară: „...Astăzi 6 august a.c., ora 8 a.m. a plecat din hotel

³⁰ *Ibidem*, file 171-171v.

³¹ *Ibidem*, file 172-198v.

s-a dus la Agenția Rusă și s-a îmbarcat pe vaporul rusesc pentru Odessa, până la debarcader a fost condus de ziaristul rus Ilios Gorelik....Din supravegherea făcută asupra lui V. Nicolaevici nu s-a observat nimic suspect”³².

Deși numele spionului rus nu se mai regăsește în rapoartele agențiilor Siguranței Generale a Statului, în schimb întâlnim mulți alți cetățeni ruși (femei și bărbați) suspectați de culegerea de informații, civile și militare, necesare militarilor țariști pentru a crea un tablou realist asupra a ceea ce reprezenta România în acel moment și, mai ales, în perspectiva intrării noastre în războiul mondial.

Concluzii

După ce s-a aflat, în ianuarie 1878, aproape de îndeplinirea obiectivului geopolitic de a controla Strâmtoarele³³, politica Rusiei țariste față de România în următoarele decenii a fost constantă și categorică: subminarea și crearea, pe cât posibil, a unor convulsii sociale și politice interne pentru a demonstra „lumii civilizate” că statul român nu este viabil și, prin urmare, nu merită să existe în granițele recunoscute de puterile europene.

Activitatea secretă a Rusiei țariste pe teritoriul românesc a fost una complexă și focalizată pe cunoașterea în detaliu a vieții politice și economice naționale, pe „controlul informativ” al oamenilor politici importanți, organizarea de atentate în vederea eliminării persoanelor incomode pentru politica imperială în regiune etc.

Notăm faptul că agentura secretă rusă s-a sprijinit și pe elemente aparținând puternicei minorități slave, existentă deja de generații pe teritoriul național; în plus, după consolidarea României ca stat, se înregistrează un mare număr de „supuși ruși” veniți în țara noastră în căutarea unei vieți mai bune.

Ca exemplu de imixtiune directă a reprezentanților Imperiului în viața politico-socială internă a României în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, prezentăm momentul acțiunii Opoziției Unite de răsturnare, în urma unor violente manifestații, a guvernului liberal condus de Ion C. Brătianu (martie 1888). Reputatul ziarist, memorialist și om politic Constantin Bacalbașa, martor ocular la evenimente, a lăsat o mărturie

³² *Ibidem*, fila 199.

³³ Trupele ruse ajunseseră în preajma capitalei Imperiului otoman, doar opoziția categorică a Angliei și noii puteri europene, Germania împiedicând Imperiul țarist să rupă echilibrul de putere la nivel continental.

elocventă în acest sens: „De altfel rușii nici nu se sfiau ca să se demaște; la toate manifestațiile de stradă din cele din urmă zile, agenții legației ruse erau peste tot. În ziua de 15 martie, toată legația rusă, afară de ministru, era pe Dealul Mitropoliei. Secretarul de legație Lermontoff a stat atît de aproape de luptători, încît a primit în obraz o bură de cartuș”³⁴.

Dincolo de confruntarea „firească” între structurile informative ale României și Rusiei țariste trebuie să remarcăm și existența unui anumit grad de cooperare între acestea în anii 1915-1916, dată fiind simpatia opiniei publice naționale pentru tabăra Antantei. Astfel sunt contracarate anumite încercări germano-austriece de a perturba, de pe teritoriul românesc, aprovizionarea Serbiei cu muniții și alte materiale oferite de aliatul său, Rusia³⁵.

Intrarea României în războiul mondial, în august 1916, a transformat Imperiul țarist într-un aliat oficial, cu care trebuia (cel puțin teoretic) să avem o strânsă cooperare militară și politică. Acest lucru nu a fost pus în practică așa cum ar fi trebuit, fiind una din cauzele dezastrului militar suferit de armata română în campania din 1916. Procesul de modernizare și transformare pe care l-a parcurs armata română în iarna lui 1916/1917 s-a materializat și într-o solidă colaborare pe planul informativ cu structurile rusești echivalente.

Declanșarea revoluției bolșevice în octombrie 1917 este urmată de o perioadă de tulburări care pun la grea încercare relațiile între cei doi aliați. Ieșirea Rusiei din război în decembrie 1917 și încercările de comunizare a teritoriului din Moldova rămas sub controlul guvernului român (iarna lui 1917), culminează cu ruperea relațiilor diplomatice (ianuarie 1918) și instalarea unei stări conflictuale deosebit de periculoase pentru noul stat român, Basarabia reprezentând marea problemă inter-statală în perioada interbelică.

În anii următori, structurile de spionaj ale regimului sovietic (CEKA și ulterior NKVD, precum și spionajul militar – GRU) vor încerca, utilizând toate mijloacele pe care le aveau la dispoziție să creeze nesiguranță și convulsii sociale în România, considerată „stat imperialist”. Confruntarea va deveni sângeroasă și fără menajamente, atît Serviciul Secret de Informații – SSI cât și Secția a II-a a Marelui Stat Major al armatei române

³⁴ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. III, Editura Albatros, București, 2000, p. 124.

³⁵ ANR, Fond *Direcția Poliției și Siguranței Generale*, Dosar nr. 177/1914, file 1-10.

evidențiindu-se prin profesionalismul și spiritul de sacrificiu al agenților, civili și militari implicați, mulți dintre aceștia plătind cu viața pentru informațiile culese din interiorul URSS. Mai mult, după 1945 se dezlănțuie o aprigă represiune ordonată de Kremlin asupra tuturor acelor care, din postura de funcționari ai structurilor de informații ale României Mari, avuseseră în lucru „problema comunistă”.

Bibliografie

1. Arhivele Naționale ale României, Fonduri *Direcția Generală a Poliției și Direcția Poliției și Siguranței Generale*
2. Bacalbașa Constantin, *Bucureștii de altădată*, vol. III, Editura Albatros, București, 2000.
3. Bobocescu Vasile, *Momente din istoria Ministerului de Interne*, vol. I, Editura Ministerului de Interne, București.
4. Bobocescu Vasile, *Istoria Poliției Române*, Editura Ministerului de Interne, București, 2000.
5. Dabița Gheorghe, *Amintirile unui atașat militar român în Bulgaria. 1910-1913*, Editura Ziarului „Universul”, București, 1936.
6. Neagu C., D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, vol. II, Editura Politică, București, 1977.
7. Pohrib Adrian, *Din istoria Poliției Române. Poliția orașului Galați între anii 1832 și 1949. Istoric și documente*, Editura AGATON, Galați, 2013.
8. Popescu Alexandru, *Agenții mărturisii. Diplomații și spionajul*, Editura Cetatea de Scaun, București, 2009.
9. Raymond Leonard, *Secret Soldiers of the Revolution*, Greenwoodpress, 1999.
10. Rosetti R. Radu, *Mărturisiri (1914-1919)*, Editura Modelism, București, 1997.
11. Spânu Alin, *Serviciul de informații al României în războiul de întregire națională (1916-1920)*, Editura Militară, București, 2012.
12. Stoenescu Alex Mihai, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. 2, Editura RAO, București, 2001.
13. Ștefănescu Paul, *Istoria serviciilor secrete române*, Editura ANTET, Prahova, 2007.
14. Troncotă Cristian, *România și frontul secret*, Editura ELION, București, 2008.

Ioan-Codruț Lucinescu (n. 1972) – licențiat în istorie (1997), doctor în economie (2007) al Academiei de Studii Economice București, cercetător științific în cadrul Academiei Române (1997-2006). Autor și coautor al mai multor cărți care abordează studii de securitate și intelligence, relații Internaționale și geopolitică. De asemenea, autor al unor studii și articole având ca subiect istoria serviciilor secrete, publicate în reviste de specialitate și la conferințe naționale.

INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

Pregătirea materialelor pentru publicare și criteriile de evaluare

Editorii și redactorii *Revistei Române de Studii de Intelligence (RRSI)* selectează materialele transmise de autori¹ și, acolo unde este cazul, le ameliorează prin dialog constructiv, doar cu acceptul acestora din urmă, asigurând astfel corectitudinea și valoarea științifică a materialelor ce urmează a fi publicate. *RRSI* acceptă doar editoriale, articole și recenzii care nu au fost anterior publicate.

Evaluarea calității academice a materialelor se face conform procesului *double blind review*, corespondența dintre evaluatori și autori realizându-se prin intermediul e-mailului rrsi@sri.ro.

RRSI garantează că lucrările nu sunt respinse / modificate pentru că ideile exprimate sunt contrarii altor studii publicate anterior sau pozițiilor evaluatorilor, ci doar în cazul în care nu fac dovada cercetării științifice.

Colectivul de redacție asigură confidențialitatea pentru materialele respinse de la publicare, precum și pentru modificările aduse acestora, iar autorul își asumă întreaga responsabilitate pentru ideile exprimate în articol, pentru documentarea invocată și sursele citate.

Redacția revistei nu-și asumă responsabilitatea pentru opiniile exprimate de autori în articolele trimise spre publicare și-și rezervă dreptul de a face modificări editoriale, cu condiția ca acestea să nu afecteze nici înțelesul și nici originalitatea textului.

Articolul nu trebuie să conțină conotații politice de partid.

În vederea unei cât mai facile prelucrări și integrări a materialelor transmise, vă rugăm să respectați următoarele **criterii de redactare**:

- dimensiunile articolului pot varia între minim 8 și maxim 15 pagini (inclusiv note de subsol și bibliografie, eventual tabele și / sau grafice), paginile nu se numerotează;

- articolul trebuie să aibă o structură logică, respectiv introducere, capitole (subcapitole), concluzii;

- textul trebuie redactat cu caractere Times New Roman de mărimea 12, diacritice, la un rând, Word Microsoft Office 2003/2007, format fișier „.rtf”;

- prima pagină trebuie să conțină titlul lucrării (Times New Roman de mărimea 14, bold, centrat) și afilierea autorului (Times New Roman de mărimea 12, nume și prenume, titlu științific, apartenența la o instituție / asociație / organizație, statut de masterand / doctorand, precum și adresa de e-mail);

¹ Autorii interesați de publicarea unor lucrări în *Revista Română de Studii de Intelligence* vor trimite propunerile de articole în format „word” pe adresa de e-mail rrsi@sri.ro, cu mențiunea „Propunere de publicare în RRSI”.

- articolul va fi însoțit de un rezumat / abstract (de până la 100 de cuvinte) și de cuvinte-cheie (keywords), ambele într-o limbă de circulație internațională (Times New Roman de mărimea 11);

- sursele bibliografice se vor preciza sub forma notelor de subsol (Times New Roman de mărimea 10, la un rând), după cum urmează: nume (cu majuscule), prenume autor (i), *titlul lucrării*, volumul / ediția, editura, localitatea, anul, pagină / pagini, iar trimerile Internet se citează cu linkul întreg și data la care a fost acesta accesat. Pentru citarea unui articol se vor preciza următoarele elemente: autor (i), titlul între ghilimele, *publicația*, volumul, numărul, zi / lună / an apariție, p./pp. Dacă lucrarea nu are autor, se trec trei stelute liniare (***) sau numele instituției sub egida căreia a apărut lucrarea;

- pentru citate se folosesc ghilimele („ – pentru deschidere și ” – pentru închidere);

- tabelele se numerotează, iar titlul acestora se scrie cu un corp mai mic cu 2 puncte decât textul de bază, justify și centrat deasupra tabelului. Numerotarea tabelului se face deasupra titlului. Titlul tabelului se scrie cu un corp mai mic decât textul de bază. Dacă există tabele care cuprind note, acestea se vor scrie imediat după tabel, nu la piciorul paginii și nici în interiorul tabelului;

- figurile se numerotează. Titlul figurii se scrie cu un corp mai mic cu 2 puncte decât textul de bază, justify și centrat, imediat sub aceasta, fără spații, după care se dă explicația figurii, respectiv a graficului și se precizează sursa, dacă este cazul;

- bibliografia (Times New Roman de mărimea 11, la un rând) se plasează la sfârșitul articolului, după anexe. Lucrările se scriu în ordinea alfabetică a numelor autorilor, numerotându-se cu cifre arabe urmate de punct; când sunt doi sau mai mulți autori pentru o lucrare, regula privitoare la ordinea alfabetică este valabilă doar pentru primul nume. Ordinea datelor este următoarea: numele și prenumele autorului, titlul lucrării, volumul / ediția, editura, localitatea, anul.